

מחקר הערכה של תכנית מהל"ב – דוח מס. 4

**ממצאי מעקב אחרי השפעת תכנית מהל"ב: על הזכאים
בתחילת התכנית (המלאי) – לאחר 15 חודשי הפעלתה ועל
הפונים החדשים (הזרם) – לאחר 6 חודשים מהגשת התביעה**

צוות המחקר
מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל

דניז נאון
ג'ק חביב
אסף בן-שוהם
יהודית קינג
נועם פישמן
אברהם וולדה-צדיק
פנינה נוימן

צוות המחקר
המוסד לביטוח לאומי –
מנהל המחקר והתכנון

לאה אחדות*
מרים שמלצר
גבריאלה היילברון
אלכסנדר גאליה
תמי אליאב
אסתר טולידנו
נתנאלה ברקלי

* כיום עמיתה בכירה במכון
ון-ליר בירושלים

המחקר בוצע בהזמנתה ובמימונה של ממשלת ישראל

דוחות שהתפרסמו במסגרת מחקר ההערכה על תכנית מהל"ב

דוח מס. 1: דפוסי העבודה של מתכנני היעדים התעסוקתיים, קשייהם והגורמים המסייעים להם בעבודתם – ממצאים לאחר חצי שנה של הפעלת התכנית.

דוח מס. 2: המופנים לתכנית מהל"ב עם הפעלתה: מצב תעסוקתי, קבלת גמלה, השתתפות בפעילויות המרכז והערכת התכנית בעיני המשתתפים - ממצאים לתקופה של 6-9 חודשים מתחילת התכנית.

דוח מס. 3: דפוסי כניסה למערכת הבטחת הכנסה ויציאה ממנה: השוואה בין אזורי הניסוי של תכנית מהל"ב לבין אזורי ביקורת ושאר הארץ – ינואר 2005 – פברואר 2006.

דוח מס. 5: השותפות בין המרכז והמעסיקים, יצא בקרוב

תמצית

התכנית הניסיונית הקרויה בשם תכנית מהל"ב הופעלה באוגוסט 2005 בארבעה אזורים בארץ ואליה מופנים מקבלי גמלת הבטחת הכנסה החייבים במבחן תעסוקה. החוק לשילוב מקבלי גמלאות בעבודה, המעגן בתוכו את התכנית, קבע כי ביצועה ילווה במחקר הערכה. זאת, במטרה לסייע לממשלה ולכנסת לגבש את המדיניות לעתיד בהיבטים השונים של מבחן התעסוקה, שעמידה בו היא תנאי לזכאות לגמלה להבטחת הכנסה. ממצאי המחקר מיועדים לספק למקבלי ההחלטות את התשתית העובדתית בבואם להחליט האם לאמץ את התפיסה המונחת בבסיס התכנית כמדיניות שראוי להרחיבה לאזורים נוספים בארץ, ואם כן באיזו מתכונת ואלו שינויים יש להנהיג בה.¹ המחקר אמור להצביע על המידה בה הושגו יעדיה של התכנית, אך במקביל גם לעמוד על הסיכונים הכרוכים בה ולהוות מקור למשוב על היישום. ממצאיו מהווים גם תשתית לניתוח עלות-תועלת של התכנית ובסיס לעיצוב מערכת המידע המינהלי. במסגרת המחקר פורסמו עד כה שלושה דוחות.

בדוח זה אנו מציגים ממצאים נוספים על השפעת התכנית על התעסוקה ועל הרווחה של המופנים לתכנית, ועל הערכת המשתתפים את התכנית. בדומה לדוחות הקודמים, ניתוח הממצאים מציג את ההבדלים בין קבוצות שונות של הפונים ובין המרכזים המפעילים את התכנית. ההבדלים בין המרכזים משקפים, כמובן, לא רק את ההבדלים באסטרטגיה שנקטו המרכזים, אלא גם את ההבדלים במאפיינים של האוכלוסייה שבטיפול כל מרכז.

ייחודו של דוח זה הוא שלראשונה מוצגים בו ממצאים השוואתיים בין הניסוי לביקורת, המאפשרים לעמוד על השפעת התכנית. הוא מתייחס למעקב על מקבלי הגמלה ערב תחילת התוכנית (המלאי) במשך תקופה של 15 חודשים מתחילת התכנית. כמו כן, הוא מציג לראשונה ממצאים על השפעת התכנית על הפונים החדשים למרכזים (הזרם).

מספר המרואיינים בזרם קטן יחסית, ולכן יש להתייחס לממצאים של הניתוחים על תת-קבוצות בזהירות.

דוח סופי המתייחס למכלול הסוגיות הקשורות לתכנית והמסכם את ממצאי המחקר בהיבטיו השונים יוצג בפברואר 2008. בדוח זה יוקדש מקום נכבד גם לנושאים שלא הוצגו בדוחות שפורסמו עד כה ולניתוחים רב-משתניים שיאפשרו לאמוד את ההשפעה ("הנקייה") של המרכזים בנפרד מההשפעה של המאפיינים הדמוגרפיים, הבריאותיים והתעסוקתיים של המשתתפים בתכנית. כמו-כן נרחיב בו, בין היתר, את הניתוח על רמת

¹ במהלך הפעלת התכנית הוכנסו בה מספר שינויים והקלות לקבוצות מסוימות של משתתפים. רק חלק מהשינויים הללו התבצעו בתקופת המחקר.

ההכנסות של המשפחות, תוך התייחסות למקורות הכנסה נוספים שדווחו על ידן ולשינויים בממדי העוני בקרב המשתתפים בתכנית.

מעריך המחקר

מעריך המחקר הוא מעריך ניסויי למחצה. מעריך מסוג זה מאפשר להעריך את השפעתה של התכנית על מצבם של המשתתפים בה בתחומי חיים שונים, מאחר שהוא מבוסס על מעקב אחר שתי קבוצות: קבוצת הניסוי, הכוללת מדגם של המשתתפים בתכנית בארבעת אזורי הניסוי, וקבוצת ביקורת, שעליה נמנים מקבלי הגמלה אשר מתגוררים באזורים שהם בני השוואה לאזורי הניסוי ואשר דומים במאפייניהם למקבלי הגמלה באזורי הניסוי.² דמיון בין אזור הניסוי לבין אזור הביקורת, מחד, ודמיון בין הפרטים באזור הניסוי ובאזור הביקורת, מאידך, מאפשרים לייחס את ההבדלים שבין שתי הקבוצות מבחינת מדדי תוצאה שונים להשפעת התכנית. השפעת התכנית נאמדת באמצעות "הפרש הפרשים" - חישוב ההפרש בין השינוי שחל בקבוצת הניסוי בין שתי נקודות הזמן הנחקרות, ערב תחילת התכנית (אוגוסט 2005) וכעבור 15 חודשים (נובמבר 2006), לבין השינוי שחל בין שתי נקודות הזמן בקבוצת הביקורת.

המידע נאסף באמצעות ריאיונות טלפוניים בשפות שונות עם המשתתפים בתכנית ועם הפרטים בקבוצת הביקורת וכן על בסיס נתונים של מינהלת התכנית ושל מערכות המידע המינהליות של המוסד לביטוח לאומי.

קבוצת הניסוי וקבוצת הביקורת הוגדרו באופן נפרד עבור:

א. ה"מלאי" - מקבלי הגמלה ערב הפעלת התכנית שהוגדרו ע"י המוסד לביטוח לאומי כחייבים במבחן תעסוקה, כלומר, זכאים לגמלה בעילת "דורשי עבודה" או "שכר נמוך", ואשר הופנו לתכנית באזורי הניסוי, או מקבלי הגמלה ערב הפעלת התכנית באזורי הביקורת. הריאיונות עם המלאי נערכו ב-3 נקודות זמן: בתחילת התכנית, לאחר כ-7-9 חודשים (קבוצת הניסוי בלבד) ולאחר כ-15-17 חודשים מתחילת התכנית.

ב. ה"זרם" - הפונים החדשים למרכזי התעסוקה, או לסניפי המוסד לביטוח לאומי באזורי הביקורת, במהלך המחצית השנייה של שנת הניסוי – בתקופה שבין תחילת פברואר 2006 לאמצע יולי 2006 ואשר היו חייבים במבחן תעסוקה. הריאיונות עם הזרם נערכו בשתי נקודות זמן - בעת הגשת התביעה לגמלת הבטחת הכנסה ע"י כל אחד מהפרטים וכ-6-8 חודשים לאחר מכן.

² בשל הקושי לאתר אזור ביקורת שיתאים לשכונות שבמזרח ירושלים, הוחלט להתאים ביקורת רק לתושבים היהודיים של העיר.

ממצאים עיקריים

הדוח מציג ממצאים לגבי השפעת התכנית בארבעה תחומים: שינוי במצב התעסוקה, בקבלת הגמלה להבטחת הכנסה ובהכנסות המשפחה מעבודה וממקורות אחרים וכן ברווחת הילדים במשפחות שהופנו לתכנית ובתיפקודם במערכת החינוך. בנוסף לכך, מובאים נתונים על השירותים שקבלה קבוצת הניסוי במרכזי התעסוקה ועל הערכתה את התכנית. בדוח זה אנו מתייחסים בהרחבה לאוכלוסיית המלאי, ובמידה מצומצמת יותר לאוכלוסיית הזרם.

1. ממצאים לגבי המלאי לאחר 15 חודשים

1.1 שינויים בתעסוקה בין תחילת התכנית ונובמבר 2006

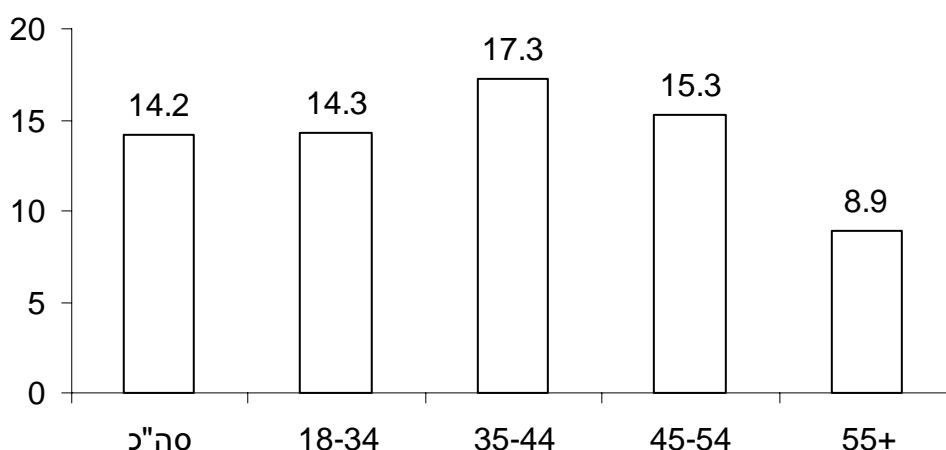
במהלך 15 החודשים הראשונים של התכנית גדל שיעור המועסקים בקרב המלאי וכמו כן חלק מאלה שכבר עבדו בתחילת התכנית הרחיבו את היקף שעות העבודה שלהם בין אוגוסט 2005 ונובמבר 2006. שיעור המועסקים בקבוצת הניסוי גדל ב-10.3 נקודות אחוז יותר מאשר בקבוצת הביקורת. שיעור המועסקים בראשית התכנית שהגדילו את היקף משרתם בניסוי גדול ב-3.9 נקודות אחוז מהשיעור המקביל בביקורת. השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (כניסות לתעסוקה בתוספת הגדלת היקף המשרה ע"י אנשים שהיו מועסקים בתחילת התכנית) נאמדת ב-14.2%. השפעה חיובית נמצאה בכל המרכזים. ההשפעה הגדולה ביותר היתה לגבי אמהות חד הוריות – 20 נקודות האחוז. בבדיקה לפי גיל נמצא כי השפעת התכנית הגדולה ביותר נאמדת בקרב גילאי 35-44 – 17.3 נקודות האחוז. גם בקרב גילאי 45-54 הייתה השפעה גדולה מהממוצע – 15.3 נקודות האחוז.

להלן פירוט הממצאים:

- הגידול בשיעור המועסקים לאחר 15 חודשים של הפעלת התכנית גבוה בקבוצת הניסוי ב-10.3 נקודות אחוז מהגידול המקביל בקבוצת הביקורת. בקבוצת הניסוי שיעור המועסקים עלה מ-24.6% ערב תחילת התכנית ל-38.8% בנובמבר 2006, גידול של 14.1 נקודות אחוז לעומת גידול של 3.8 נקודות אחוז בביקורת.
- שיעור הפרטים בקבוצת הניסוי שהרחיבו את היקף משרתם גבוה ב-3.9 נקודות אחוז מהשיעור בביקורת. שיעור הפרטים באוכלוסיית הניסוי אשר היו מועסקים בתחילת התכנית והגדילו (נטו) את היקף משרתם בנובמבר 2006 נאמד ב-7.5 נקודות אחוז, לעומת 3.5 נקודות אחוז באוכלוסיית הביקורת.

- השפעת התכנית על שינוי חיובי בתעסוקה נאמדת ב-14.2 נקודות אחוז. 21.6% (נטו³) מהמופנים, בהשוואה ל-7.4% באוכלוסיית הביקורת, דיווחו על שינוי חיובי במצבם התעסוקתי - השתלבו בעבודה או הרחיבו את היקף שעות העבודה לפחות בשעה אחת בשבוע.
- שיעור המועסקים במשרה מלאה עלה מ-21.3% ל-36.2% בקבוצת הניסוי בהשוואה לעלייה מ-11.1% ל-21.0% בביקורת.
- ההשפעה הגדולה ביותר של התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה נאמדה באשקלון – 17.3 נקודות אחוז. בנצרת נאמדה השפעה של 14.1 נקודות אחוז, בחדרה – 13.2 נקודות אחוז ובירושלים המערבית – 11.9 נקודות אחוז.⁴

תרשים 1: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה במלאי לפי קבוצות גיל (אחוזים)

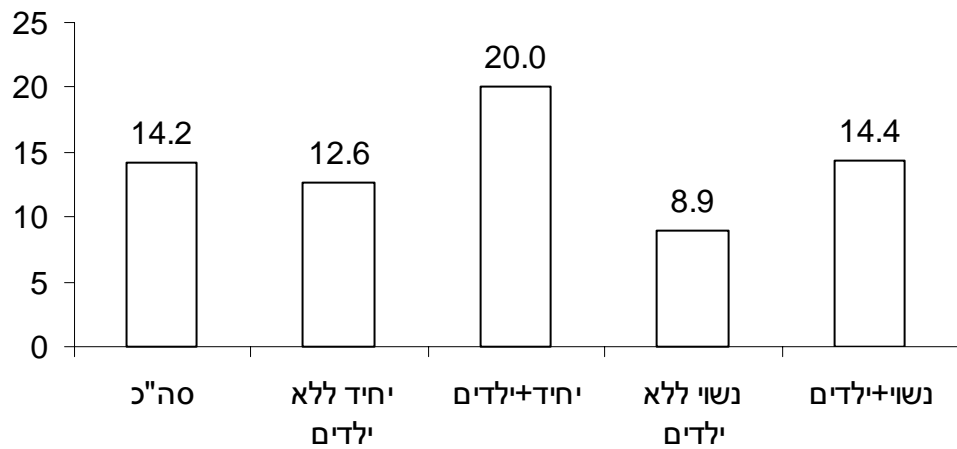

- עוצמת ההשפעה של התכנית שונה בקבוצות גיל שונות. השפעת התכנית בקרב גילאי 44-35 נאמדת ב-17.3 נקודות האחוז, ובקרב גילאי 54-45 ב-15.3 נקודות האחוז, מעל הממוצע. בקרב גילאי 55 ומעלה נאמדה השפעה קטנה באופן משמעותי – 8.9 נקודות האחוז (ראה תרשים 1).
- אין הבדל משמעותי בין השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה של גברים לעומת נשים (14.7 נקודות אחוז לעומת 14.0 נקודות אחוז, בהתאמה).

³ כלומר, בניכוי אלה שהפסיקו לעבוד או הקטינו את שעות העבודה.

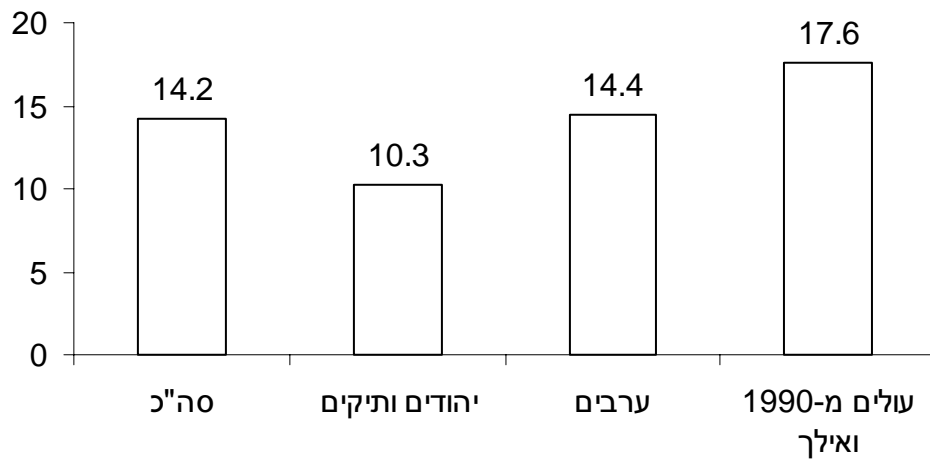
⁴ אוכלוסיית הניסוי במחקר במערב ירושלים אינה כוללת פרטים דוברי ערבית ממזרח העיר, המהווים כרבע מכלל המופנים לתכנית באזור זה, משום שהיה קושי במציאת אזור ביקורת מתאים.

תרשים 2: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה במלאי לפי מצב משפחתי (אחוזים)

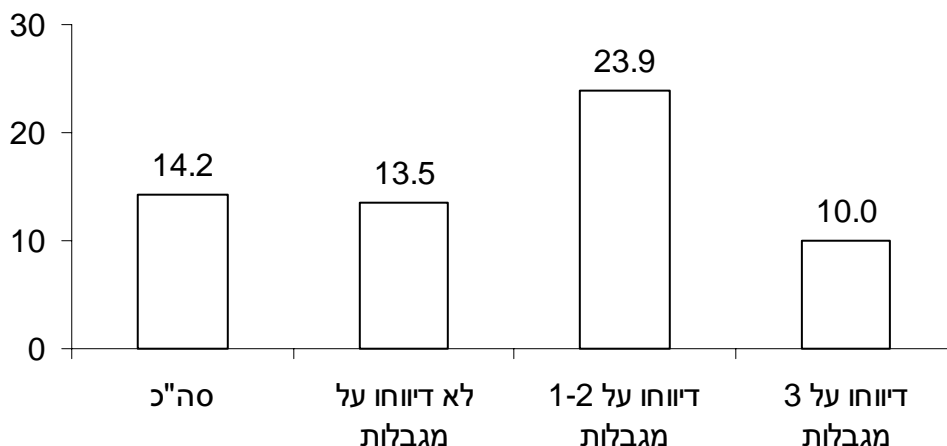
- השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה לגבי אמהות חד הוריות נאמדת ב- 20 נקודות האחוז, ועל פרטים נשואים עם ילדים – ב-14.4 נקודות האחוז. (ראה תרשים 2)

תרשים 3: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה במלאי לפי קבוצות אוכלוסייה (אחוזים)

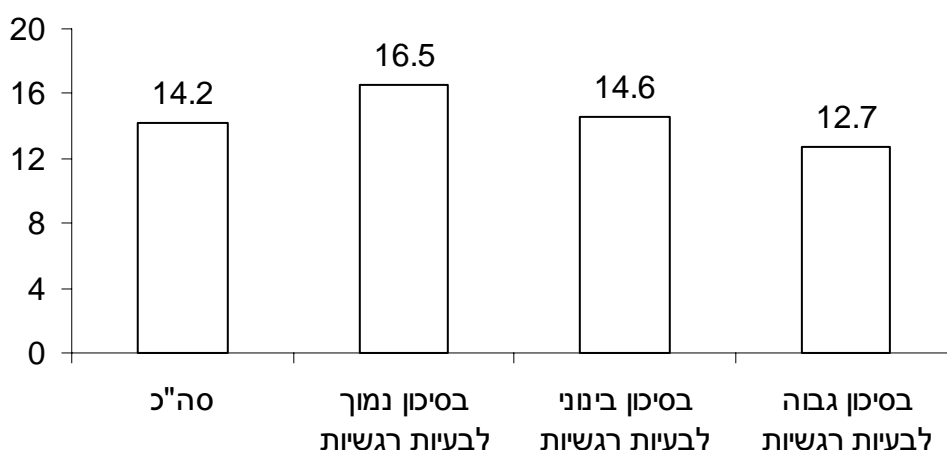
- השפעת התכנית גדולה יותר בקרב עולים (17.6 נקודות אחוז) ובקרב ערבים (14.4 נקודות אחוז) מאשר בקרב האוכלוסייה היהודית הוותיקה (10.3 נקודות אחוז). (ראה תרשים 3).

תרשים 4: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה במלאי לפי דיווח על מגבלות ביכולת לעבוד מסיבות גופניות (אחוזים)

- התכנית השפיעה פחות על בעלי מגבלות ביכולת עבודתם מסיבות גופניות או נפשיות. עם זאת, היא תרמה לשיפור בתעסוקה גם בקרב קבוצות מוגבלות.
- השפעת התכנית היא הגבוהה ביותר בקרב פרטים שדיווחו על 1-2 מגבלות על היכולת לעבוד בשל סיבות גופניות - 23.9 נקודות אחוז, והקטנה ביותר בקרב פרטים שדיווחו על 3 מגבלות כאלה - 10 נקודות אחוז. בקרב אלה שלא דיווחו על אף מגבלה ההשפעה היא 13.5 נקודות אחוז, מכיון שגם בביקורת היה שיפור משמעותי בקבוצה זו (ראה תרשים 4).

תרשים 5: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה במלאי לפי ציון במדד המודד את הסיכון לקיום בעיות רגשיות (GHQ) (אחוזים)

- השפעת התכנית פוחתת ככל שעולה הסיכוי לבעיות נפשיות: היא נאמדת ב-16.5 נקודות אחוז בקרב פרטים בעלי סיכון נמוך לבעיות נפשיות, 14.6 נקודות אחוז בקרב

פרטים בעלי סיכון בינוני ו-12.7 נקודות אחוז בקרב פרטים בעלי סיכון גבוה (ראה תרשים 5).

1.2 שינויים בשכר החודשי הממוצע בקרב המועסקים בתחילת התכנית ובקרב המועסקים בנובמבר 2006

הגידול בממוצע השכר החודשי מעבודה בקרב המועסקים בניסוי גבוה במידה משמעותית בהשוואה לביקורת. גידול זה נובע בעיקר מהשיעור הגבוה יותר של מועסקים במשרה מלאה בקבוצת הניסוי ומכך שהפרטים בניסוי שהיו מועסקים במשרה חלקית עבדו מספר שעות גדול יותר לעומת הביקורת. אין הבדל בשינוי בשכר החודשי הממוצע בקרב המועסקים במשרה מלאה בקבוצת הניסוי והביקורת. ההבדל בגידול בשכר החודשי הממוצע משקף באופן חלקי בלבד את השפעת התכנית, כיוון שאלו שנכנסו לעבודה הם בעלי מאפיינים שונים מאלה שעבדו בתחילת התכנית, ולכן נושר ההשתכרות שלהם שונה.

- לא נמצא הבדל משמעותי בשכר לשעת עבודה של המועסקים בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת. השכר הממוצע לשעת עבודה הוא בסביבות שכר המינימום.
- ממוצע שכרם החודשי של המועסקים בקבוצת הניסוי גדל ב-400 ₪ יותר מאשר גדל בממוצע שכרם של המועסקים בקבוצת הביקורת. בקבוצת הניסוי עלה ממוצע השכר מ-1,745 ₪ בחודש ל-2,479 ₪, כלומר, גידול של 734 ₪, ואילו בקבוצת הביקורת הוא עלה מ-1,527 ₪ ל-1,859 ₪, גידול של 332 ₪.
- הגידול בשכר של המועסקים בקבוצת הניסוי בהשוואה לקבוצת הביקורת נובע מהגידול בהיקף המשרה בקבוצת הניסוי.
- ממוצע השכר החודשי בקרב המועסקים במשרה חלקית גדל בקבוצת הניסוי ב-358 ₪ יותר מאשר בקבוצת הביקורת. בקבוצת הניסוי הוא גדל ב-436 ₪ בעוד שבקבוצת הביקורת הוא גדל ב-78 ₪. כפי שצוין, ניתן ליחס את ההבדל לשיעור הגבוה יותר של פרטים באוכלוסיית הניסוי שהגדילו את מספר שעות העבודה.

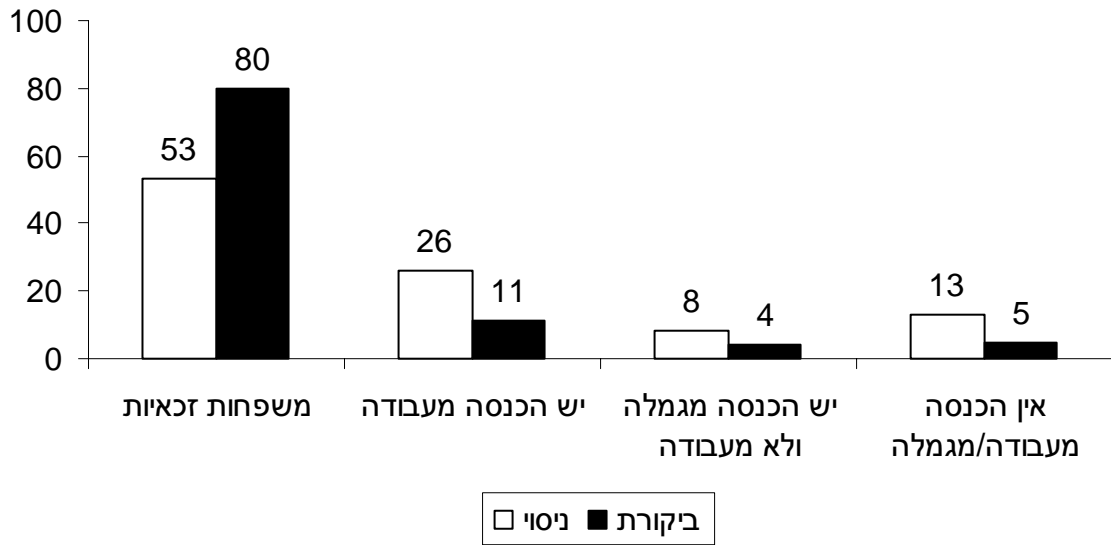
1.3 שינויים בקבלת הגמלה להבטחת הכנסה

בנובמבר 2006, 15 חודשים לאחר תחילת התכנית, שיעור המשפחות שדיווחו שהיו זכאיות לגמלה באוכלוסיית הניסוי היה נמוך יותר ב-27 נקודות אחוז מהשיעור המקביל באוכלוסיית הביקורת. שיעור המשפחות שדיווחו שלא היו זכאיות לגמלה עמד על 47% בקבוצת הניסוי לעומת 20% בביקורת. 56% מהמשפחות הלא זכאיות בניסוי דיווחו

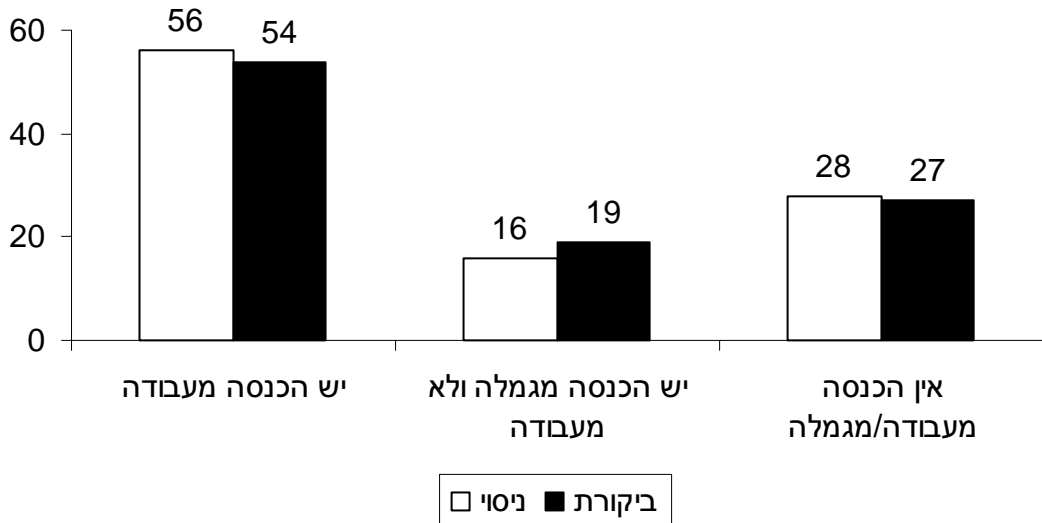
שהיתה להן הכנסה מעבודה, בדומה לביקורת (54%). השינוי החיובי במצב התעסוקה יכול להסביר 43% משיעור הירידה במספר המשפחות שלא היו זכאיות לגמלה באוכלוסיית הניסוי, בדומה לאוכלוסיית הביקורת (40%). בקרב המשפחות שלא היו זכאיות, שיעור המשפחות ללא הכנסה מעבודה או גמלה דומה בניסוי וביקורת. יחד עם זאת, מכיוון ששיעור גבוה בהרבה של משפחות אינן זכאיות לגמלה בניסוי בהשוואה לביקורת, נמצא ש-13% מכלל המשפחות במלאי באוכלוסיית הניסוי לא היו זכאיות לגמלת הבטחת הכנסה וגם לא נהנו מהכנסות מעבודה או מגמלה אחרת מהמוסד לביטוח לאומי, זאת לעומת 5% באוכלוסיית הביקורת, כלומר, הבדל של 8 נקודות אחוז. קבוצת הלא זכאים שאין להם הכנסה מעבודה או מגמלאות אחרות היא קבוצה חלשה במיוחד מבחינת השכלה, ניסיון תעסוקתי וסיכון לבעיות רגשיות ונפשיות. יש בה גם ריכוז גדול בהרבה של יחידים, צעירים וערבים.

- 47% מהמשפחות באוכלוסיית הניסוי, אשר דיווחו שהיו זכאיות לגמלת הבטחת הכנסה באוגוסט 2005, לא היו זכאיות עוד בנובמבר 2006, זאת לעומת 20% מהמשפחות באוכלוסיית הביקורת.
- 26% מכלל המשפחות באוכלוסיית הניסוי שהופנו לתכנית (56% מהמשפחות הלא זכאיות בנובמבר 2006) לא היו זכאיות לגמלת הבטחת הכנסה אך היו להן הכנסות מעבודה. 8% (16% מהמשפחות הלא זכאיות) לא היו זכאיות לגמלה ולא היו להן הכנסות מעבודה אבל הן קיבלו גמלה אחרת מביטוח לאומי (מחציתן קבלו גמלת נכות). כלומר, ל-34% מכלל המשפחות המופנות לתכנית (72% מהמשפחות הלא זכאיות) הייתה הכנסה מעבודה או מגמלאות אחרות.

תרשים 6: השפעת התכנית על מקורות הכנסה של כלל אוכלוסיית הניסוי לעומת הביקורת מתוך כלל האוכלוסייה (אחוזים)

תרשים 7: השפעת התכנית על מקורות הכנסה של כלל אוכלוסיית הניסוי לעומת הביקורת מתוך הלא זכאים לגמלת הבטחת הכנסה (אחוזים)

- בקרב המשפחות שלא היו זכאיות לגמלת הבטחת הכנסה, שיעור המשפחות ללא הכנסה מעבודה או גמלה אחרת דומה בניסוי ובביקורת. יחד עם זאת, מכיוון ששיעור גבוה בהרבה של משפחות אינן זכאיות לגמלה בניסוי בהשוואה לביקורת, נמצא ש-13% מכלל המשפחות במלאי באוכלוסיית הניסוי לא היו זכאיות לגמלת הבטחת הכנסה וגם לא נהנו מהכנסות מעבודה או מגמלה אחרת מהמוסד לביטוח לאומי, זאת לעומת 5% באוכלוסיית הביקורת, כלומר, הבדל של 8 נקודות אחוז. (ראה תרשימים 6 ו-7).

- שיעור נמוך ביותר דיווחו על הכנסות מפנסיה מעבודה.

- לא בחנו לעומק את ההכנסות ממקורות אחרים שאינם גמלאות ועבודה. חלק מהמשפחות דיווחו על קבלת עזרה מהמשפחה על ידי תמיכה כספית או על ידי מגורים משותפים. נתעמק בנושא זה בדוח המסכם. יש לציין שהחוק אינו מטיל את האחריות על המשפחה, ולא בדקנו את ההשלכות של מתן עזרה זו על כלל משק הבית.
- מהשוואה בין המאפיינים של הזכאים ללא זכאים עולה כי קבוצת הלא זכאים חזקה יותר במובנים רבים מהקבוצה שהיתה עדיין זכאית. היא כוללת פחות מבוגרים בני 50 ומעלה (33% לעומת 49%, בהתאמה), פחות בעלי השכלה נמוכה עד 8 שנות לימוד (22% לעומת 31%), יותר בעלי ניסיון תעסוקתי בחמש השנים האחרונות (56% לעומת 47%), פחות בעלי מגבלות על היכולת לעבוד בשל סיבות גופניות ו/או נפשיות (62% לעומת 83%, ו-29% לעומת 47%, בהתאמה), שיעור נמוך יותר של בעלי סיכון גבוה לבעיות רגשיות (36% לעומת 52%).
- קבוצת הלא זכאים לגמלת הבטחת הכנסה מורכבת למעשה משתי תת קבוצות: אלה שיש להם הכנסה מעבודה או מגמלאות אחרות ואלה שאין להם הכנסה כזו.
- בקבוצת הלא זכאים שאין להם הכנסה מעבודה או מגמלה ישנו שיעור גבוה יותר של יחידים בהשוואה ללא זכאים שיש להם הכנסה מעבודה או גמלה (55% לעומת 30%), שיעור גבוה יותר של צעירים בני 18-35 (36% לעומת 26%) ושל ערבים (47% לעומת 36%) ושיעור נמוך יותר של עולים (16% לעומת 30%) ושל משפחות חד-הוריות (6% לעומת 14%). הקבוצה שאין לה הכנסה משכר או מגמלאות היא חלשה יותר מהלא זכאים שיש להם הכנסה מעבודה או מגמלאות אחרות. יש בה פחות בעלי +12 שנות לימוד, פחות בעלי ניסיון תעסוקתי, יותר אנשים בסיכון גבוה לבעיות רגשיות ויותר בעלי מגבלות ביכולת לעבוד מסיבות נפשיות.
- בהשוואה בין הלא זכאים ללא הכנסה מעבודה או מגמלאות אחרות לזכאים לגמלה נמצאו הבדלים דמוגרפיים (יותר יחידים, צעירים וערבים) והם פחות מוגבלים בתחומי הבריאות הגופנית והנפשית. שתי הקבוצות חלשות יותר מהלא זכאים שיש להם הכנסה מעבודה או מגמלאות אחרות.

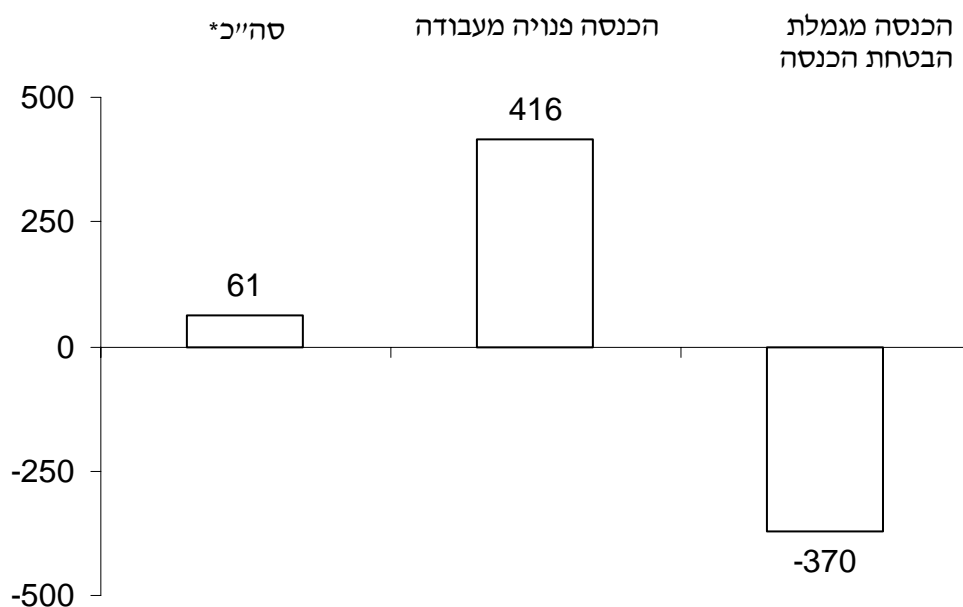
1.4 השפעת התכנית על הכנסות המשפחה

בבחינת השפעת התכנית על הכנסות המשפחה נבחן את השינויים שחלו במקורות ההכנסה העיקריים של אוכלוסיית מקבלי הגמלה: הכנסה מעבודה, מגמלת הבטחת הכנסה ונכות וכן על הסיוע בשכר דירה. ניתוח מקורות הכנסה נוספים יוצג בדוח המסכם. הכנסה פנויה מעבודה חושבה בניכוי ההוצאות הנלוות ליציאה לעבודה שאין עליהן החזר, עבור אלה שנכנסו לעבודה, למשל, סידור ילדים והוצאות על תחבורה.

נמצאה השפעה חיובית של התכנית על ההכנסה הפנויה מעבודה של בני הזוג וכצפוי, השפעה שלילית על ההכנסות מגמלת הבטחת הכנסה. כאשר מתייחסים להכנסה המשפחתית הכוללת מכל המקורות הנ"ל לא נמצאה השפעה של התכנית על השינוי בהכנסה בקרב כלל האוכלוסייה, אולם נמצאה השפעה חיובית במשפחות בהן חל שינוי חיובי במצב התעסוקה לפחות של אחד מבני הזוג. נמצאו הבדלים בין המרכזים בהשפעת התכנית על ההכנסות ממקורות שונים כמו גם על סה"כ ההכנסות.

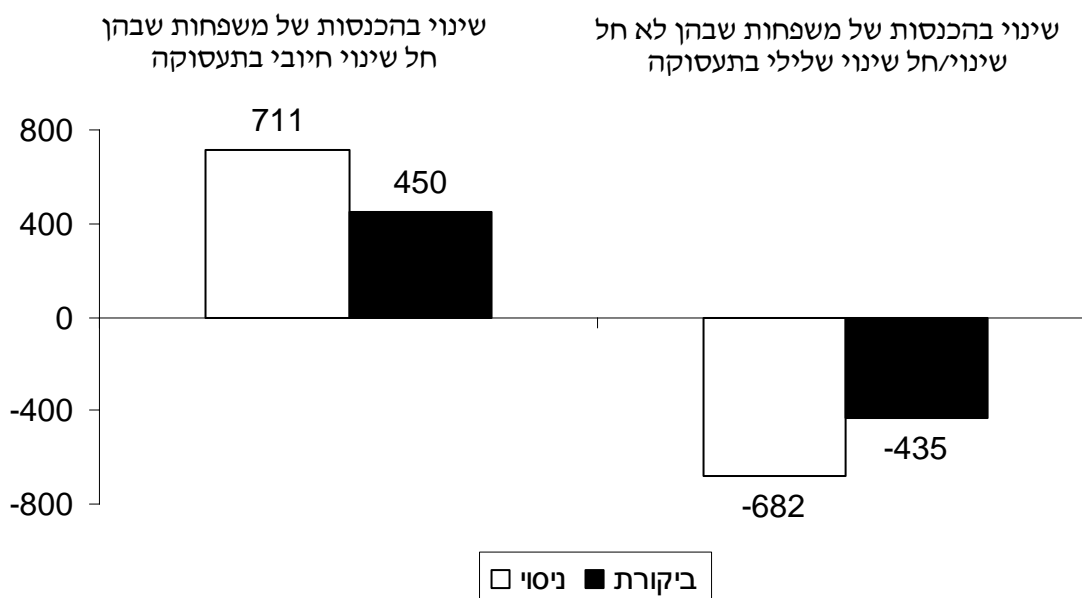
- ההכנסה המשפחתית הממוצעת מעבודה בנובמבר 2006 באוכלוסיית הניסוי בהשוואה למצב ערב תחילת התכנית גדלה ב-415 ₪ יותר מאשר ההכנסה בקבוצת הביקורת בקרב כלל המשפחות (כולל משפחות שבהן אף אחד מבני הזוג לא עובד). ממוצע ההכנסה של בני הזוג מעבודה, בניכוי הוצאות נלוות ליציאה לעבודה, גדל מ-556 ₪ ל-1,140 ₪, גידול של 584 ₪. בקבוצת הביקורת הגידול המקביל היה מ-434 ₪ ל-603 ₪, גידול של 169 ₪ (תרשים 8).
- ההשפעה הגדולה ביותר של התכנית על ההכנסות מעבודה היתה בנצרת (537 ₪) ואשקלון (464 ₪) והנמוכה ביותר בירושלים ובחדרה (305 ₪ ו-317 ₪, בהתאמה).
- ההכנסה המשפחתית מגמלת הבטחת הכנסה בקבוצת הניסוי ירדה ב-370 ₪ יותר מאשר היא ירדה בקבוצת הביקורת. בקבוצת הניסוי חלה ירידה של 868 ₪ לעומת ירידה של 498 ₪ באוכלוסיית הביקורת (תרשים 8).
- השפעת התכנית הגדולה ביותר על ההכנסה מהגמלה היתה בחדרה (ירידה של 528 ₪) והקטנה ביותר באשקלון (ירידה של 228 ₪). נצרת וירושלים נמצאות בתווך (ירידה של 340 ו-404 ₪, בהתאמה).
- שיעור גבוה יותר באוכלוסיית הניסוי מאשר באוכלוסיית הביקורת עברו לקבל קצבת נכות. בקבוצת הניסוי, 5% התחילו לקבל קצבת נכות. בקבוצת הביקורת לא היה גידול בשיעור המקבלים קצבה זו ואפילו חלה ירידה.
- לא נמצאה השפעה של התכנית על שיעור מקבלי הנחה בארנונה. לעומת זאת, נמצאה השפעה שלילית על שיעור מקבלי סיוע בשכר-דירה. בקבוצת הניסוי חלה ירידה מ-12.4% ל-7.2%, כלומר ירידה של 5 נקודות אחוז. בקבוצת הביקורת כמעט ולא חל שינוי בשיעור המקבלים סיוע בשכר-דירה.

תרשים 8: השפעת התכנית על סה"כ ההכנסות ועל ההכנסה הפנויה מעבודה וההכנסה מגמלה להבטחת הכנסה לאחר 15 חודשים מתחילת התכנית (שקלים)

* כולל עבודה, גמלת הבטחת הכנסה, גמלת נכות וסיוע בשכר דירה

תרשים 9: שינוי בהכנסות בקרב המשפחות במלאי לפי שינוי במצב תעסוקתי לאחר 15 חודשים מתחילת התכנית (שקלים)

- התכנית לא השפיעה על ההכנסה המשפחתית הכוללת מכל המקורות משום שהגידול בהכנסות מעבודה קוּזוּ על-ידי ירידה בהכנסות מגמלת הבטחת הכנסה (תרשים 8) רק באשקלון נמצאה השפעה חיובית של התכנית (296 ש"ח).
- ההכנסה הכוללת של משפחות שבהן חל שינוי חיובי במצב התעסוקה גדלה הן בניסוי והן בביקורת, אולם הגידול בניסוי היה ב-261 ש"ח יותר מאשר בביקורת (תרשים 9).
- ההכנסה הכוללת של משפחות שבהן חל שינוי שלילי או לא חל שינוי במצב התעסוקה ירדה באופן משמעותי הן בניסוי והן בביקורת, אולם הירידה היתה גדולה יותר בקבוצת הניסוי. (תרשים 9).

1.5 שירותים הניתנים על-ידי המרכזים

הממצאים מעידים שב-15 החודשים הראשונים של הפעלת התכנית המרכזים יישמו את התפיסה של "השמה תחילה" יותר מאשר "שדרוג ההון האנושי". למרות שחל גידול בשיעור המשתתפים שלמדו בקורס מקצועי ו/או בקורס עיוני, עדיין המרכזים סיפקו בעיקר פעילויות קצרות שהתייחסו לכישורים רכים. חיפוש עבודה עצמאי והשתתפות בסדנא לכישורי חיים ולמיומנויות חיפוש עבודה היו הפעילויות העיקריות של כמחצית מהמשתתפים במרכזים. הקבוצה שהמשיכה לבקר במרכז לאחר 7 החודשים הראשונים, אשר כוללת בעלי חסמים קשים יותר שהמרכז לא הצליח לשלבם בעבודה, קבלה בתקופה השניה אבחון תעסוקתי, הכשרה מקצועית ולימודים עיוניים יותר מאשר בתקופה הראשונה.

- במהלך 15 החודשים הראשונים להפעלת התכנית השתתפו 51% מהמשתתפים בחיפוש עבודה עצמאי, 46% בסדנאות ללימוד כישורי חיים ומיומנויות חיפוש עבודה, 29% בשירות בקהילה, 31% בקורסים עיוניים (בעיקר לימוד עברית) ו-22% בקורסים ללימוד מקצוע.
- בהשוואה ל-6-9 החודשים הראשונים (הנתונים שפורסמו בדוח מס. 2), חלה עליה בשיעור המופנים לשירות בקהילה (מ-24% ל-29%) ולסדנאות כישורי חיים ומיומנויות חיפוש עבודה (מ-40% ל-46%). אך גידול גדול בהרבה היה בשיעור המשתתפים שלמדו בקורס מקצועי (מ-13% ל-22%) ובקורס עיוני (מ-20% ל-31%). למרות המספרים הקטנים, ניתן לציין גם גידול משמעותי בשיעור המשתתפים שעברו אבחון תעסוקתי (מ-2% ל-7%).
- 26% מהמשתתפים שבקרו במרכזים במהלך שתי התקופות לא השתתפו בשום הכשרה או לימודים, על-פי דיווחם.

- 14% מכלל המשתתפים דיווחו שהם לא השתתפו כלל בשום פעילות, להוציא פגישות עם מתכנן היעדים. כ-40% מהם עבדו בעת הריאיון וכנראה באו למרכז רק כדי למסור תלושי שכר.

1.6 הערכת תרומת התכנית ע"י המשתתפים

הערכת המשתתפים שהמשיכו לבקר במרכז בתקופה השנייה לגבי תרומת התכנית ליכולתם להשתלב בעבודה המשיכה להיות נמוכה. ההערכה כלפי מנהל היעדים התעסוקתיים חיובית יותר מאשר כלפי המרכז, אולם היא נמוכה יותר בכל ההבטים בהשוואה להערכת המשתתפים בתקופה הראשונה. השינוי יכול לשקף את העובדה שהאוכלוסייה שחייבת להשתתף לאורך זמן בתכנית מבלי להשתלב בעבודה מרגישה שהתכנית פחות תורמת לה.

- 7%-11% מכלל המשתתפים בתקופה השנייה העריכו לגבי כל אחד מ-5 הממדים של תרומה להשתלבות בתעסוקה (למשל, הגברת המוטיבציה לעבוד, הגברת היעילות בחיפוש עבודה) שהתכנית תרמה לחיזוק יכולתם להשתלב בעבודה.
- 20% מהמשתתפים בתקופה השנייה דיווחו כי התכנית עזרה להם לפחות מבחינה אחת לעומת 25% בתקופה הראשונה.
- 43% מהמשתתפים בתקופה השנייה (בהשוואה ל-63% בתקופה הראשונה), מרגישים שמנהל היעדים רוצה לעזור להם; 26% (בהשוואה ל-40%) דיווחו כי הוא מציע להם הצעות עבודה; 19% (בהשוואה ל-29%) דיווחו כי הוא מציע להם קורסים שיכולים לעזור להם להשתלב בעבודה.
- כ-17% בלבד הרגישו שלמרכז "אכפת מהם" במידה רבה או רבה מאד, ופחות מ-10% העריכו שהוא עזר להם במידה רבה או רבה מאד בחיפוש עבודה ובמתן קורסים מתאימים. 28% הרגישו כי המרכז "דוחף" אותם לקבלת עבודה בלתי מתאימה.

1.7 השפעת התכנית על רווחת הילדים ותפקודם במערכת החינוך

התחומים בהם נבדקה רווחת הילדים כוללים: תפקוד הילדים במערכת החינוך, השתתפותם בפעילות פנאי מחוץ לביה"ס, טיפול ופיקוח הורי על הילדים, רווחה חומרית של הילדים והתנהגות בלתי נורמטיבית. במרבית התחומים לא נמצאה השפעה של התכנית על הילדים, אך במספר מדדים של תפקוד לימודי נמצאה השפעה חיובית.

- בתחום תפקוד הילדים במערכת החינוך התכנית השפיעה לחיוב על שלושה מדדים: אחוז הילדים שנכשלו בשני מקצועות או יותר, אחוז הילדים שממוצע

ציוניהם היה טוב/טוב מאד ואחוז הילדים שהכינו את שיעורי הבית בצורה סדירה. לעומת זאת, לתכנית היתה השפעה שלילית על המדד של היעדרות מהלימודים.

- בתחומים של השתתפות בפעילות פנאי, טיפול בפיקוח הורי על הילדים, רווחה חומרית של הילדים והתנהגות בלתי נורמטיבית לא נמצאה השפעה של התכנית.

2. ממצאים לגבי הזרם (הפונים החדשים) שישה חודשים לאחר תביעת

הגמלה

בחלק זה אנו מתייחסים לזרם, כלומר הפונים החדשים באוכלוסיית הניסוי שהגישו תביעה לגמלת הבטחת הכנסה בתקופה שבין תחילת פברואר ואמצע יולי 2006. בחנו את מצבם 6 חודשים לאחר הגשת התביעה בהשוואה לקבוצה מקבילה באזורי הביקורת. נמצא שהפונים החדשים הם קבוצה חזקה יותר מהמלאי מבחינת משאביהם התעסוקתיים. השפעת התכנית על התובעים החדשים מתבטאת הן בשיעור נמוך יותר של משפחות שהפכו להיות זכאיות לגמלה (49% לעומת 69% בביקורת) והן באחוז גבוה יותר מתוך הזכאים שעזבו את מערכת הבטחת הכנסה לאחר 6 חודשים (60% לעומת 46%). בסיס הנתונים שעמד לרשות המחקר אינו מאפשר בדיקת השפעה נוספת של התכנית והיא: ההשפעה על דפוסי הפנייה למערכת הבטחת הכנסה. אנו חקרנו רק את הפונים החדשים ואין בידינו מידע לגבי מי היה פונה אלמלא תכנית מהל"ב. בתום 6 חודשים, 20% מהמשפחות בקבוצת הניסוי, לעומת 37% מהביקורת, היו זכאיות לגמלה. גם לגבי הזרם, בדומה למלאי, נמצאה השפעה של התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה ועל יציאה ממערכת הבטחת הכנסה. כלל התובעים שבקרו במרכז השתתפו בעיקר בחיפוש עבודה עצמאי ובסדנאות להקניית מיומנויות לחיפוש עבודה. שיעור המקבלים סיוע בתחבורה היה מעט יותר נמוך. באופן כללי, דפוסי השירותים שהם קבלו דומים לאלה שקבלו המשתתפים במלאי בתוך משך זמן דומה.

2.1 מאפייני הזרם לעומת המלאי

- הפונים החדשים הם קבוצה חזקה יותר מהמלאי. יש בקרבם שיעור גבוה יותר של גברים, צעירים, בעלי +12 שנות לימוד, יודעי עברית, בעלי כישורי מחשב, אנשים ללא מגבלות ביכולת עבודה מסיבות גופניות ואנשים שאינם בסיכון לבעיות רגשיות. יש להם יותר נסיון תעסוקתי, שיעור גבוה יותר מתוכם עבדו בזמן הגשת התביעה, ומתוך העובדים, שיעור גבוה יותר עבדו במשרה מלאה.

2.2 השפעת התכנית על התעסוקה

- לגבי הזרם אנו מדווחים רק על הכניסות לתעסוקה ולא על הרחבת שעות העבודה של אלה שעבדו בזמן הפנייה.
- הגידול בשיעורי התעסוקה בקבוצת הניסוי היה גבוה לאחר שישה חודשים ב-8 נקודות האחוז מהגידול בביקורת, ממצא אשר משקף את השפעת התכנית.
- השפעת התכנית היא הגבוהה ביותר בגילאים 46-55 והיא נאמדת ב-19 נקודות האחוז. יחד עם זאת, מספר המרואיינים שהיוו בסיס לניתוח בקבוצות הגיל השונות קטן, ולכן יש להתייחס לממצאים בזהירות.
- כשבדקנו את שיעור התובעים שנכנסו לעבודה בקבוצת הניסוי מצאנו מגמה דומה, כלומר, שיעור התובעים שנכנסו לעבודה גבוה יותר בגילאים 46-55.

2.3 השפעת התכנית על הזכאות לגמלה

- לא לכל התובעים נקבעת זכאות לגמלה; בחלק מהמקרים התביעה נדחתה. הסיבות לדחייה יכולות להיות קשורות לתנאי זכאות של הביטוח לאומי, למשל, לימודים, גובה הכנסה, בעלות על רכב וכדומה, ו/או לאי עמידה במבחן תעסוקה, שבמקרה של אוכלוסיית הניסוי הכוונה לאי השתתפות בפעילויות של המרכזים כפי שנדרש. לכן, השפעת התכנית משתקפת גם בשיעור השונה בקבוצת הניסוי ובקבוצת הביקורת של תובעים שהופכים להיות זכאים, וגם בשינוי בשיעור הזכאים לאורך זמן, כלומר, קצב היציאה מהגמלה.
- שיעור נמוך יותר מהמשפחות בקבוצת הניסוי הפכו להיות זכאיות לאחר התביעה: 49% לעומת 69% בקבוצת הביקורת. ייתכן שפער זה נובע מהחלטה של חלק מהפונים לוותר על הפניה למרכז והקושי של פונים אחרים לעמוד בדרישות של התכנית. בנוסף לכך יש לציין כי התובעים נדרשים להשתתף בפעילות המרכז מיד עם הגשת התביעה ולכן ייתכן שחלק נעזרים במרכזים למציאת עבודה, מוצאים עבודה ולכן אינם זכאים.
- 60% מהזכאים בקבוצת הניסוי, לעומת 46% בביקורת, עזבו את מערכת הבטחת הכנסה לאחר 6 חודשים.
- בתום 6 חודשים, 20% מהמשפחות בקבוצת הניסוי, לעומת 37% מהביקורת, זכאיות.

2.4 שירותים שנתנו ע"י המרכזים

- כצפוי, תובעים שהפכו להיות זכאים השתתפו ביותר פעילויות מתובעים שלא נמצאו זכאים, אך גם האחרונים השתתפו בפעילויות, בעיקר סדנה לחיפוש עבודה וחיפוש עבודה עצמאי.
- באופן כללי, שיעורי הזכאים שהשתתפו בפעילויות שונות דומים לשיעורים המקבילים במלאי בשמונת החודשים הראשונים להפעלת התכנית, למעט שיעור נמוך יותר בזרם שהופנה לשירות בקהילה ושיעור גבוה יותר שלמד בקורסים מקצועיים. זה תואם את השינויים שהוכנסו בתכנית לגבי התכניות האישיות בשנת 2006.

תוכן עניינים

21	רשימת לוחות.....
24	פרק 1 מבוא
24	1.1 תכנית מהל"ב.....
27	1.2 שינויים שחלו בתכנית במהלך יישומה.....
29	פרק 2 מתודולוגיה
29	2.1 מטרות ההערכה.....
29	2.1.1 יישום התכנית והמודלים במרכזים השונים.....
29	2.1.2 השפעת התכנית במספר תחומים מרכזיים - ברמת הפרט
30	2.1.3 בחינת השינויים במערך הקצבאות
30	2.1.4 מעסיקים.....
31	2.2 מערך המחקר.....
31	2.2.1 בחירת מערך המחקר
32	2.2.2 בניית מדגם הניסוי
33	2.2.3 בניית קבוצת הביקורת
36	2.2.4 מקורות המידע ומועדי המעקב
37	2.3 כלי המחקר ושיטת הריאיון
37	2.3.1 מידע שנאסף באמצעות הראיונות
39	2.4 עבודת שדה
39	2.4.1 מדגם הראיונות של המלאי בניסוי.....
41	2.4.2 המדגם ששימש בסיס לניתוחים בדוח
45	2.4.3 יחידת הניתוח.....
46	2.4.4 בדיקה האם הנפל הטה את המדגם ב-T0, ובין T0 ל-T2.....
47	2.5 השוואה בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת וחישוב המובהקות
48	2.6 מבחני מובהקות וטעויות דגימה לאומדנים
49	פרק 3 תעסוקה.....
49	3.1 כניסות לשוק העבודה ויציאות ממנה
50	3.2 שינויים במצב התעסוקה.....
	3.3 שינוי חיובי במצב התעסוקה בין אוגוסט 2005 לבין נובמבר 2006: פילוח לפי מאפיינים
53	דמוגרפים ומדדים אחרים.....
57	3.4 היקף משרה ושכר מעבודה.....
57	3.4.1 היקף משרה.....
61	3.4.2 שכר מעבודה.....
64	3.4.3 שביעות רצון מעבודה.....
65	3.5 מספר חודשי תעסוקה ב-15 החודשים הראשונים.....
67	פרק 4 זכאות לגמלת הבטחת הכנסה בקרב המלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית.....
67	4.1 שיעורי הזכאות.....
	4.2 מקורות הכנסה מעבודה ומגמלאות של המוסד לביטוח לאומי של המשפחות במלאי שלא היו
68	זכאיות לגמלה להבטחת הכנסה לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית.....
	4.3 השוואה של מאפייני הזכאים למאפייני הלא זכאים לגמלה להבטחת הכנסה במלאי לאחר חמישה-
72	עשר חודשים מתחילת התכנית.....
76	4.4 זכאות לגמלה בחודש לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית ושינוי במצב תעסוקתי
78	פרק 5 השפעת התכנית על הכנסות המשפחה
79	5.1 הכנסות מעבודה.....
81	5.2 הכנסות מגמלת הבטחת הכנסה.....
82	5.3 הכנסות מקצבת נכות.....
83	5.4 סיוע בשכר דירה.....

83	5.6 השפעת התכנית על הכנסות המשפחה
84	5.6 השינוי בהכנסה בזיקה לשינוי במצב התעסוקה
87	פרק 6 קבלת שירותים במרכז והערכת התכנית
87	6.1 קבלת שירותים במרכז
90	6.2 הערכת תרומת התכנית
92	6.3 הערכת היבטים נבחרים ביחס ובתפקוד של מתכנן היעדים התעסוקתיים ושל המרכז
95	פרק 7 רווחת הילדים ותפקודם במערכת החינוך
96	7.1 תפקוד ילדים במערכת החינוך
97	7.2 השתתפות ילדים ובני נוער בפעילות פנאי מחוץ למסגרת ביה"ס
98	7.3 טיפול ופיקוח על הילדים
99	7.4 רווחה חומרית של הילדים
99	7.5 התנהגות בלתי נורמטיבית של ילדים גילאי 12-17
101	פרק 8 השפעת התכנית על הפונים החדשים (זרם)
101	8.1 סוגי השפעות של התכנית על הזרם
102	8.2 השוואת המאפיינים של הזרם והמלאי
105	8.3 השפעת התכנית על התעסוקה
106	8.4 שינוי בזכאות לגמלה
107	8.5 קבלת שירותים במרכז
109	פרק 9 השוואה עם נתוני המנהלת לגבי נובמבר

רשימת לוחות

פרק 2:

- לוח 1: שיעור ומספר הראיונות התקפים בתחילת התכנית ולאחר כ- 7 חודשים בקרב סך-כל המדגם, לפי מרכז 40
לוח 2: השוואה בין המופנים לתכנית שיש להם ריאיון תקף לבין הנפל ב-T0, לפי מאפיינים שונים (באחוזים) 46
לוח 3: השוואה בין המרוויינים השורדים מ-T0 ל-T2 והנפל, לפי מאפיינים שונים 47

פרק 3:

- לוח 1: כניסות ויציאות משוק העבודה בקרב קבוצת הניסוי ובקרב קבוצת הביקורת (פרטים, אחוזים). 49
לוח 2: השפעת התכנית על שיעור המועסקים בקרב המלאי לאחר 15 חודשים מתחילת התכנית לפי מרכז (פרטים, אחוזים) 51
לוח 3: השפעת התכנית על הרחבת היקף המשרה (נטו) של פרטים שהיו מועסקים בתחילת התכנית וגם לאחר חמש-עשרה חודשים, בקרב המלאי (פרטים, אחוזים) 52
לוח 4: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) לאחר חמישה-עשר חודשים בקרב המלאי, לפי מרכז (פרטים, אחוזים) 53
לוח 5: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית במלאי לפי מגדר (פרטים, אחוזים) 53
לוח 6: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית במלאי לפי הרכב משפחה (פרטים, אחוזים) 54
לוח 7: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית במלאי לפי קבוצת אוכלוסייה (פרטים, אחוזים) 54
לוח 8: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית במלאי לפי קבוצות גיל (פרטים, אחוזים) 55
לוח 9: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית במלאי לפי דיווח על מגבלות ביכולת לעבוד מסיבות גופניות (סוג, היקף השעות ותקופות) (פרטים, אחוזים) 56
לוח 10: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית במלאי לפי ציון במדד המודד את הסיכוי לקיום בעיות רגשיות (GHQ) (פרטים, אחוזים) 56
לוח 11: היקף משרה בקרב פרטים במלאי שהיו מועסקים באוגוסט 2005 (פרטים, אחוזים) 57
לוח 12: היקף משרה בקרב פרטים במלאי שלא היו מועסקים בתחילת התכנית ועבדו בנובמבר 2006 (פרטים, אחוזים) 58
לוח 13: הרחבה בהיקף משרה ושינוי בממוצע מספר שעות עבודה שבועיות בקרב פרטים במלאי שהיו מועסקים באוגוסט 2005 וגם לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים) 59
לוח 14: היקף משרה בקרב כלל המועסקים במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים, אחוזים) 59
לוח 15: השפעת התכנית על מספר שעות עבודה שבועיות בממוצע בקרב כלל הפרטים במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית לפי מרכז (מספר ש"ש) 60
לוח 16: השפעת התכנית על השכר החודשי הממוצע בקרב כל הפרטים במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית לפי מרכז (פרטים, שקלים) 61
לוח 17: שכר ממוצע לשעה בקרב המועסקים במלאי בתחילת התכנית ובקרב המועסקים לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים, שקלים) 62
לוח 18: שכר חודשי ממוצע בקרב המועסקים במלאי בתחילת התכנית ובקרב המועסקים לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים, שקלים) 62
לוח 19: שכר חודשי ממוצע במשרה חלקית בקרב המועסקים במלאי בתחילת התכנית ובקרב המועסקים לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים, שקלים) 63

- לוה 20: שכר חודשי ממוצע במשרה מלאה בקרב המועסקים במלאי בתחילת התכנית ובקרב המועסקים לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים, שקלים) 64
- לוה 21: שביעות רצון כללית מעבודה בניסוי ובביקורת ב-T2 64
- לוה 22: השפעת התכנית על ממוצע מספר חודשי תעסוקה בקרב כל הפרטים במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים, חודשים) 65
- לוה 23: ממוצע מספר חודשי התעסוקה בקרב פרטים במלאי שהשתלבו בעבודה במהלך חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים, חודשים) 65

פרק 4:

- לוה 1: זכאות לגמלה להבטחת הכנסה בקרב המלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית על פי דיווח עצמי, לפי מרכז (אחוזים) 67
- לוה 2: מקורות הכנסה מעבודה ומגמלאות מהמוסד לביטוח לאומי של המשפחות במלאי הלא זכאיות לגמלת הבטחת הכנסה לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (לפי דיווח עצמי), לפי מרכז (אחוזים מתוך כלל המשפחות) ¹ 69
- לוה 3: מקורות הכנסה מעבודה ומגמלאות מהמוסד לביטוח לאומי של המשפחות הלא זכאיות לגמלת הבטחת הכנסה בנובמבר 2006 (לפי דיווח עצמי), לפי מרכז (באחוזים מתוך המשפחות הלא זכאיות) ¹ 70
- לוה 4: זכאות לגמלה להבטחת הכנסה בקרב המלאי במזרח ירושלים לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית על פי דיווח עצמי, לפי מרכז (אחוזים) 71
- לוה 5: מאפיינים של הפרטים הזכאים והלא זכאים לקבלת גמלה להבטחת הכנסה במלאי בקבוצת הניסוי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (אחוזים) 73
- לוה 6: מאפיינים של הפרטים הזכאים והלא זכאים לקבלת גמלה להבטחת הכנסה במלאי בקבוצת הביקורת לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (אחוזים) 75
- לוה 7: שינוי במצב תעסוקתי בקרב כלל המשפחות במלאי המופנות והמשפחות הלא זכאיות לגמלה לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (אחוזים) 76

פרק 5:

- לוה 1: ממוצע ההכנסה מעבודה של בני-הזוג בניכוי הוצאות נלוות להשתלבות בתעסוקה (תחבורה וטיפול בילדים) לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית, בקרב כלל המשפחות במלאי, לפי מרכז (שקלים) 79
- לוה 2: השפעת התכנית על הכנסה ממוצעת מעבודה של בני-הזוג בקרב כלל המשפחות במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית, לפי מרכז (שקלים) 80
- לוה 3: השפעת התכנית על הכנסה ממוצעת מגמלת הבטחת הכנסה בקרב כלל המשפחות במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית, לפי מרכז (שקלים) 81
- לוה 4: השפעת התכנית על הכנסה ממוצעת מקצבת נכות בקרב כלל המשפחות במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית, לפי מרכז (שקלים) 82
- לוה 5: השפעת התכנית על סיוע חודשי בשכר דירה, בקרב כלל המשפחות במלאי, לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (שקלים) 83
- לוה 6: השפעת התכנית על הכנסה ממוצעת מעבודה, גמלת הבטחת הכנסה ונכות ועזרה בשכר-דירה בניכוי ההוצאות הקשורות ליציאה לעבודה בקרב כלל המשפחות במלאי, לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית לפי מרכז (שקלים) 84
- לוה 7: השינוי בהכנסה הממוצעת מעבודה, גמלה להבטחת הכנסה וקצבת נכות בקרב המשפחות במלאי בהן חל שינוי חיובי במצב תעסוקתי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית 85
- לוה 8: השינוי בהכנסה הממוצעת מעבודה, גמלה להבטחת הכנסה וקצבת נכות בקרב המשפחות במלאי בהן לא חל שינוי או חל שינוי שלילי במצב תעסוקתי, לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית ... 85
- לוה 9: שיעור המשפחות במלאי שהגדילו או הקטינו את ההכנסה הפנויה ב-10% או יותר לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית 86

פרק 6:

- לוה 1: השתתפות בפעילויות מטעם המרכז במהלך 15 חודשים ע"י המשתתפים בתכנית מתוך המלאי שבקרו במרכז בזמן כלשהו במהלך 15 החודשים ¹ (באחוזים) (N=11,727) 88
- לוה 2: השתתפות בפעילויות מטעם המרכז של משתתפים במלאי שהופיעו במרכזים בשתי התקופות (באחוזים) (N=7,132) 89

- לוח 3: משתתפים במלאי שבקרו במרכזים בשתי התקופות ולא השתתפו בפעילויות (באחוזים) (N=7,132) 89
- לוח 4: שיעור המשתתפים במלאי שהעריכו שהתכנית תרמה ליכולתם להשתלב בעבודה לפי מרכז ולפי תקופת ראיון 90
- לוח 5: שיעור המשתתפים במלאי שהשתתפו בשתי התקופות ואשר שינו את הערכתם לגבי התכנית או התמידו בה, לפי תחום וכיוון השינוי (באחוזים) 91
- לוח 6: הערכת תרומת השרות בקהילה ע"י משתתפים שהשתתפו בפעילות זו בתקופה השנייה בהשוואה לאלו שהשתתפו בה בתקופה הראשונה¹ 92
- לוח 7: שיעור המשיבים בחיוב על היחס של מתכנן היעדים ועל תפקודו, לפי מרכז – השוואה בין כלל האוכלוסייה שהשתתפה בתקופה הראשונה לבין האוכלוסייה שהשתתפה בתקופה השנייה¹ 93
- לוח 8: שיעור המשיבים בחיוב על תפקודו המקצועי של המרכז ועל היחס שניתן בו, לפי מרכז¹ 93

פרק 7:

- לוח 1: השפעת התכנית על תפקוד לימודי והישגים לימודיים של ילדים במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (באחוזים) 96
- לוח 2: השפעת התכנית על השתתפות בפעילות פנאי של ילדים בגילאי 6+ במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (באחוזים) 98
- לוח 3: השפעת התכנית על דאגה ופיקוח הורי על ילדים במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (באחוזים) 98
- לוח 4: השפעת התכנית על רווחה חומרית של ילדים במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית, לפי גיל (באחוזים) 99
- לוח 5: השפעת התכנית על התנהגות בלתי נורמטיבית של ילדים במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (באחוזים) 100

פרק 8:

- לוח 1: מאפיינים דמוגרפיים של הזרם בזמן התביעה בהשוואה למלאי באוגוסט 2005, בקרב קבוצת הניסוי (אחוזים) 103
- לוח 2: משאבים וחסמים בתחום התעסוקה של הזרם בזמן התביעה בהשוואה למלאי באוגוסט 2005, בקרב קבוצת הניסוי (אחוזים) 104
- לוח 3: מצב תעסוקתי של הזרם בזמן התביעה בהשוואה למלאי באוגוסט 2005, בקרב קבוצת הניסוי (אחוזים) 104
- לוח 4: השפעת התוכנית על שיעורי תעסוקה בקרב התובעים החדשים לאחר שישה חודשים ממועד התביעה (אחוזים) 105
- לוח 5: מאפיינים נבחרים של התובעים בזרם, לפי גיל (אחוזים) 106
- לוח 6: שיעור המשפחות המדווחות על קבלת גמלת הבטחת הכנסה 6 חודשים אחרי הגשת התביעה בקרב תובעים בניסוי שקיים עבורם זיווג תובעים מהביקורת (%) 107
- לוח 7: שירותים שונים שקיבלו במרכז תובעים שביקרו יותר מפעם אחת במרכז (אחוזים) 108

פרק 9:

- לוח 1: שיעור העובדים בתחילת התכנית (אוגוסט 2005) ולאחר 15 חודשים (נובמבר 2006) מתוך זכאי יולי 2005 על פי נתוני מנהלת מהל"ב 109
- לוח 2: שיעור העובדים בתחילת התכנית (אוגוסט 2005) ולאחר 15 חודשים (נובמבר 2006) מתוך זכאי יולי 2005 על פי נתוני מחקר ההערכה 109

פרק 1 מבוא

בדוח זה אנו מציגים ממצאים נוספים מתוך מחקר המלווה של תכנית מהל"ב. אנו מתייחסים להשפעת התכנית על המופנים לתכנית ועל יחסם לתכנית. ייחודו של דוח זה הוא שלראשונה הוא מציג ממצאים השוואתיים בין הניסוי לביקורת המאפשרים לנו לעמוד על השפעת התכנית. כמו-כן הוא מתייחס למעקב על אוכלוסיות המלאי לתקופה ארוכה יותר של 15 חודשים מתחילת התכנית ומביא לראשונה ממצאים חדשים על האוכלוסייה החדשה שפנתה לאחר תחילת התכנית. דוח סופי אשר ירחיב בסוגיות אלה ויסכם את כל ממצאי המחקר יוגש בפברואר 2008.

אנו מתייחסים גם להבדלים בין המרכזים בנושאים השונים. יש להדגיש שהבדלים אלו יכולים לנבוע גם מהבדלים בהרכב האוכלוסייה ולא בהבדלים בין המרכזים. כפי שראינו בדוחות הקודמים. בדוחות אלו עדיין לא עשינו את הניתוח הרב-משטני שיכול לאמוד את השפעה זו.

1.1 תכנית מהל"ב

תכנית מהל"ב היא תכנית ניסיונית של "מרווחה לעבודה" המופעלת מאז אוגוסט 2005 בארבעה אזורים בארץ. התכנית, שמשתתפיה הם מקבלי גמלה להבטחת הכנסה, עוגנה בחוק לשילוב מקבלי גמלאות בעבודה – 2004. החוק אושר כהוראת שעה לתקופה של שלוש שנים ממועד הפעלתו הלכה למעשה (אוגוסט 2005 – יולי 2008), והוא פירט את מטרת התכנית, את אוכלוסיית המשתתפים, את מרכיבי תכנית ההשבה לעבודה ואת הקמתם של מרכזי תעסוקה באזורים שבהם תופעל התכנית.

בהתאם לחוק, מטרת התכנית היא "לקדם את שילובם של מקבלי הגמלאות בעבודה שתמצה את כושר השתכרותם, תוך שיתופם באחריות לכך, על מנת לאפשר מעבר מתלות בגמלאות לעצמאות חברתית וכלכלית". המשתתפים בתכנית הם מקבלי גמלה להבטחת הכנסה המתגוררים באזורי הניסוי שהוגדרו על ידי המוסד לביטוח לאומי כחייבים במבחן תעסוקה, כלומר זכאים לגמלה בעילת זכאות של "דורשי עבודה" או "שכר נמוך". מקבלי הבטחת הכנסה בעילות אחרות, כגון אמא לילד מתחת לגיל שנתיים, עילת מצוקה, עילת מחלה ועילת מכור לסמים, אינם משתתפים בתכנית. החוק המיר את מבחן התעסוקה הנהוג כיום כתנאי לקבלת גמלה להבטחת הכנסה ב"תכנית אישית" המחייבת את המשתתפים בתכנית, והעביר את הסמכות לאישור העמידה בתכנית האישית כתנאי לזכאות לגמלה לידי מרכזי התעסוקה שהוקמו בידי מפעילים פרטיים בארבעת אזורי הניסוי.

במסגרת ההיערכות לביצוע החוק, נקבעו במהלך 2004 אזורי הניסוי של התכנית ונבחרו על פי מרכז התאגידים מחו"ל ומישראל שיפעילו את מרכזי התעסוקה בשותפות.

ועדת האזורים (שהרכבה קבוע בחוק) בחרה ארבעה אזורי ניסוי ומתוכם נלקחו כ- 3,500 משקי בית בכל אזור שנכללו בניסוי:

- נצרת, נצרת עלית ועין מאהל
- חדרה, אור עקיבא, פרדס חנה, כפר קרע ובאקה אל גרבייה
- ירושלים
- אשקלון ושדרות

במכרזים ובחוזים שנחתמו עם הזכיינים הוגדרו חובות המפעילים וזכויותיהם, דרכי העבודה ושיטת התגמול. כמו כן, משרדי הממשלה (תמ"ת ואוצר) והמוסד לביטוח לאומי נערכו לבניית המערכות הממוכנות ולהעברת המידע הנדרש לקביעת הזכאות לגמלה, לניהול הפיננסי של התכנית, לבקרה ולמחקר.

באוגוסט 2005 נפתחו שעריהם של מרכזי התעסוקה ובראשית דרכה התכנית כללה קצת יותר מ-10% מכלל אלה שקיבלו גמלה להבטחת הכנסה, וכ-13% מאלה החייבים במבחן תעסוקה ברמה הארצית.

התכנית האישית כמבחן תעסוקה: מתכנני יעדי התעסוקה שהוצבו במרכזי התעסוקה מופקדים על השמת המשתתפים בעבודה ועל בניית תכנית אישית לכל משתתף על מנת לסייע לו בהשמה בעבודה, וכן על ארגון הסיוע. על המשתתף להשתלב בעבודה – אם בכוחותיו הוא ואם בסיוע של מתכנן היעדים התעסוקתיים.

התכנית האישית תכלול פעילות שבועית של 30-40 שעות.⁵ התכנית כוללת – נוסף על עבודה במשרה חלקית הפחותה ממכסת שעות זו – פעילויות שונות לקידום השילוב בעבודה. התכנית עשויה לכלול פעילויות של הכשרה לחיפוש עבודה, סדנאות לכישורי חיים, לימודים מקצועיים ועיוניים וסדנא לשיקום תעסוקתי. התכנית יכולה גם לכלול שירות בקהילה (ללא שכר) לתקופה מוגבלת – אך רק בגופים שלא למטרות רווח או בפרויקטים מיוחדים של גופים ציבוריים. בנוסף לכך התכנית האישית כוללת חיפוש עבודה במרכז או מחוצה לו.

התאמת התכנית האישית למשתתף מחייבת, כמובן, הערכה של בריאותו וכישוריו של המשתתף. האבחון המקצועי אמור לסייע גם בזיהוי משתתפים שלהם קשיי השמה מיוחדים. המחוקק היה מודע לכך, והחוק מאפשר להפחית את מספר השעות השבועיות של התכנית האישית עד ל-15 שעות, וזאת במקרים שלגביהם "בוחר המקרים המיוחדים" במרכז סבר שהמשתתף ניצב בפני קשיים אמיתיים לבצע תכנית של 30 שעות שבועיות. החלטה זו מחייבת באישורה של ראש מינהלת מהל"ב. לצורך מתן יעוץ מקצועי לגבי

⁵ בשלושת חודשי הפעלה הראשונים של התכנית היתה סמכות לקבוע תכנית אישית בת 3-40 שעות שבועיות.

הבקשות המוגשות לראש המנהלת, הוקמה "ועדה ה-15" אשר כוללת איש שיקום, רופא תעסוקתי ואיש תעסוקה.

בנוסף לכך, החוק מאפשר לשר התמ"ת להפחית את מספר השעות השבועיות בתכנית האישיית מתחת ל-15 למשתתפים מסוימים או לקבוצות של משתתפים – וזאת בהסתמך על הניסיון המצטבר מיישום התכנית. תקנות שהותקנו לחוק באמצע 2006, אחרי התקופה שאליה מתייחס דוח זה, מאפשרות להפחית את השעות עד לשעה בשבוע או עד לשעה בחודש, בהתאמה למקרה. לצורך דיון בבעיות הפרטניות הוקמה "ועדה ממליצה" (הקרואה ועדת חריגים) במינהלת התכנית.

במטרה לקדם את ההשתלבות בעבודה, מרכזי התעסוקה אמורים לסייע ולדאוג להסרתם של חסמים נוספים ליציאה לעבודה באמצעות שירותים תומכי עבודה: סיוע בטיפול ובשמירה על ילדים קטנים, תשלום נסיעות למקום העבודה וכן תשלום סובסידיה למעסיקים שיקלטו עובדים.

עמידה במבחן תעסוקה ורישום במפות ההתייצבות: קביעת הזכאות לגמלה להבטחת הכנסה נותרת בסמכות המוסד לביטוח לאומי, אך על פי אישור מתכנן יעדי התעסוקה, לפיו המשתתף אכן עמד בתכנית שהוכנה בעבורו. אי עמידה במלוא התכנית או בחלקה כרוכה בשלילת גמלה לחודש, וסירוב לקבל עבודה – בחודשיים. החוק דאג גם להגן על מקבלי הגמלה, ומי שיראה את עצמו נפגע מהחלטות מתכנן יעדי התעסוקה רשאי לערער לפני ועדת ערר.

עמידה במבחן תעסוקה נקבעת על פי הרישום של מצב הפעילות/התעסוקה במפות ההתייצבות שהמרכזים מעבירים לביטוח הלאומי. סעיפי הרישום העיקריים במפות ההתייצבות הם:

- סירוב לעבודה.
- היעדרות לא מוצדקת מפעילות במרכז או מטעמו יותר מיומיים בחודש.
- אי-שיתוף פעולה אפילו ליום אחד. מינואר 2006 הוחלט שרק אי שיתוף פעולה של יותר מיומיים בחודש יגרור שלילה והתיקון נעשה רטרואקטיבית.
- היקף שעות עבודה של 30 שעות ויותר אינו מחייב את המשתתף בפעילות במרכז (ולעיתים אף לא בהתייצבות).
- זכאות לגמלה לממלאים אחר התכנית האישיית.

- השמה בעבודה: השתלבות בעבודה של מי שלא עבד או הגדלת היקף העבודה של מי שעבד.

משתתפים בתכנית שאינם זכאים עוד לגמלה בעילה המחייבת מבחן תעסוקה אלא בעילה אחרת (התמכרות או גמילה ממנה, מחלה, אם לילדים קטנים משנתיים או נשים בהריון) עוברים לטיפולו של המוסד לביטוח לאומי. במקביל, מקבלי גמלה באזורי הניסוי שתמה זכאותם לגמלה בעילה שאינה מחייבת מבחן תעסוקה ונהיו זכאים בעילה המחייבת מבחן תעסוקה, עוברים לטיפולו של מרכז התעסוקה.

1.2 שינויים שחלו בתכנית במהלך יישומה

במהלך יישום התכנית הוכנסו בה מספר שינויים והקלות לקבוצות מסוימות של משתתפים. להלן חלק מהשינויים:

- כל מרכז יכול להפחית את היקף התכנית האישית ל-15 שעות שבועיות ועד ל-200 משתתפים בכל רגע נתון.
- משתתפים הנמצאים שנתיים לפני גיל פרישה יחויבו בתכנית של שעה בשבוע.
- משתתפים להם מגבלה רפואית וגילם 5 שנים לפני גיל פרישה והיו זכאים לגמלה במשך 5 שנים מתוך 7 השנים האחרונות, ימלאו תכנית של שעה בחודש.
- הוקמה ועדת חריגים להפחתת שעות מעבר ל-15 שעות שבועיות.
- משתתפים שנקבעו להם אחוזי אי-כושר על ידי המוסד לביטוח לאומי, יקבע היקף תכנית אישית ביחס לאחוזי אי-כושר.
- משתתף חד-הורי שלו ילד עד גיל 12 ישתתף בתכנית אישית של עד 22 שעות שבועיות.
- משתתף בעל חמישה ילדים עד גיל 12 ישתתף בתכנית אישית של 22 שעות שבועיות, בתנאי שלבן-הזוג השני לא הופחתו השעות.
- משתתף חדש שייגיע למרכז ימלא בחודש הראשון תכנית אישית של 15 שעות שבועיות.
- בנוסף לכך, הורחבו ההגדרות של היעדרויות מאושרות.
- הוחלט לבצע אבחון מקצועי של משתתפים העונים על קריטריונים מסוימים באמצעות גופי אבחון מקצועיים.
- הוחלט לשלב כחלק מהתכנית מסגרת של שיקום תעסוקתי במידת הצורך.
- המרכזים יכולים לממן הכשרה מקצועית מתקציב שירותים תומכי עבודה.

- בוטל מתן הבונוס בשיעור 5% מתקציב שירותים תומכי עבודה (במידה ואינם מנוצלים תמורת מתן הכשרה מקצועית בתנאים מסוימים).

יש לציין, שהשינויים נכנסו לפועל במהלך התכנית ורק חלקם התבצעו בתקופת המחקר.

פרק 2 מתודולוגיה

2.1 מטרות ההערכה

מטרת ההערכה היא לבחון את האפקטיביות של התכנית בהשגת המטרות ברמת הפרט - השתלבות בעבודה של אוכלוסיית מקבלי הגמלה להבטחת הכנסה והעלאת רמת רווחתה. להשגת המטרה הזו נאספו נתונים שעזרו ללמוד על המשאבים והחסמים התעסוקתיים של מקבלי הגמלה, על הטיפול הניתן על-ידי המרכזים, ועל המצב התעסוקתי של המשתתפים לפני הפעלת התכנית, במהלכה ובסוף השנה הראשונה. לימוד המאפיינים של אוכלוסיית הניסוי מבחינת המשאבים והחסמים התעסוקתיים סייע גם להכיר את האוכלוסייה לקראת הרחבה אפשרית של התכנית לאזורים אחרים. מטרה נוספת של ההערכה היא סיוע בעיצוב מערכת המידע המינהלי ומתן משוב על יישום התכנית כדי לשפר את תהליך היישום וללמוד על המודלים המופעלים במרכזים השונים.

2.1.1 יישום התכנית והמודלים במרכזים השונים

הסוגיות העיקריות שנבחנו:

- דפוסי העבודה של מתכנני היעדים התעסוקתיים והקשיים הניצבים בפניהם, ודפוסי שיתוף הפעולה עם ארגונים אחרים.
- אינדיקטורים של איכות הטיפול הניתן ללקוחות לפי מדדים אובייקטיביים וסובייקטיביים.
- היקף הטיפול וסוגי הטיפול הניתנים במרכזי התעסוקה לקבוצות בעלות חסמים שונים.
- הפניות לוועדת הערר ותוצאותיהן.

2.1.2 השפעת התכנית במספר תחומים מרכזיים - ברמת הפרט

תעסוקה

- הדגש המרכזי בהערכה ינתן לנושא השתלבות בעבודה. הסוגיות שנבדקו:
- היקף השילוב של מקבלי הגמלה במעגל העבודה (כולל הרחבת תעסוקה).

- איכות התעסוקה של אלה שהשתלבו בעבודה (היקף משרה, רצף התעסוקה, סוג העבודה, רמת השכר וההטבות, אופק השתכרות וכד').
- הקשר בין מאפייני האוכלוסייה לבין מידת ההצלחה בהשמה בעבודה.

שינויים ברווחתה הכלכלית והחברתית של המשפחה

המישורים לבחינת השינויים ברווחתה של המשפחה :

- מצב כלכלי : מקורות הכנסה, הכנסה פנויה כולל הטבות משלימות
- תפקוד הורי (השגחה, מעורבות)
- רווחת הילדים (נשירה, עבריינות, תפקוד בלימודים, בילוי בשעות הפנאי).

2.1.3 בחינת השינויים במערך הקצבאות

הסוגיות שנבחנו :

- שינויים בהיקף המקבלים גמלה להבטחת הכנסה ובהרכבם
- שינויים בדפוסי הכניסה למערכת הבטחת הכנסה, ודפוסי היציאה ממנה
- מעבר לקצבאות אחרות (נכות, אבטלה).

2.1.4 מעסיקים

- נכונות המעסיקים לשתף פעולה עם מרכזי התעסוקה ודפוסי שיתוף הפעולה
- מאפייני המעסיקים שקלטו בעבודה מקבלי גמלה, ומתמידים בהעסקתם.

2.2 מערך המחקר

2.2.1 בחירת מערך המחקר

בשל אופייה של החקיקה, ואופן יישומה של תכנית מהל"ב, לא ניתן היה להתאים למחקר ההערכה של התכנית מערך מחקרי של ניסוי מבוקר, אלא מערך ניסויי למחצה.⁶ מערך מסוג זה מאפשר גם הוא להעריך את השפעתה של התכנית על מצבם של המשתתפים בה בתחומי חיים שונים, מאחר שהוא מבוסס על מעקב אחר שתי קבוצות של משפחות: קבוצת הניסוי הכוללת מדגם של המשתתפים בתכנית בארבעת אזורי הניסוי, וקבוצת "ביקורת"⁷ שעליה נמנים מקבלי גמלה המתגוררים באזורים שהם בני השוואה לאזורי הניסוי והדומים במאפייניהם למקבלי הגמלה באזורי הניסוי. דמיון בין אזור הניסוי לבין אזור הביקורת, מחד, ודמיון בין הפרטים באזור הניסוי ובאזור הביקורת, מאידך, מאפשרים לייחס את ההבדלים בהתנהגות הפרטים שבין שתי הקבוצות להשפעת התכנית. לפיכך, מערך המחקר כולל:

א. מעקב לאורך זמן (כשנה) לגבי השינויים שחלו בקרב משתתפי התכנית.

ב. השוואה של אוכלוסיית הניסוי לאוכלוסיית הביקורת.

קבוצת הניסוי וקבוצת "הביקורת" הוגדרו באופן נפרד עבור:

א. "מלאי" מקבלי הגמלה ערב הפעלת התכנית שהופנו לתכנית באזורי הניסוי, או מקבלי גמלה ערב הפעלת התכנית באזורי הביקורת.

ב. "זרם" של הפונים החדשים למרכזי התעסוקה או לסניפי המוסד לביטוח לאומי באזורי הביקורת במהלך המחצית השנייה של שנת הניסוי – בתקופה שבין תחילת פברואר 2006 לאמצע יולי 2006. מאחר שגם בין הפונים החדשים ישנם כאלה שהיו קודם במערכת הבטחת הכנסה ומטרתנו היתה לעקוב אחרי הטיפול ומצבם של מצטרפים חדשים שלא היו בטיפול המרכזים, קבוצה זו כוללת מצטרפים חדשים שלא היו בטיפול המרכזים מאז מאי 2005 ועד סוף ינואר 2006.

⁶ זאת משום שבאזורי הניסוי כל מקבלי הגמלה חויבו להשתתף בתכנית, מלבד הזכאים לגמלה בעילות שלא חייבו השתתפות בתכנית.
⁷ על אף שהמינוח הסטטיסטי המתאים יותר הוא קבוצת "השוואה" נשתמש במונח ביקורת שהוא ברור לציבור הרחב.

2.2.2 בניית מדגם הניסוי

אוכלוסיית התכנית ואוכלוסיית המחקר

כאמור, אוכלוסיית התכנית מונה את מקבלי הגמלה להבטחת הכנסה שהופנו לתכנית באזורי הניסוי ("מלאי"), ואת אוכלוסיית הפונים החדשים ("זרם") שפנו למרכזים לאחר התחלת הניסוי.

לתכנית הופנו כל הזכאים לגמלה להבטחת הכנסה בעילות שחייבו השתתפות בתכנית בחודש מאי 2005, ונוספו עליהם הזכאים בחודש יולי. אוכלוסייה זאת מנתה 15,173 משפחות (18,265 פרטים). מתוך 15,173 המשפחות שהופנו לתכנית היו 1,737 משפחות שמבחינת הביטוח הלאומי היה להן סטטוס "תביעות פתוחות" או "מופסקים לחודשיים", ולכן לא נכללו בתוך האוכלוסייה ששימשה לצורך הדגימה.⁸ בסך-הכל, אם כן, אוכלוסיית התכנית ששימשה בסיס לדגימה מנתה 13,436 משפחות (16,280 פרטים). מתוך האוכלוסייה, 12,901 משפחות היו זכאיות לגמלה ביולי 2005, ולכן השתתפו בפועל בתכנית. משפחות אלו כוללות 15,485 פרטים. כפי שמפורט בסעיף 3.4.2, הדוח הנוכחי מתייחס רק לאוכלוסייה זו.

שיטת הדגימה של אוכלוסיית הניסוי

כדי להבטיח את האפשרות לנתח טיפוסי משפחה שונים (לפי מצב משפחתי ולאום) בכל מרכז, נבחרה שיטת דגימה של שכבות. בשיטה זו תוגברו קבוצות קטנות, מעבר לחלק היחסי שלהן באוכלוסייה. הוגדרו 32 שכבות שונות בהתאם לפרמטרים הבאים:

1. לפי מרכז: אשקלון, חדרה, ירושלים או נצרת.
2. לפי מצב משפחתי: יחיד בלי ילדים, יחיד עם ילדים, נשוי בלי ילדים או נשוי עם ילדים.
3. בכל האזורים מלבד אשקלון: לפי לאום יהודי או ערבי. באשקלון לפי מיקום המרכז: אשקלון או שדרות.

המדגם מונה 4,695 משתתפים (3,835 משפחות). כמו-כן, המדגם כולל עוד 553 פרטים שהם בני-זוג של משתתפים אך לא היו חייבים בעצמם להשתתף בתכנית, ולכן לצורך הריאיון עמד גודל המדגם על 5,248 פרטים.

⁸ לא נכללו באוכלוסיית המשתתפים כי היה ידוע מראש שחלק משמעותי מאוד מהם לא יהיו זכאים לגמלה לאחר הבריורים. בפועל, בדוח ביטוח לאומי 1,005 משקי בית לא נמצאו זכאים לגמלה בעילות מהל"ב.

2.2.3 בניית קבוצת הביקורת

תהליך בניית קבוצת הביקורת מורכב משני שלבים: בשלב הראשון נבחרו אזורי הביקורת לאזורים בהם מופעלת התכנית, ובשלב השני נבחרו פרטים מאזור הביקורת לכל פרט ופרט מאזור הניסוי, כאשר ההתאמה בין הפרטים נעשתה בנפרד לכל אזור ניסוי.

בחירת אזורי הביקורת

הקריטריון שהנחה את בחירת אזורי הביקורת היה השגת דמיון מרבי בינם לבין אזורי הניסוי במאפיינים הבאים:

- מספר מקבלי גמלת הבטחת הכנסה ושיעורם באוכלוסייה
 - מספר מקבלי דמי אבטלה ושיעורם באוכלוסייה
 - מספר דורשי עבודה ושיעורם באוכלוסייה
 - שיעור המשתכרים עד שכר המינימום
 - שיעור המשתכרים מעל פעמיים השכר הממוצע
 - שיעור המופנים לתכנית מסך המועסקים באזור
 - שיעור המופנים לתכנית מסך המחפשים עבודה באזור
 - שיעור היוממות
 - התפלגות המועסקים לפי ענפי תעסוקה
 - רמה סוציו-כלכלית של האזור והמתגוררים בו
 - אזור הביקורת לא יהווה שוק עבודה מתחרה לאזור הניסוי.
- בשל הקושי לאתר אזור ביקורת שיתאים לשכונות שבמזרח ירושלים, על פי הקריטריונים שצינו לעיל, הוחלט להתאים ביקורת רק לתושבים היהודים של ירושלים. לפיכך, תושבי מזרח ירושלים ייכללו רק בניתוחים המתייחסים לקבוצת הניסוי בשני מועדי המעקב הראשונים, אך לא בניתוח המשווה בין הניסוי לביקורת.

תרשים 1: אזורי הניסוי וההשוואה, לפי אזור

<u>קבוצת הניסוי</u>	<u>קבוצת ביקורת</u>
אשקלון	אשדוד, באר שבע
אשקלון שדרות	אופקים, נתיבות
ירושלים	חיפה, רחובות, באר שבע
ירושלים	
חדרה	יקנעם עילית, קריית טבעון, גדרה, יבנה, חיפה, לוד, נס ציונה, רחובות, רמלה, זיכרון יעקב
חדרה, אור עקיבא	קלנסווה, אום-אל-פחם, טירה, טייבה
פרדס חנה-כרכור	
ערערה, כפר קרע, באקה-גית	
נצרת	יקנעם עילית, כרמיאל, נהריה
נצרת עילית	ג'ש, דיר חנא, אעבלין, טייבה, טמרה, סחינין, שפרעם, שגור, כפר יאסיף
נצרת	

בחירת פרטים לקבוצת הביקורת

בשלב זה נבחרו פרטים שיהוו ביקורת לפרטים בקבוצת הניסוי. לכל פרט בניסוי אותר פרט אחד מאזור ההשוואה המתאים לו מבחינת המאפיינים שלו. לאחר בחינה של מספר שיטות התאמה אומצה שיטה המורכבת משלושת השלבים הבאים:

שלב א. (Dehejia and Sadek, 2002) Propensity Score Matching

נבחר מודל הסתברותי (רגרסיה לוגיסטית) כדי לאמוד את ההסתברות להשתתפות בניסוי כפונקציה של מאפיינים שונים עבור כל השייכים למדגם הניסוי ועבור כל מקבלי הגמלה באזורי ההשוואה באותן עילות המחייבות את המופנים לתכנית בהשתתפות. על בסיס המודל שנאמד ניתן לכל פרט ערך המציין את הסתברות ההשתתפות שלו בניסוי, ולכל פרט בניסוי נבחרו באזורי ההשוואה פרטים עם propensity score דומה. המשתנים ששימשו בתהליך הזיווג היו:

- אזור
- גיל התובע וגיל בת-הזוג
- מין התובע
- מצב משפחתי של התובע: יחיד/זוג
- עלייה:
- עולה/אינו עולה
- שנת עלייה
- תעסוקה כיום

- עובד/לא עובד
- שכר מעבודה
- שני בני-הזוג חייבים במבחן תעסוקה או רק אחד מהם ילדים:
- יש/אין ילדים
- מס' ילדים כולל
- גיל הילד הצעיר
- היסטוריה במערכת הבטחת הכנסה:
 - רצף שהות במערכת
 - מספר פעמים במערכת
- היסטוריה תעסוקתית:
 - מספר חודשי העבודה הגדול ביותר בפרק זמן של 12 חודשים ובמהלך של 3 שנים (2001-2003)
 - שכר מעבודה הגבוה ביותר (בממוצע לחודש עבודה בשנה ב-3 השנים 2001-2003)
- הכנסה משפחתית בעת השהות במערכת
 - הכנסה משפחתית מעבודה
 - הכנסה משפחתית כוללת

שלב ב. הצבת תנאי סף למשתני הזיווג

מעבר לקרבה על בסיס ה-propensity score, נקבע שההפרשים במשתנים מסוימים לא יהיו גדולים מסף מסוים. למשל, שהפרש הגיל בין פרט בניסוי לבין הפרט המתאים לו בביקורת לא יעלה על 10 שנים, או שלשני הפרטים יהיו ילדים עד גיל 5 וכדומה. רשימה מפורטת של תנאי הסף בכל משתנה מופיעה בנספח.

שלב ג. Rosenbaum and Rubin, 1985) Mahalanobis Metric Matching

לאחר שנבחרו מספר פרטים שהם פוטנציאלים לכל פרט כל פי הקרבה ב-propensity scores והוצבו תנאי סף למשתני הזיווג, נבחרו המשתנים שעל פיהם נמדד המרחק באמצעות מדד המכונה מהלנוביס (המסכם קרבה) בין כל שני פרטים בניסוי ובביקורת בעלי ערכים דומים בהסתברות להשתתף בניסוי. לכל פרט בניסוי נבחר מקבוצת הביקורת הפרט עם הדמיון הגדול ביותר לו מבחינת המשתנים שנבחרו.

2.2.4 מקורות המידע ומועדי המעקב

מקורות מידע

א. ראיונות עם המשתתפים בתכנית ועם הפרטים בקבוצת הביקורת

ב. נתונים מינהליים של התכנית

ג. נתונים ממערכות מידע מינהליות של הביטוח הלאומי

ד. ראיונות עם מתכנני היעדים התעסוקתיים (case managers)

ה. ראיונות עם המעסיקים.

הנתונים המנהליים שימשו לבחינת השינויים במערכת הקצבאות ובדיקת המגמות בכניסה וביציאה של מקבלי הגמלאות ממערכת הבטחת הכנסה לפני הפעלת התכנית ולאחריה. זאת, הן באזורי הניסוי והביקורת והן בקרב כלל הזכאים להבטחת הכנסה בעילות חוסר תעסוקה ושכר נמוך בשאר הארץ.

מועדי המעקב

א. תאריכי הראיונות של המלאי

המחקר עוקב במשך כשנה וחצי אחר מדגם של האוכלוסייה שמופנית לתכנית ואחר קבוצת הביקורת שהותאמה אליה. המידע נאסף ב-3 נקודות זמן, כאשר משך הזמן בין ריאיון לריאיון הוא 6 חודשים.

- נתונים ראשוניים נאספו עם תחילת התכנית - החל מ- 1/8/2005, על המשתתפים בתכנית ועל קבוצת הביקורת.
- לאחר כ-6 חודשים מהפעלת התכנית (1/2/06) נאספו נתונים על המשתתפים בתכנית בלבד.
- בסוף השנה הראשונה להפעלת התכנית תוכנן לאסוף נתונים על המשתתפים בתכנית ועל קבוצת הביקורת, אך עקב המלחמה בצפון נדחה איסוף הנתונים לחודש נובמבר 2006. כלומר, המידע נאסף לאחר כ-15 חודשים מתחילת הניסוי.

ב. תאריכי הראיונות של הזרם

המידע נאסף בשתי נקודות זמן:

1. בעת הגשת תביעה להבטחת הכנסה: בין 2-7/2006 (גם לקבוצת הניסוי וגם לקבוצת הביקורת).

2. לאחר כ- 8 חודשים : בין 1/10/2006 עד 1/3/2007 (גם לקבוצת הניסוי וגם לקבוצת הביקורת).

2.3 כלי המחקר ושיטת הריאיון

כלי המחקר המרכזי היו שאלונים שנבנו לכל אחד ממועדי המעקב: שאלוני T_0 בתחילת התכנית הופנו לקבוצת הניסוי והביקורת. שאלוני T_1 לקבוצת הניסוי בלבד ושאלוני T_2 לקבוצת הניסוי והביקורת. בכל אחד ממועדי המעקב נבנתה לכל שאלון גרסה מקוצרת הקרויה "אודות": כאשר האדם מסרב לענות אך בן-זוגו או בן משפחה בוגר אחר במקרה שאין בן זוג מוכן לענות במקומו. במספר קטן מאוד של מקרים שבהם האדם סירב להתראיין, מולא שאלון קצר מאוד (שאלון "סירוב") שכולל שאלות אחדות בתחום התעסוקה וההשתתפות בתכנית.

הראיונות היו טלפוניים וארכו כשעה עד שעה וחצי. הראיונות נערכו בשפות שונות: עברית, ערבית, רוסית ואמהרית. מרבית השאלות היו סגורות.

2.3.1 מידע שנאסף באמצעות הראיונות

השאלונים נסבו סביב נושאים שונים: מאפיינים אישיים, מצב התעסוקה, מצב כלכלי, השתתפות בפעילויות מקדמות תעסוקה וקבלת שירותים במרכזים, תפקוד הורי ונושאים נוספים.

רקע אישי

המצב התעסוקתי והחסמים בהשתלבות בתעסוקה בתחילת התכנית, לאחר 7 חודשים ולאחר 15 חודשים מתחילת התכנית

המראיינים נשאלו באופן מפורט על מכלול המאפיינים האישיים שלהם הרלבנטיים להשתלבות בתעסוקה. הפרק בנושא תעסוקה סקר את ההיסטוריה התעסוקתית של כל מרואיין עד 5 עבודות במהלך 5 השנים שקדמו להפעלת התכנית. הוצגו שאלות שעסקו בהיקף המשרה, משלח יד, מספר שעות העבודה, שכר, תנאים סוציאליים וכו'. משתתפים בתכנית שלא עבדו נשאלו על חיפוש עבודה, ומשתתפים שלא חיפשו עבודה נשאלו על הסיבות לאי-חיפוש עבודה. הפרק על החסמים בתעסוקה התייחס לרמת ההשכלה, שליטה בשפות, הכרת המחשב, מקצוע, ניסיון תעסוקתי, מצב בריאות, משתנים נפשיים (למשל מוקד שליטה), הימצאות ילדים קטנים בבית ללא סידור או אדם מוגבל הזקוק להשגחה וכו'. השאלונים עסקו גם בתפיסה סובייקטיבית של החסמים לעבודה של

המרואיינים, כגון היעדר מיומנויות בחיפוש עבודה, מגבלות בשוק העבודה, אפליה בגין גיל וכו'.

בשאלונים בדקנו האם המשתתפים מצאו עבודה, הגדילו את משרתם או שיפרו את איכות התעסוקה שלהם בעקבות ההשתתפות בתכנית. המרואיינים נשאלו על היקף המשרה, קשיים בעבודה, סוג העבודה ומקום העבודה, שכר, הוצאות הקשורות ביציאה לעבודה, שביעות רצון מעבודה, תפיסת הסיכוי לקידום וכו'.

צורכי עזרה בתחום התעסוקה כפי שדווחו על ידי המרואיינים בתחילת התכנית

המשתתפים שאינם עובדים נשאלו לאיזו עזרה הם זקוקים כדי להתחיל לעבוד, כאשר האפשרויות הן: הכוונה וייעוץ מקצועי; לימוד מיומנויות בסיסיות, כמו שימוש במחשב, לימוד מקצוע, לימוד עברית; סידור השגחה לילדים; תמיכה נפשית ועידוד; תחבורה למקום עבודה; עבודה מותאמת לבעיות בריאות, וסוגי עזרה נוספים. המשתתפים בתכנית שעובדים במשרה חלקית נשאלו לאיזו עזרה הם זקוקים כדי להגדיל את משרתם.

מדדים שונים של רווחת המשפחה, תפקוד הורי ורווחת ילדים בתחילת התכנית ולאחר

15 חודשים מתחילת התכנית

רווחתה הכלכלית של המשפחה נבדקה באמצעות מקורות ההכנסה שלה, גובה ההכנסה מכל מקור וההכנסה הכוללת וכן באמצעות מדדים "רכים" של המצב הכלכלי (למשל, יכולת לכסות הוצאות בסיסיות, כגון מזון, חשמל, מים, טלפון), קבלת שירותים והטבות ממקורות שונים, מצב הדיור וכו'.

השאלות בנושאי תפקוד הורי ורווחת ילדים התייחסו לילד ספציפי שעלה במדגם הילדים מתוך המשפחות שהופנו לתכנית. השאלות בנושא התפקוד ההורי של האם עסקו בהשתתפות האם באסיפות הורים ובפעולות תרבותיות להורים במסגרת ביה"ס, בילוי עם הילד, עזרה ופיקוח על הילד לגבי הכנת שיעורי בית, ידע על מה הילד עושה בשעות אחר-צהריים ועל חבריו. השאלות בנושא תפקוד הילד ורווחתו התמקדו בתפקוד הלימודי, השתתפותו בפעילויות חברתיות-תרבותיות מטעם בית הספר ובחוגים, בעיות משמעת בבית הספר, היעדרות והשעיה, התנהגות בלתי נורמטיבית ותפקוד בבית. לגבי ילדים עד גיל 5 נבדקה הימצאות משחקים וספרים, ולגבי ילדים גדולים יותר, הימצאות מחשב תקין ומשחקים.

פרטים על הטיפול ועל השירותים הניתנים במרכז, לאחר 7 חודשים ולאחר 15 חודשים מתחילת התכנית

המשתתפים נשאלו לגבי סוגי הפעילויות שבהן השתתפו במרכז, השירותים תומכי עבודה שקיבלו, הערכתם את תרומת הפעילויות אליהן הופנו ותרומת התכנית בכללותה. הנושאים שנבדקו היו:

- חיפוש עבודה, שימוש בכלי חיפוש עבודה שהמרכז העמיד לרשותם, ליווי והדרכה מטעם המרכז בחיפוש עבודה, הימצאות ציוד שמאפשר חיפוש עבודה.
- השתתפות בסדנאות להקניית כישורי חיים ומיומנויות חיפושי עבודה.
- השתתפות בקורסים להכשרה מקצועית ובקורסים עיוניים (למשל לימוד עברית).
- השתתפות בשירות בקהילה.
- קבלת שירותים משלימים הדרושים ליציאה לעבודה או להשתתפות בתכנית, כגון טיפול בילדים, תחבורה, שירותים נוספים.
- הפניית המרכז את המשתתף לקבלת שירותים שאינם ניתנים מטעמו.
- הערכת המשתתף את יחסו ותיפקודו המקצועי של מתכנן היעדים התעסוקתיים.
- הפסקת ההשתתפות במרכז והסיבות לכך.
- הגשת ערר: ידע לגבי הזכות, לגבי ההליך, התנהגות בפועל וסיבות לאי-הגשת ערר.

2.4 עבודת שדה

2.4.1 מדגם הראיונות של המלאי בניסוי

בסעיף זה נתייחס לרשימת כל 5,248 הפרטים של המלאי שהתקבלה לצורך ביצוע הראיונות, ונבחן את מידת הביצוע של הראיונות וטיב המדגם בפועל.

א. ראיון ראשון - בתחילת התכנית (T0)

מספרי הטלפון של יותר משליש מהמרוואיינים לא היו מעודכנים בקבצים של המוסד לביטוח לאומי. השקענו מאמצים רבים כדי לאתר את מספרי הטלפונים דרך חברות הטלפונים ומרכזי התעסוקה, ואף פנינו למספר קטן של מרוואיינים בביתם. כמו-כן, במוסד לביטוח הלאומי נעשו בדיקות חוזרות של קובצי הפרטים לאיתור ועדכון של מספרי הטלפון. בדרכים אלה הצלחנו להוריד באופן משמעותי את מספר הלא-מאותרים ולראיין כ-78% מהמדגם (ראה הלוח הבא). שיעור זה דומה בין כל המרכזים.

הסיבות לנפל:

- כ-6% מכלל המדגם סירבו להתראיין.
- כ-13% לא הצלחנו לאתר בגלל שקו הטלפון היה מנותק, מספר הטלפון היה שגוי, הנדגם עבר דירה, פרטיו של הנדגם לא נמצאו במרכז התעסוקה וכד'.
כ-2% לא ניתן היה לראיין בשל סיבות אחרות: למשל בעיית שפה.

ב. ראיון שני - כשבעה חדשים מתחילת התכנית (T1)

92% מבין המשתתפים שהתראיינו בתחילת התכנית רואיינו גם לאחר כ-7 חודשים מתחילת התכנית. שיעור זה דומה בין כל המרכזים.

ג. ראיון שלישי - כ-15 חודשים מתחילת התכנית (T2)

לאחר 15 חודשים מתחילת התכנית רואיינו שוב קבוצת הניסוי וקבוצת הביקורת. 82% מקבוצת הניסוי שרואיינו בתחילת התכנית (T0) רואיינו גם לאחר 15 חודשים (89% מאלה שרואיינו לאחר 7 חודשים).

לוח 1: שיעור ומספר הראיונות התקפים בתחילת התכנית ולאחר כ-7 חודשים בקרב סך-כל המדגם, לפי מרכז

נצרת	ירושלים	חדרה	אשקלון	סה"כ	
1,345	1,384	1,408	1,111	5,248	סה"כ המרוואיינים במדגם
1,074	1,053	1,111	871	4,109	מרוואיינים שהשיבו ב-T0
80	76	79	78	78	שיעור המרוואיינים שהשיבו ב-T0
994	971	1,006	802	3,773	מרוואיינים שהשיבו ב-T1
93	92	91	92	92	שיעור המרוואיינים שהשיבו ב-T1 מתוך אלה שהשיבו ב-T0
898	885	894	691	3,368	מרוואיינים שהשיבו ב-T2
84	84	81	79	82	שיעור המרוואיינים שהשיבו ב-T2 מתוך אלה שהשיבו ב-T0

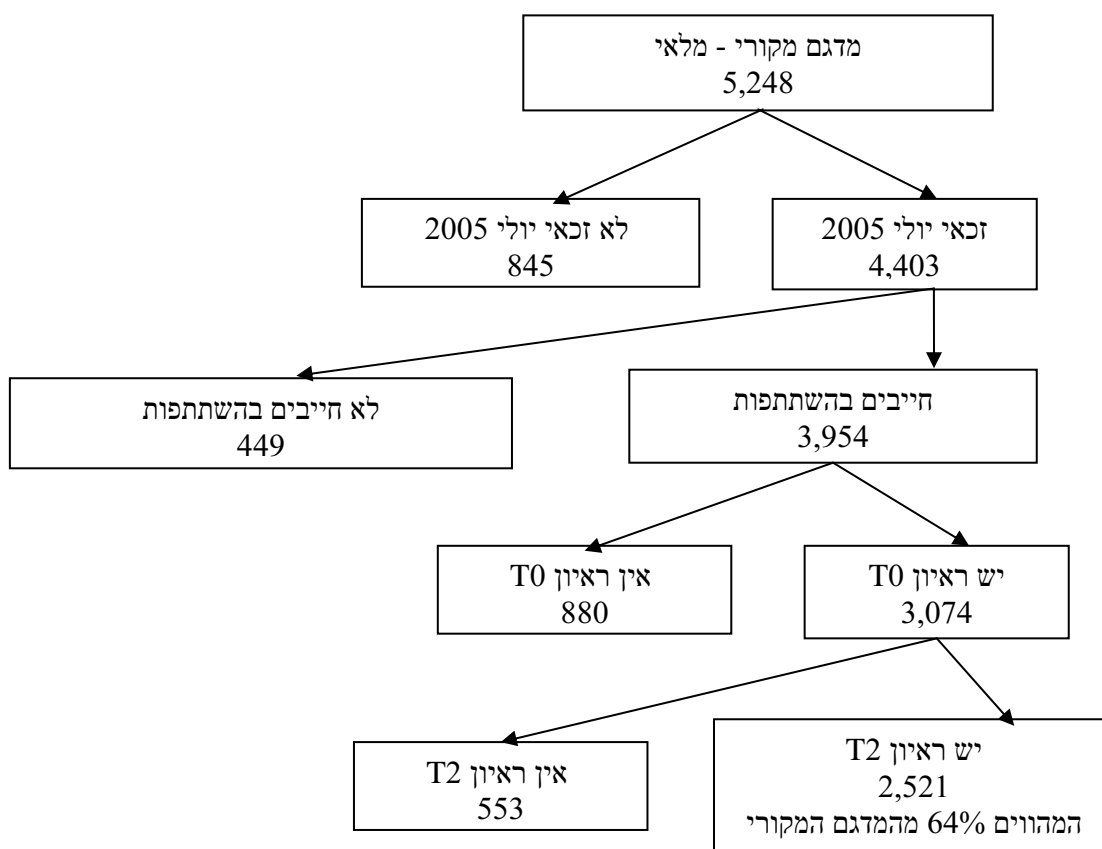
2.4.2 המדגם ששימש בסיס לניתוחים בדוח

בסיס הנתונים עבור המלאי מורכב משלושה מערכי נתונים שכל אחד מהם מתייחס לאוכלוסייה שונה במקצת. כל אחד ממערכי הנתונים נבנה באופן ייעודי כדי לענות על תחום מסוים של שאלות מחקר. בנוסף נבנה קובץ נתונים נפרד לאוכלוסיית ה"זרם".

קבצי הנתונים ה"מלאי" נועדו לבחון את השאלות הבאות:

א. לבחון את הטיפול הניתן במרכזים, תרומת הטיפול ושביעות רצון של המשתתפים מהיבטים שונים של הטיפול. המדגם של אוכלוסיית המלאי נלקח מתוך האוכלוסייה שהופנתה למרכזים עד תחילת התכנית. במהלך החודשים יוני ויולי, לפני תחילת התכנית, היו אנשים שהפסיקו להיות זכאים לגמלה ולכן לא היו צריכים להשתתף בתכנית, למרות שנשלחו אליהם מכתבים. האוכלוסייה ששימשה בסיס לנתונים בנושא זה כוללת רק את הזכאים לגמלת הבטחת הכנסה ביולי 2005 שהיו חייבים להשתתף בתכנית (מקבלי הגמלה בעילת דורשי עבודה ושכר נמוך). כלומר, אוכלוסייה זו כללה את זכאי מאי 2005 ותוספת של זכאי יולי 2005 "חדשים". הניתוחים בדוח זה מתייחסים רק לחלק מאוכלוסיית המדגם.

תרשים 2: הנדגמים והראיונות ב-T0 וב-T2 בקרב כלל הזכאים ביולי 2005 שהיו חייבים להשתתף בתכנית

מתוך 5,248 פרטים (3,835 משפחות), 4,403 פרטים היו זכאים לגמלה בחודש יולי. מתוכם, 449 פרטים (בני-זוג של חלק מהנדגמים) לא היו מחויבים להשתתף בתכנית היות שהם זכאים לגמלה בעילות שלא דורשות השתתפות בתכנית. גודל המדגם הסופי לדוח זה הוא 3,954 פרטים שהיו מחויבים להשתתף בתכנית. מתוך זה, מספר המשתתפים שלא השיבו לשאלונים הוא 880 (22%). הנפל בין המרואיניים בתחילת התכנית ולאחר כ-15 חודשים הוא 18% ודומה בין המרכזים. בסה"כ רואיינו 64% מהמדגם המקורי של אוכלוסייה זאת.

המדגם הסופי כולל פרטים שרואיינו ב-T2, שוקלל על מנת לייצג את כל האוכלוסייה של זכאי יולי 2005 שהיו חייבים להתייצב במרכזי התעסוקה וכולל את ערביי מזרח ירושלים. חישוב המשקלות לניפוח המדגם נעשה בשני שלבים:

1. שקלול לצורך תיקון עבור הנפל בראיון הראשון ובגלל שהמדגם המקורי היה מדגם שכבתי.

חישוב משקלות לכל אחת מ-32 השכבות שהוגדרו על-בסיס משתנים דמוגרפיים על מנת לחזור ולייצג את אוכלוסיית המחקר בכל שכבה ושכבה.

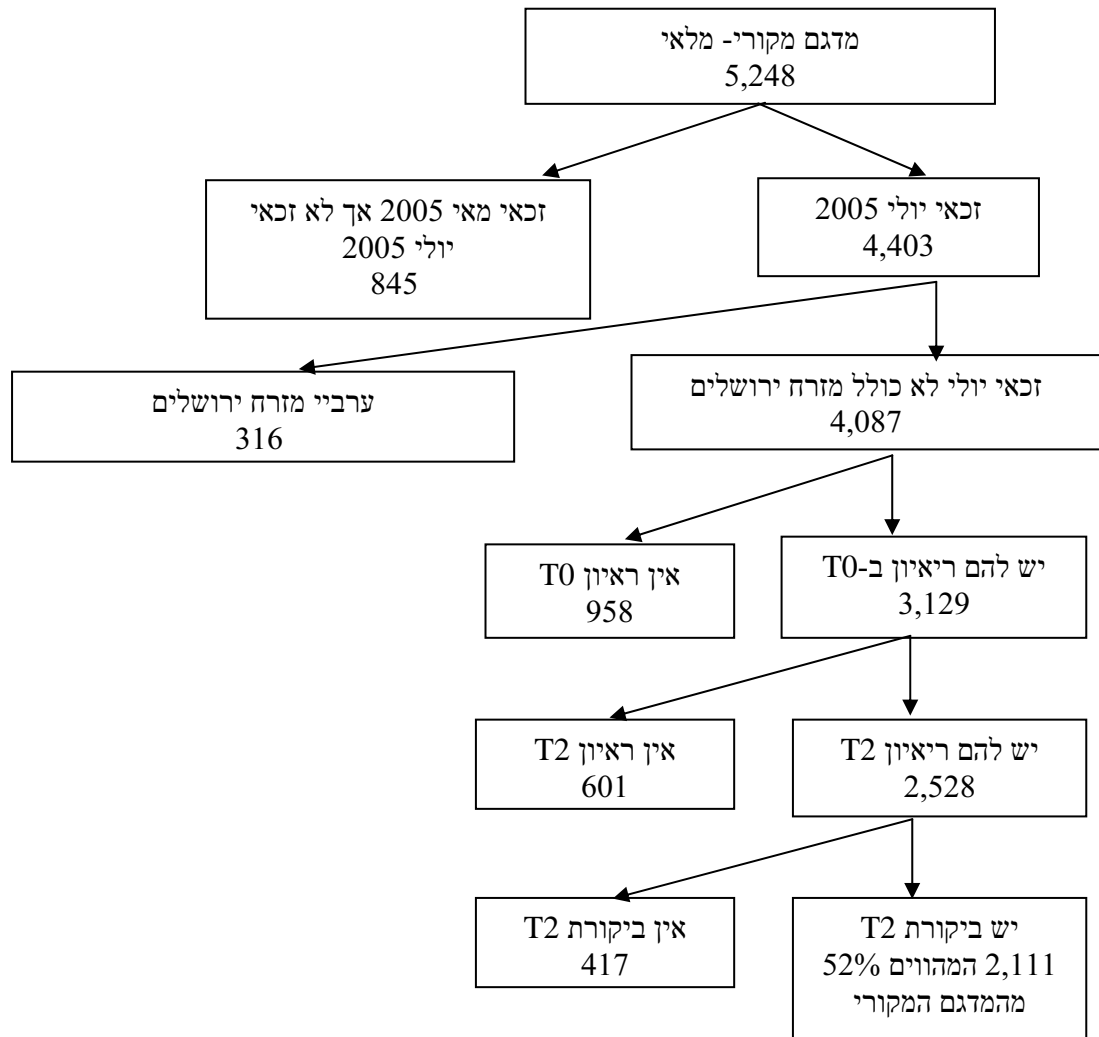
2. שקלול עבור השחיקה בין הראיון הראשון לאחרון.

המשקלות חושבו כהופכי של ההסתברות להשבה בראיון T2 כפי שנאמדה במודל לוגיסטי לנטייה להשבה (propensity). המודל כלל משתנים דמוגרפיים וגם משתנים הקשורים לתעסוקה שנבנו על בסיס נתונים מראיון T0 וכן משתנה המציין השבה בראיון T1.

הקובץ לניתוח על יחידים כולל 2,521 רשומות המייצגות 15,503 פרטים באזורי הניסוי שהיו זכאים לגמלת הבטחת הכנסה ביולי 2005 והיו חייבים להתייצב במרכזים לצורך מבחן תעסוקה. פרטים אלה מתקבצים לקובץ לניתוח על משפחות הכולל 2,059 רשומות המייצגות 12,901 משפחות באזורי הניסוי שהיו זכאיות לגמלת הבטחת הכנסה ביולי 2005.

ב. לבחון את השפעת התכנית על תעסוקה, הכנסות, קבלת גמלה. האוכלוסייה ששימשה בסיס לנתוחים בנושאים אלה הם כל הזכאים לגמלה להבטחת הכנסה ביולי 2005 שהיו חייבים להשתתף בתכנית ובני זוגם שלא היו חייבים להשתתף בתכנית (כ-200 בני זוג שהיו זכאים לגמלה בעילה שלא מחייבת השתתפות בתכנית) ושנמצאה עבורם תצפית מתאימה מאזור הביקורת. כלומר, לניתוח נושאים אלו השתמשנו בתת-קבוצה שעבורם נמצאה ביקורת. אוכלוסייה זו אינה כוללת את הזכאים ממזרח ירושלים. הוחלט שלא להתאים לקבוצה זו קבוצת ביקורת בשל הקושי במציאת אזור ביקורת מתאים.

תרשים 3: הנדגמים והראיונות ב-T0 וב-T2 בקבוצת הניסוי שיש להם קבוצת ביקורת

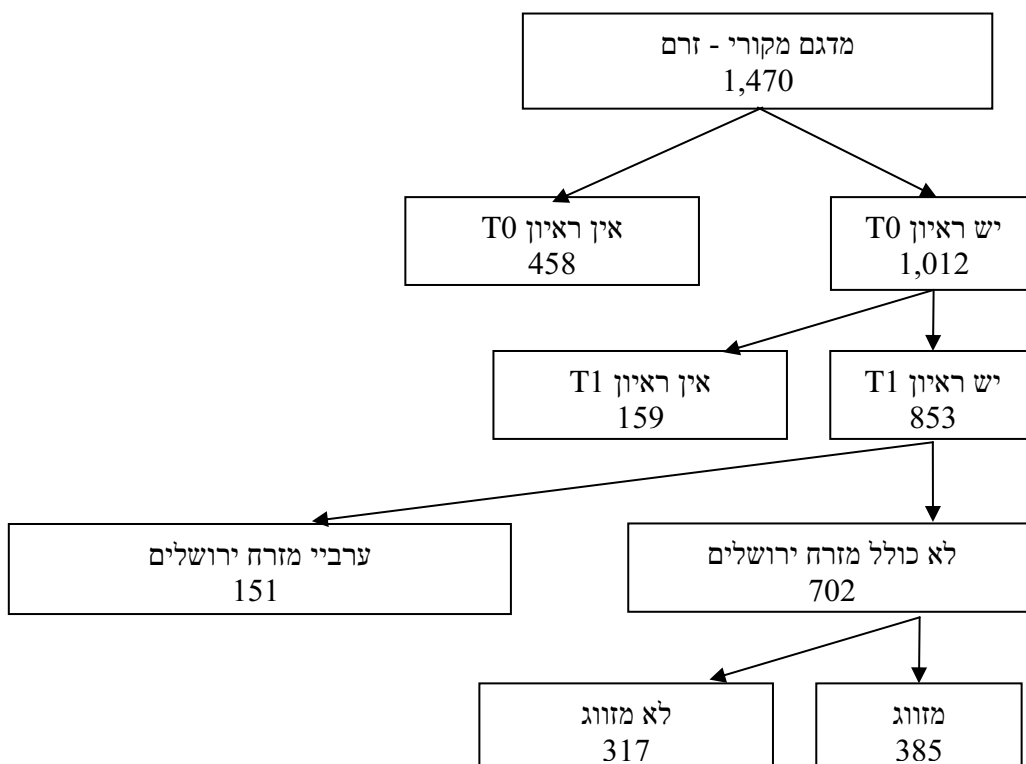
המדגם המזווג כולל 2,111 פרטים באוכלוסיית הניסוי כשכל אחד מזווג פרט מקבוצת הביקורת. אוכלוסייה זאת מייצגת 15,765 פרטים באזורי הניסוי (12,015 משפחות).

הפרטים במדגם המזווג שרואינו ב-T2 שוקללו על מנת לייצג את כל האוכלוסייה. השקולל נעשה בשני שלבים כמו לגבי האוכלוסייה בסעיף א'.

ג. לבחון את השפעת התכנית על תפקוד הורי ועל הילדים. בכל משפחה במדגם דגמנו ילד אחד עד גיל 18 ואספנו מידע לגביו לפי דיווח האם. נבנה קובץ של ילדים שכלל רק ילדים ממשפחות בניסוי שהיתה להן ביקורת בקבוצת הביקורת. בסה"כ, נאסף מידע לגבי 713 ילדים בניסוי ב-T0 ולגבי 695 ב-T2. באוכלוסיית הביקורת נאסף מידע לגבי 697 ילדים ב-T0 ו-691 ב-T2. קובץ הילדים כולל ילדים של משפחות זכאים ביולי 2005 שיש להן ילדים, ולא כולל משפחות ממזרח ירושלים. לצורך הניתוח נבנו המשקלות בצורה דומה לקובץ בסעיף ב', אך בנוסף לכך כל ילד הוכפל במספר הילדים במשפחה על מנת לייצג את כלל הילדים במשפחות המדגם.

ד. לבחון את השפעת התכנית על תובעים חדשים של גמלת הבטחת הכנסה. על מנת ללמוד על השפעת התכנית על פונים חדשים, ראינו את התובעים גמלה בין ה-1 לפברואר 2006 ל-15 ביולי 2006. כלומר, 6-11.5 חודשים לאחר תחילת התכנית. כמו-כן ראינו קבוצת ביקורת שכללה תובעים באזור הביקורת שכל אחד מהם דומה לתובע באזור הניסוי.

תרשים 4: הנדגמים והראיונות בקרב תובעים חדשים (הזרם)

שיעור הנפל ב-T0 בזרם גבוה יותר מאשר הנפל במלאי (31% לעומת 22%). נפל זה נבע מקשיים רבים באיתור של האוכלוסייה מאחר שחלק מאוד משמעותי מתוכם לא נמצאו זכאים לגמלה בהמשך (יותר מ-50%) ולא היה הרבה מידע עליהם, לא במוסד לביטוח לאומי ולא במרכזים, דבר שהיקשה על איתורם.

2.4.3 יחידת הניתוח

יחידת הניתוח בדוח משתנה בהתאם לנושא החקירה. בנושאים הקשורים לתעסוקה ולטיפול במרכז, יחידת הניתוח הוא הפרט. בנושאים הקשורים לקבלת גמלה, הכנסות והמשפחה, יחידת הניתוח היא המשפחה. במקרים אלה אנו מסתכלים על מאפייני שני בני-הזוג במשפחות.

הניתוח על רווחת הילדים ותפקוד הורי נעשה כשהילד הוא יחידת הניתוח.

2.4.4 בדיקה האם הנפל הטה את המדגם ב-T0, ובין T0 ל-T2

ראיונות שבוצעו ב-T0, הנפל והשוואה בין אלה שרואיינו לבין אלה שלא רואיינו, לפי מאפיינים שונים

בחנו את המידה שבה הנפל היה סלקטיבי ויצר הטעיות במדגם. כלומר, עד כמה המדגם בפועל אמנם מייצג את האוכלוסייה המקורית. לצורך כך השונו בין האוכלוסייה שרואיינה למדגם המקורי.

ההשוואות בין המדגם המקורי לבין קבוצת הפרטים שרואיינו בפועל מבוססות על נתונים שהתקבלו מהמוסד לביטוח לאומי. שיעור הנפל ב-T0 היה 22%. ישנם הבדלים מסוימים בין אלה שרואיינו לבין אלה שלא רואיינו, אך הבדלים אלה לא גורמים להבדלים ניכרים במאפיינים בין המרוואיינים בפועל ב-T0 לבין סך-כל המדגם המקורי (ראה לוח להלן), כלומר אינם פוגעים בייצוגיות של המדגם שרואיין.

לוח 2: השוואה בין המופנים לתכנית שיש להם ריאיון תקף לבין הנפל ב-T0, לפי מאפיינים שונים (באחוזים)

מאפיינים	סה"כ המדגם	רואיין ב-T0	לא רואיין ב-T0 (נפל)
סה"כ N	3,954	3,074	880
מרכז			
אשקלון	23.0	22.8	23.9
חדרה	27.3	27.9	25.2
ירושלים	25.0	23.4	30.7
נצרת	24.7	26.0	20.2
קבוצת אוכלוסייה			
יהודים ותיקים	30.1	27.5	39.4
ערבים	35.2	37.7	26.5
עולים	34.7	34.8	34.1
גיל			
גיל עד 34	17.5	17.6	17.0
גיל 35-54	56.4	55.2	60.7
גיל מעל 55	26.1	27.2	22.3
מצב משפחתי			
יחיד	52.0	51.9	52.2
זוג	48.0	48.1	47.8

ראיונות שבוצעו ב-T2 והשוואה בין אלה שרואיינו לבין אלה שלא רואיינו, לפי מאפיינים שונים

מתוך 3,074 נדגמים שרואיינו ב-T0, רואיינו ב-T2 2,521 משתתפים (82%). ההשוואות ביחס למשתתפים שונים בין אלה שרואיינו ב-T2 לבין אלה שלא רואיינו מבוססות על המידע שנאסף מהמרוואיינים בשאלון T0, והן מוצגות בלוח שלהלן (3). קיימים הבדלים

מסוימים בין פרטים שרואיינו ב-T2 לבין אלה שלא רואיינו. למשל, בקרב הנפל יש שיעור גבוה יותר של עולים ושיעור נמוך יותר של ערבים. כמו-כן יש שיעור נמוך במקצת של פרטים שלא עבדו בתחילת התכנית ושיעור גבוה יותר של בעלי השכלה גבוהה. עם זאת, בגלל גודל לא משמעותי של הנפל, המדגם שרואיין בפועל ב-T2 דומה למדגם ב-T0 ואין הבדל משמעותי ביניהם.

לוח 3: השוואה בין המרואיינים השורדים מ-T0 ל-T2 והנפל, לפי מאפיינים שונים

מאפיינים	סה"כ המרואיינים ב-T ₀	יש למרואיין שאלון T2	אין למרואיין שאלון T2 (נפל)
N	3,074	2,521	553
מרכז			
אשקלון	22.8	22.4	24.6
חדרה	27.9	27.4	30.2
ירושלים	23.3	23.9	20.4
נצרת	26.0	26.3	24.8
גיל			
18-39	30.5	30.3	31.8
40-54	45.9	46.3	44.3
55-64	23.5	23.4	23.9
מצב משפחתי			
יחיד	33.5	33.4	34.2
יחיד + ילדים עד גיל 18	17.2	17.3	17.0
נשוי	18.0	17.9	18.3
נשוי + ילדים עד גיל 18	31.3	31.5	30.6
קבוצת אוכלוסייה			
יהודים ותיקים	27.0	26.6	28.8
ערבים	37.7	39.4	29.7
עולים מ-1990 ואילך	35.3	34.0	41.6
שנות לימוד			
8-0	28.6	29.6	24.2
11-9	20.9	21.5	18.3
12	20.5	20.3	21.3
13+	29.9	28.6	36.2
ניסיון תעסוקתי			
אין ניסיון תעסוקתי	25.8	26.9	20.9
אין ניסיון תעסוקתי ב-5 השנים האחרונות אך כן עבד לפני כן	21.1	21.2	20.9
יש ניסיון תעסוקתי רק בעבודת זמניות ב-5 השנים האחרונות	6.0	6.1	5.6
יש ניסיון בעבודות רציפות	47.0	45.8	52.6
עבודה בתחילת התכנית			
עבדו בתחילת התכנית	25.4	24.7	28.3
לא עבדו בתחילת התכנית	74.6	75.3	71.7

2.5 השוואה בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת וחישוב המובהקות

לצורך השוואת קבוצת הניסוי עם קבוצת הביקורת נבנה קובץ מזווג של פרטים ושל משפחות כאשר לכל פרט או לכל משפחה מזווג פרט ומשפחה מקבוצת הביקורת.

1. לגבי משתנים אינטרבאליים כמו הכנסות ושעות עבודה, ההשוואה בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת נעשתה בדרך של הפרש ההפרשים, כלומר, לגבי כל פרט חושב ההפרש בין T2 ל-T0, באותה דרך חושב ההפרש לגבי הפרט שמזווג לו. לבסוף, חושב הפרש ההפרשים. במקרים אלה המובהקות של הפרש ההפרשים נבחנה על ידי מבחן t למדגם מזווג (t-test for paired samples) של ההבדלים בין ניסוי וביקורת.
2. ההשוואה בין הניסוי לביקורת בתת-קבוצות המוגדרות לפי משתנים שלא נלקחו בחשבון בזיווג נעשתה על ידי מבחן t למדגמים בלתי תלויים (t-test for independent samples).
3. ההשוואה בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת לגבי משתנים אורדינלים או קטגוריאליים (לדוגמה זכאות, בעיות בריאות) נעשתה על ידי מבחן χ^2 . לגבי משתנים שנקחו או שלא נלקחו בחשבון בזיווג הביקורת לניסוי.

2.6 מבחני מובהקות וטעויות דגימה לאומדנים

שיטת הדגימה בסקר הנוכחי הייתה מורכבת וכללה דגימת משפחות על פי מדגם שכבות עם 32 תאים ואשכולות של בני-זוג בתוך כל משפחה. בהתאם לכך השתמשנו ב- SPSS Complex Samples על-מנת להתאים את חישוב המובהקות במבחנים השונים (t-test ו- χ^2 test) למדגם מורכב מסוג זה.

האומדנים המוצגים בדוח חשופים, כמובן, לטעויות דגימה. על מנת להזהיר את הקורא, סומנו בסוגריים אומדנים בעלי טעויות דגימה יחסיות⁹ שבין הרמות 25% ל-40%. אומדנים בעלי טעויות דגימה יחסיות הגבוהות מ-40% לא דווחו.

⁹ טעות דגימה יחסית (relative standard error) מחושבת על פי טעות הדגימה של האומדן מחולקת באומדן.

פרק 3 תעסוקה

בחלק זה מוצגים נתונים בנושא תעסוקה ברמת הפרט. הנתונים מתייחסים לשינוי במצב התעסוקה בקבוצת הניסוי ובקבוצת הביקורת ולפער בין שתי הקבוצות.

3.1 כניסות לשוק העבודה ויציאות ממנה

לוח 1 מסכם מעברים בין מצבי תעסוקה בין שתי נקודות זמן: אוגוסט 2005 - ערב פתיחת מרכזי התעסוקה באזורי הניסוי - ונובמבר 2006 - 15 חודשים מתחילת התכנית. עבור כל פרט נאספו נתונים לגבי מצבו התעסוקתי בשתי נקודות הזמן. הלוח אינו מתייחס למספר הכניסות והיציאות משוק העבודה במהלך התקופה ואינו מתייחס לרציפות בעבודה, אלא משווה את תמונת המצב בשתי נקודות זמן שונות. בסעיף 5.5 נתייחס לתוואי התעסוקה של הפרטים במהלך 15 החודשים הראשונים לתכנית.

לוח 1: כניסות ויציאות משוק העבודה בקרב קבוצת הניסוי ובקרב קבוצת הביקורת (פרטים, אחוזים)

ביקורת	ניסוי	
15,527	15,748	N
100	100	%
68.3	57.5	לא עבד באוגוסט ולא עבד בנובמבר
7.8	17.6	לא עבד באוגוסט ועבד בנובמבר
19.9	21.4	עבד באוגוסט ועבד גם בנובמבר
4.0	3.5	עבד באוגוסט ולא עבד בנובמבר

* χ^2 test $p < 0.05$ של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- 57.5% מהפרטים בקבוצת הניסוי לא היו מועסקים באוגוסט 2005 וגם לא בנובמבר 2006 לעומת 68.3% בקבוצת הביקורת.
- 17.6% מהפרטים בקבוצת הניסוי עברו ממצב של חוסר תעסוקה לתעסוקה לעומת 7.8% בקבוצת הביקורת.
- כחמישית מהפרטים היו מועסקים בשתי נקודות הזמן, הן בקבוצת הניסוי והן בקבוצת הביקורת (21.4% ו-19.9% בהתאמה).
- 3.5% מהפרטים בקבוצת הניסוי היו מועסקים באוגוסט 2005 ולא עבדו בנובמבר 2006 לעומת 4% בקבוצת הביקורת.

- שיעור גבוה מתוך הפרטים שהיו מועסקים באוגוסט היה מועסק גם בנובמבר. בקבוצת הניסוי, מתוך 24.9% שהיו מועסקים באוגוסט כ-87% היו מועסקים גם בנובמבר; בקבוצת הביקורת, מתוך 23.9% שהיו מועסקים באוגוסט כ-83% היו מועסקים גם בנובמבר.
- המרכיב העיקרי, המבדיל את קבוצת הניסוי מקבוצת הביקורת, הוא שיעור הפרטים שלא היו מועסקים אולם השתלבו בתעסוקה בין שתי נקודות הזמן, הבדל של 9.8 נקודות אחוז לטובת קבוצת הניסוי. אין הבדל משמעותי בשיעור הפרטים שהיו מועסקים ועברו להיות מחוסרי עבודה.

3.2 שינויים במצב התעסוקה

בסעיף זה נאמוד את השפעת התכנית על מצב התעסוקה של הפרטים בניסוי בארבעת האזורים השונים בהם היא הופעלה.

ניתוח השינוי במצב התעסוקה מתייחס לשני מדדים עיקריים:

1. כניסות לשוק העבודה ויציאות ממנו בין אוגוסט 2005 ונובמבר 2006.

2. שינויים במספר שעות עבודה בקרב פרטים שהיו מועסקים בשתי נקודות הזמן.

בעוד שהשתלבות בשוק העבודה או הרחבה בהיקף המשרה משקפים שינוי חיובי, יציאה משוק העבודה או צמצום בהיקף המשרה משקפים שינוי שלילי.

בלוחות הבאים נאמוד את השפעת התכנית על מדדים שונים הקשורים בתעסוקה. בלוחות מצוינים גודל האוכלוסייה אליה מתייחסים הממצאים. הממצאים בנובמבר 2006 (ראיון T2) הממצאים ערב תחילת התכנית (ראיון T0) וההפרש ביניהם, זאת עבור קבוצת הניסוי וקבוצת הביקורת. לבסוף, מצוינת השפעת התכנית, הנאמדת בהפרש ההפרשים בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת.

לוח 2: השפעת התכנית על שיעור המועסקים בקרב המלאי לאחר 15 חודשים מתחילת התכנית לפי מרכז (פרטים, אחוזים)

נצרת	מערב ירושלים	חדרה	אשקלון	סה"כ	N
4,574	2,938	4,009	3,989	15,510	
					ניסוי
33.1	41.5	35.7	46.4	38.8	T2
21.2	22.4	23.1	31.8	24.6	T0
11.8	19.1	12.6	14.6	14.1	הפרש
					ביקורת
19.6	30.4	25.3	37.3	27.7	T2
19.4	23.0	22.0	31.6	23.9	T0
0.3	7.4	3.3	5.8	3.8	הפרש
*11.6	*11.7	*9.3	*8.9	*10.3	השפעה

* t-test for paired samples $p < 0.05$ של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- שיעור המועסקים בקבוצת הניסוי עלה ב-14.1% ושיעור המועסקים בקבוצת הביקורת עלה ב-3.8%. לפיכך, השפעת התכנית על שיעור המועסקים נאמדת ב-10.3 נקודות אחוז.
- השפעת התכנית במערב ירושלים ובנצרת (כ-11.6 נקודות אחוז) גדולה מהשפעת התכנית על שיעורי התעסוקה בחדרה ובאשקלון (כ-9 נקודות אחוז).
- ישנם הבדלים בהיקף השינויים בניסוי ובביקורת בין המרכזים: בקבוצת הניסוי במערב ירושלים עלה שיעור המועסקים ב-19.1% ובקבוצת הביקורת ב-7.4%. בקבוצת הניסוי בנצרת עלה שיעור המועסקים ב-11.8% ובקבוצת הביקורת שיעור המועסקים כמעט ולא השתנה.
- חשוב לציין כי קבוצת הניסוי במחקר במערב ירושלים אינה כוללת פרטים דוברי ערבית ממזרח העיר, המהווים כרבע מכלל המופנים לתכנית האזור זה. זאת משום שהיה קושי במציאת אזור ביקורת מתאים כפי שצוין בפרק המתודולוגי. עובדה זו עשויה להסביר באופן חלקי את העלייה בשיעור המועסקים בירושלים (הן בקבוצת הניסוי והן בקבוצת הביקורת) משום שהאוכלוסייה הערבית חלשה בהשוואה לשאר האוכלוסייה.¹⁰

בלוח 2 הוצגה השפעת התכנית על שיעור המועסקים. אולם לתכנית תיתכן השפעה על היקף התעסוקה של פרטים שהיו מועסקים בשתי נקודות הזמן. לוח 3 מציג נתונים ביחס לשיעור הפרטים שחל שינוי בהיקף משרתם מתוך כלל אוכלוסיית המחקר.

¹⁰ יחד עם זאת הנתונים עבור קבוצת הניסוי על המשתתפים ממזרח העיר מראים שגם שיעור התעסוקה בקרב ערביי מזרח ירושלים עלה לאחר הפעלת התכנית בשיעור דומה לכלל אוכלוסיית הניסוי (ב-13 נקודות אחוז). במקביל צומצם היקף מקבלי גמלה להבטחת הכנסה בשיעור דומה של כ-50%.

לגביי כל פרט שהיה מועסק, נאספו נתונים על מספר שעות העבודה השבועיות בכל תקופה בה עבד. לפרט שמספר שעות העבודה שלו גדל (ולו בשעה אחת בלבד) נרשמה הרחבה בהיקף המשרה ואילו לפרט שמספר שעות העבודה שלו קטן (ולו בשעה אחת בלבד) נרשם צמצום בהיקף המשרה. בלוח 3 אנו מציגים את שיעור ההרחבה נטו. כלומר, הרחבות בהיקף המשרה בניכוי צמצום בהיקף המשרה.

לוח 3: השפעת התכנית על הרחבת היקף המשרה (נטו) של פרטים שהיו מועסקים בתחילת התכנית וגם לאחר חמש-עשרה חודשים, בקרב המלאי (פרטים, אחוזים)

	מערב ירושלים	חדרה	אשקלון	סה"כ	
נצרת	4,574	4,009	3,989	15,510	N
	3.1	6.3	6.7	7.5	ניסוי
	0.7	6.0	2.8	3.5	ביקורת
	2.5	0.2	3.8	*3.9	השפעה

* t-test for paired samples של ההבדלים בין ניסוי וביקורת $p < 0.05$

- שיעור הפרטים בקבוצת הניסוי שהרחיבו את היקף משרתם (נטו) נאמד ב-7.5% לעומת 3.5% בקבוצת הביקורת. לכן, השפעת התכנית על הרחבה בהיקף המשרה (נטו) נאמדת ב-3.9 נקודות אחוז.
 - ההשפעה הגדולה ביותר נאמדה באשקלון (8.4%). בחדרה ובנצרת נאמדה השפעה של כ-3% ואילו במערב ירושלים לא נמצאו הבדלים בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת (בשתייהן נאמד שיעור הרחבות בהיקף המשרה ב-6%). פרט לאשקלון, ההשפעה שנאמדה עבור האזורים השונים אינה מובהקת.
- לוח 4 מאחד את ההשפעה על שיעור הכניסות נטו וההשפעה על הרחבה בהיקף משרה נטו ליצירת מדד שינוי חיובי במצב התעסוקה נטו: שינוי חיובי נרשם לפרט שלא היה מועסק באוגוסט 2005 אולם היה מועסק בנובמבר 2006 או לפרט שהיה מועסק בשתי נקודות הזמן והגדיל את היקף משרתו. שינוי שלילי נרשם לפרט שהיה מועסק באוגוסט אולם לא היה מועסק בנובמבר או לפרט שהיה מועסק בשתי נקודות הזמן והקטין את היקף משרתו. עבור כל הפרטים האחרים לא חל שינוי במצב התעסוקה.

לוח 4: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) לאחר חמישה-עשר חודשים בקרב המלאי, לפי מרכז (פרטים, אחוזים)

סה"כ	אשקלון	חדרה	מערב ירושלים	נצרת	
15,510	3,989	4,009	2,938	4,574	N
21.6	28.8	19.3	25.3	15.0	ניסוי
7.4	11.5	6.2	13.5	0.9	ביקורת
*14.2	*17.3	*13.2	*11.9	*14.1	השפעה

* t-test for paired samples p<0.05 של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

• בקבוצת הניסוי נאמד שיעור שינוי חיובי (נטו) של 21.6 נקודות אחוז ובקבוצת הביקורת של 7.4 נקודות אחוז. לכן, השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) נאמדת ב-14.2 נקודות אחוז.

• ההשפעה הגדולה ביותר נאמדה באשקלון (17.3%). בנצרת נאמדה ההשפעה של 14.1 נקודות אחוז, בחדרה של 13.2 נקודות אחוז ובמערב ירושלים של 11.9 נקודות אחוז. ישנם הבדלים במשקל של שני מרכיבי השינוי החיובי בין המרכזים: בירושלים שיעור הכניסות נטו הוא המרכיב העיקרי (11.7%) בעוד ששיעור ההרחבות בהיקף התעסוקה הוא זניח ואינו מובהק. לעומת זאת, באשקלון שני המרכיבים כמעט זהים בגודלם (8.9% מיוחסים לכניסות נטו ו-8.4% מיוחסים להרחבות נטו).

3.3 שינוי חיובי במצב התעסוקה בין אוגוסט 2005 לבין נובמבר 2006: פילוח לפי מאפיינים דמוגרפיים ומדדים אחרים

בלוחות הבאים מוצגת השפעת התכנית על תתי אוכלוסיות המוגדרת לפי מאפיינים שונים.

לוח 5: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית במלאי לפי מגדר (פרטים, אחוזים)

סה"כ	גברים	נשים	
15,510	5,320	10,191	N
21.6	23.8	20.5	ניסוי
7.4	9.1	6.5	ביקורת
*14.2	*14.7	*14.0	השפעה

* t-test for paired samples p<0.05 של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

1. אין הבדל משמעותי בין השפעת התכנית על גברים (14.7%) לבין השפעת התכנית על נשים (14%) (כשני שלישים מהפרטים באוכלוסיית המחקר הן נשים).

לוח 6: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית במלאי לפי הרכב משפחה (פרטים, אחוזים)

	נשוי		יחיד		סה"כ	
	עם ילדים	ללא ילדים	עם ילדים	ללא ילדים		
	5,380	1,923	3,068	5,139	15,510	N
ניסוי	20.7	9.7	30.2	21.9	21.6	
ביקורת	6.3	0.8	10.2	9.3	7.4	
השפעה	*14.4	*8.9	*20.0	*12.6	*14.2	

* t-test for paired samples $p < 0.05$ של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- השפעת התכנית הגדולה ביותר הייתה על פרטים חד-הוריים (כחמישית מאוכלוסיית המחקר) - 20 נקודות אחוז.
- השפעת התכנית על פרטים נשואים המטופלים בילדים (כשליש מאוכלוסיית המחקר) נאמדה ב-14.4 נקודות אחוז.
- השפעת התכנית על פרטים יחידים ללא ילדים (כשליש מאוכלוסיית המחקר) נאמדה ב-12.6 נקודות אחוז.
- ההשפעה הקטנה ביותר, 8.9 נקודות אחוז, נאמדה בקרב פרטים נשואים שאינם מטופלים בילדים מתחת לגיל 18 (כשמינית מאוכלוסיית המחקר).

לוח 7: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית במלאי לפי קבוצת אוכלוסייה (פרטים, אחוזים)

	עולים מ-1990 ואילך	ערבים	יהודים ותיקים	סה"כ	
		5255	5503	4753	
ניסוי	24.4	16.7	24.2	21.6	
ביקורת	6.8	2.2	13.9	7.4	
השפעה	*17.6	*14.4	*10.3	*14.2	

* t-test for paired samples $p < 0.05$ של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- השפעת התכנית בקרב יהודים ותיקים (כשליש מאוכלוסיית המחקר) נאמדת ב-10.3 נקודות האחוז.
- השפעת התכנית בקרב ערבים (כשליש מאוכלוסיית המחקר) נאמדת ב-14.4 נקודות אחוז.
- השפעת התכנית בקרב עולים (כשליש מאוכלוסיית המחקר) נאמדת ב-17.6 נקודות אחוז.

לוח 8: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית במלאי לפי קבוצות גיל (פרטים, אחוזים)

55+	45-54	35-44	18-34	סה"כ	
3,217	4,900	3,907	3,486	15,510	N
11.5	23.2	27.4	22.2	21.6	ניסוי
2.7	7.9	10.1	7.9	7.4	ביקורת
*8.9	*15.3	*17.3	*14.3	*14.2	השפעה

* t-test for paired samples $p < 0.05$ של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- ההשפעה הגדולה ביותר, 17.3 נקודות אחוז נאמדה בקרב פרטים בני 35-44 (כרבע מאוכלוסיית המחקר).
- בקרב בני 18-34 (כשליש מאוכלוסיית המחקר) ובקרב בני 45-54 (כשליש מאוכלוסיית המחקר) נאמדה השפעה דומה, 14.3% ו-15.3% בהתאמה.
- השפעה קטנה באופן משמעותי, 8.9 נקודות אחוז, נאמדה בקרב פרטים בני 55 ומעלה (כחמישית מאוכלוסיית המחקר).

לוח 9: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית במלאי לפי דיווח על מגבלות ביכולת לעבוד מסיבות גופניות (סוג, היקף השעות ותקופות) (פרטים, אחוזים)

סה"כ	לא דיווחו על מגבלות	דיווח על 1-2 מגבלות	דיווח על 3 מגבלות
N	15,510		
ניסוי	21.6	28.3	14.3
ביקורת	7.4	4.4	4.3
השפעה	*14.2	*23.9	*10.0

* t-test for independent samples p<0.05 של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- השפעת התכנית בקרב פרטים שלא דיווחו על בעיות תפקוד בתעסוקה (כרבע מהפרטים באוכלוסיית המחקר) נאמדת ב-13 נקודות אחוז.
- השפעת התכנית בקרב פרטים שדיווחו על בעיה אחת או שתיים (כרבע מאוכלוסיית המחקר) נאמדת ב-24 נקודות אחוז.
- השפעת התכנית בקרב פרטים שדיווחו על שלוש בעיות (כמחצית מאוכלוסיית המחקר) נאמדת ב-10 נקודות אחוז.

לוח 10: השפעת התכנית על שינוי חיובי במצב התעסוקה (נטו) לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית במלאי לפי ציון במדד המודד את הסיכוי לקיום בעיות רגשיות (GHQ) (פרטים, אחוזים)

סה"כ	0-3	4-6	7-12
N	14,674 ⁷		
ניסוי	28.3	23.5	16.2
ביקורת	11.8	8.9	3.5
השפעה	*16.5	*14.6	*12.7

* t-test for independent samples p<0.05 של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- השפעת התכנית בקרב פרטים עם מדד נמוך לסיכוי לבעיות נפשיות (כרבע מהפרטים באוכלוסיית המחקר) נאמדת ב-17 נקודות אחוז.
- השפעת התכנית בקרב פרטים עם מדד בינוני לסיכוי לבעיות נפשיות (כרבע מהפרטים באוכלוסיית המחקר) נאמדת ב-15 נקודות אחוז.
- השפעת התכנית בקרב פרטים עם מדד גבוה לסיכוי לבעיות נפשיות (כמחצית מהפרטים באוכלוסיית המחקר) נאמדת ב-13 נקודות אחוז.

בפרק 4 נציג נתונים על השינוי בשיעור הזכאות לגמלה להבטחת הכנסה ונעמוד על הזיקה בין הפסקת הגמלה ובין שינוי במצב התעסוקה של בני-הזוג. נציין כי שינוי חיובי במצב התעסוקה, כפי שהוגדר בסעיף זה, מסביר רק חלק מהירידה בשיעור הזכאות לגמלה.

כלומר, השיפור במצב התעסוקתי הן בקבוצת הניסוי והן בקבוצת הביקורת מסביר רק כ-40% מהירידה בגמלה. כמו-כן, רק חלק מאלה ששיפרו את מצבם התעסוקתי הפסיקו לקבל גמלה.

3.4 היקף משרה ושכר מעבודה

בסעיף זה אנו מתייחסים להשפעת התכנית על היקף המשרה והשכר מעבודה.

3.4.1 היקף משרה

תחילה מוצגים נתונים לגבי היקף המשרה בקבוצת הניסוי ובקבוצת הביקורת באוגוסט 2005. בהמשך מוצגים נתונים לגבי היקף המשרה בקרב פרטים שהשתלבו בעבודה (מעבר מחוסר תעסוקה לתעסוקה) ונתונים לגבי הרחבת היקף המשרה, בקרב פרטים שהיו מועסקים בשתי נקודות הזמן. לבסוף מוצגים נתונים לגבי היקף המשרה בקבוצת הניסוי ובקבוצת הביקורת בנובמבר 2006.

לוח 11: היקף משרה בקרב פרטים במלאי שהיו מועסקים באוגוסט 2005 (פרטים, אחוזים)

ניסוי	סה"כ	אשקלון	חדרה	מערב ירושלים	נצרת
N	3,890	1,309	928	688	966
חלקית	78.7	85.6	85.1	80.9	71.2
מלאה	21.3	14.4	14.9	19.1	28.8
ביקורת	N	1,259	883	640	880
חלקית	88.9	90.1	85.1	92.7	88.3
מלאה	11.1	9.9	14.9	7.3	11.7

- 21.3% מהפרטים שהיו מועסקים בקבוצת הניסוי היו מועסקים במשרה מלאה לעומת רק 11.1% בקבוצת הביקורת בתחילת התכנית. הבדלים משמעותיים בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת נמצאו בכל המרכזים פרט למרכז חדרה: באשקלון 14.4% לעומת 9.9%; בירושלים 19.1% לעומת 7%; ובנצרת 28.8% לעומת 11.7%.
- חשוב לציין כי הבדלים אלה אינם משקפים תוצאה של התכנית, אלא מאפיינים של התעסוקה באזורים השונים טרם פתיחת המרכזים.

לוח 12: היקף משרה בקרב פרטים במלאי שלא היו מועסקים בתחילת התכנית ועבדו בנובמבר 2006 (פרטים, אחוזים)

ניסוי	סה"כ	אשקלון	חדרה	מערב ירושלים	נצרת
N	2,739	755	640	668	677
חלקית	63.1	65.6	65.3	74.5	53.2
מלאה	36.9	34.4	34.7	25.5	46.8
N	1,174	398	276	296	204
חלקית	65.8	71.9	65.3	52.9	73.1
מלאה	34.2	28.1	34.7	47.1	26.9

- 36.9% מהפרטים שהשתלבו בתעסוקה בקבוצת הניסוי, השתלבו בעבודה במשרה מלאה. בקבוצת הביקורת נמצא אחוז דומה. ניתן לראות, אם כן, שאין הבדלים משמעותיים בהיקף המשרה של פרטים שהשתלבו בתעסוקה וכי ההבדל העיקרי בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת הוא גודל הקבוצות (2,739 פרטים בקבוצת הניסוי, שמהווים 17.6% מכלל אוכלוסיית הניסוי, לעומת 1,174 פרטים בביקורת, שמהווים 7.8% מכלל קבוצת הביקורת).

- יחד עם זאת קיימים הבדלים משמעותיים בין המרכזים :

בחדרה שיעור הפרטים שהשתלבו במשרה מלאה דומה בקבוצת הניסוי ובקבוצת הביקורת.

לעומת זאת, בנצרת כ-47% מהפרטים בקבוצת הניסוי שהשתלבו בתעסוקה הועסקו במשרה מלאה לעומת כ-27% בקבוצת הביקורת. כלומר, השפעה משמעותית על השתלבות בתעסוקה במשרה מלאה.

גם באשקלון יש השפעה על השתלבות בתעסוקה במשרה מלאה, אם כי פחות בולטת מזו שבנצרת.

במערב ירושלים המצב הפוך: כ-25% מהפרטים בקבוצת הניסוי שהשתלבו בתעסוקה, הועסקו במשרה מלאה, לעומת כ-47% בקבוצת הביקורת.

לוח 13: הרחבה בהיקף משרה ושינוי בממוצע מספר שעות עבודה שבועיות בקרב פרטים במלאי שהיו מועסקים באוגוסט 2005 וגם לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים)

ניסוי	סה"כ	אשקלון	חדרה	מערב ירושלים	נצרת
N	3,345	1,138	783	594	830
שיעור הרחבה נטו	*13.9	*23.9	*11.3	*8.2	6.6
ממוצע שינוי במספר ש"ש	*6.4	*9.4	*5.8	*4.5	*4.1
ביקורת					
N	3,034	1,090	733	523	688
שיעור הרחבה נטו	*4.6	*6.4	-2.1	*11.4	3.9
ממוצע שינוי במספר ש"ש	*2.6	*3.4	1.1	*4.0	1.9

* t-test for independent samples p<0.05

- לוח 13 מציג שני מדדים של השינויים בהיקף המשרה בקרב אלו שהיו מועסקים בהתחלת התכנית: שיעור הפרטים שהרחיבו את היקף משרתם והשינוי במספר שעות העבודה השבועיות בממוצע.
- שיעור ההרחבה בהיקף התעסוקה (נטו) בקרב פרטים שהיו מועסקים בשתי נקודות הזמן בקבוצת הניסוי נאמד ב-13.9% לעומת 4.6% בקבוצת הביקורת.
- השינוי במספר שעות העבודה השבועיות של פרטים שהיו מועסקים בשתי נקודות הזמן בקבוצת הניסוי נאמד ב-6.4 שעות לעומת 2.6 שעות בקבוצת הביקורת. כלומר, יש השפעה חיובית של התכנית על היקף השעות.
- בכל המרכזים למעט מערב ירושלים שיעור ההרחבה גדול יותר בניסוי בהשוואה לביקורת: באשקלון נמצא שיעור ההרחבה הגבוה ביותר (23.9%) ובירושלים הנמוך ביותר (8.2%). בירושלים דווקא שיעור ההרחבה נטו בקבוצת הביקורת גבוה מזה שבקבוצת הניסוי.

לוח 14: היקף משרה בקרב כלל המועסקים במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים, אחוזים)

ניסוי	סה"כ	אשקלון	חדרה	מערב ירושלים	נצרת
N	6,129	1,893	1,442	1,261	1,532
חלקית	63.8	63.2	80.5	73.7	57.7
מלאה	36.2	36.8	19.5	26.3	42.3
ביקורת					
N	4,328	1,529	1,016	885	898
חלקית	79.0	80.5	80.5	72.9	80.9
מלאה	21.0	19.5	19.5	27.1	19.1

- לוח 14 מציג את היקף המשרה של כלל המועסקים בנובמבר 2006. כאמור, חלק מהמועסקים הם פרטים שהשתלבו בעבודה לאחר תחילת התכנית וחלקם פרטים שכבר עבדו בתחילת התכנית ובהם כאלה ששינו את היקף משרתם.
- 36.2% מהפרטים שהיו מועסקים בנובמבר 2006 בקבוצת הניסוי היו מועסקים במשרה מלאה לעומת קבוצת הביקורת בה 21% היו מועסקים במשרה מלאה. בהשוואה לשיעור המועסקים במשרה מלאה באוגוסט 2005, חלה עלייה של כ-15 נקודות האחוז בקבוצת הניסוי ושל כ-10 נקודות האחוז בקבוצת הביקורת.
- הבדלים משמעותיים בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת נמצאו במרכזים באשקלון ובנצרת: באשקלון 36.8% לעומת 19.5%; ובנצרת 42.3% לעומת 19.1%, אך לא בחדרה ובירושלים.

לוח 15: השפעת התכנית על מספר שעות עבודה שבועיות בממוצע בקרב כלל הפרטים במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית לפי מרכז (מספר ש"ש)

נצרת	מערב ירושלים	חדרה	אשקלון	סה"כ	
4,574	2,938	4,009	3,989	15,510	ניסוי
10.8	10.5	10.6	13.5	11.4	T2
6.0	4.8	5.3	6.4	5.7	T0
4.8	5.7	5.3	7.2	5.7	הפרש ביקורת
4.5	7.3	5.4	8.6	6.3	T2
3.8	3.6	4.6	5.8	4.5	T0
0.7	3.6	0.8	2.8	1.8	הפרש
*4.2	2.0	*4.5	*4.4	*3.9	השפעה

* t-test for paired samples p<0.05 של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- לוח 15 מציג את השפעת התכנית על היקף העבודה במונחי מספר שעות בממוצע לשבוע עבור כלל האוכלוסייה. הנתונים משקפים את היקף המשרה של אלה שהשתלבו (נטו) בעבודה וכן את תוספת השעות (נטו) של אלה שהרחיבו את היקף התעסוקה שלהם.
- השינוי במספר שעות העבודה לשבוע עמד על 5.7 שעות בממוצע בקבוצת הניסוי לעומת 1.8 בקבוצת הביקורת. השפעת התכנית על היקף העבודה במונחי שעות נאמדים ב-3.9 שעות שבועיות.
- השפעת התכנית דומה באשקלון, חדרה ונצרת (4.2 לבין 4.5 שעות שבועיות) בניסוי לעומת הביקורת. בירושלים השפעת התכנית קטנה יותר ואינה מובהקת.

3.4.2 שכר מעבודה

לוח 16 מציג את השפעת התכנית על ממוצע השכר מעבודה לכל הפרטים בתכנית, בין אם הם מועסקים ובין אם לא.

לוח 16: השפעת התכנית על השכר החודשי הממוצע בקרב כל הפרטים המלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית לפי מרכז (פרטים, שקלים)

סה"כ	אשקלון	חדרה	מערב ירושלים	נצרת	
15,478	4,002	3,987	2,883	4,606	N
953	1107	872	961	886	ניסוי T2
430	481	385	417	434	T0
523	626	487	544	452	הפרש ביקורת
501	650	477	564	352	T2
359	417	351	340	329	T0
141	233	126	224	23	הפרש
*382	*393	*361	*319	*429	השפעה

* t-test for paired samples $p < 0.05$ של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- בקבוצת הניסוי חלה עלייה של 523 ₪ בשכר החודשי הממוצע לעומת עלייה של 141 ₪ בקבוצת הביקורת. לפיכך, השפעת התכנית על השינוי בשכר החודשי נאמדת ב-382 ₪ בחודש.

- בכל המרכזים נמצאה השפעה באותו סדר גודל. במרכז נצרת נמצאה ההשפעה הגדולה ביותר (429 ₪) ובירושלים הקטנה ביותר (319 ₪).

כעת נציג נתונים על השכר הממוצע בקרב המועסקים בלבד. השכר למועסק יכול לשקף את איכות העבודה והשפעת התכנית עליה.

לוח 17: שכר ממוצע לשעה בקרב המועסקים במלאי בתחילת התכנית ובקרב המועסקים לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים, שקלים)

נצרת	מערב ירושלים	חדרה	אשקלון	סה"כ	
					ניסוי
1,506	660	877	1,874	6,004	T2
20.4	23.2	20.7	20.0	20.9	
938	660	877	1,256	3,731	T0
19.2	24.9	19.3	18.5	20.0	
					ביקורת
898	1,205	991	1,517	4,250	T2
21.4	21.3	20.1	21.5	21.1	
880	625	874	1,205	3,584	T0
22.4	25.4	20.3	17.9	20.9	

- לא נמצא שינוי משמעותי בשכר לשעה בתחילת התכנית ובנובמבר 2006 הן בקבוצת הניסוי והן בקבוצת הביקורת.
- ממוצע השכר לשעה הוא כ-20 ש"ח, בדומה לשכר המינימום (19.28 ש"ח בנובמבר 2006).
- בהמשך מוצג ניתוח של שכר חודשי בקרב המועסקים. יש לזכור שההכנסה החודשית מושפעת גם מהשכר לשעה וגם מהיקף המשרה.
- ראשית נבחן את השכר של כלל המועסקים (לוח 18) ולאחר מכן את השכר לפי היקף המשרה (לוחות 19-20).

לוח 18: שכר חודשי ממוצע בקרב המועסקים במלאי בתחילת התכנית ובקרב המועסקים לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים, שקלים)

נצרת	מערב ירושלים	חדרה	אשקלון	סה"כ	
					ניסוי
2,730	2,276	2,545	2,364	2,479	T2
2,058	1,808	1,702	1,511	1,745	T0
672	468	843	853	734	הפרש
					ביקורת
1,825	2,014	1,947	1,733	1,859	T2
1,745	1,424	1,662	1,335	1,527	T0
79	590	285	399	332	הפרש

- ממוצע השכר בקרב קבוצת הניסוי עלה מ-1,745 ש"ח ל-2,479 ש"ח או גידול של 734 ש"ח. לעומת זאת בקבוצת הביקורת עלה השכר מ-1,527 ש"ח ל-1,859 ש"ח, גידול של 332 ש"ח.

כלומר, הגידול בשכר החודשי הממוצע של מועסקים בקבוצת הניסוי היה גבוה בכ- 400 ₪ ביחס לקבוצת הביקורת.

- הבדל זה מקורו בגידול בשיעור המועסקים במשרה מלאה בקבוצת הניסוי (מ-21.3% ל-36.2%) לעומת הגידול בקבוצת הביקורת (מ-11.1% ל-21%). לגידול זה שני מרכיבים: ראשית, שיעור המועסקים המשרה מלאה בקרב פרטים שהשתלבו בעבודה היה גבוה מאשר שיעור המועסקים במשרה מלאה עם תחילת התכנית הן בקבוצת הניסוי והן בקבוצת הביקורת (לוחות 11-12), ומספר הפרטים שהשתלבו בעבודה יותר מכפול בניסוי לעומת הביקורת (לוח 12). שנית, שיעור הפרטים המועסקים שהרחיבו את היקף משרתם גדול בקבוצת הניסוי לעומת קבוצת הביקורת (לוח 13).
- ההשפעה על השכר הממוצע של המועסקים יכולה לקרות כאשר אלו שנכנסים לעבודה הם בעלי מאפיינים שונים מאלו שעבדו בתחילת התכנית ובהתאם כושר ההשתכרות שלהם הוא שונה. כאמור, בקבוצת הניסוי הכניסה לעבודה היא הרבה יותר משמעותית מאשר בקרב קבוצת הביקורת. לכן, ללא ניתוח מעמיק ורחב יותר אי אפשר בשלב זה להתייחס להפרש בין הניסוי והביקורת כמשקף רק את השפעת התכנית. מסיבה זו בלוחות 18, 19, 20, לא הצגנו את השפעת התכנית בלוח. בנצרת נמצאה השפעה גדולה במיוחד, עליה של כ-670 ₪ בקבוצת הניסוי לעומת עלייה של כ-80 ₪ בקבוצת הביקורת. כלומר, השפעת התכנית היא כ-590 ₪. לעומת זאת, במערב ירושלים לא נמצאה השפעה חיובית של התכנית על השכר.

בלוחות הבאים אנו מציגים בנפרד את השכר החודשי של המועסקים במשרה חלקית ושל המועסקים במשרה מלאה.

לוח 19: שכר חודשי ממוצע במשרה חלקית בקרב המועסקים במלאי בתחילת התכנית ובקרב המועסקים לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים, שקלים)

	נצרת	מערב ירושלים	חדרה	אשקלון	סה"כ	
ניסוי						
T2	2,067	1,852	1,938	1,710	1,885	
T0	1,701	1,472	1,432	1,295	1,450	
הפרש	365	380	506	416	436	
ביקורת						
T2	1,455	1,602	1,477	1,408	1,473	
T0	1,584	1,436	1,426	1,222	1,395	
הפרש	-129	165	51	186	78	

לוח 20: שכר חודשי ממוצע במשרה מלאה בקרב המועסקים במלאי בתחילת התכנית ובקרב המועסקים לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים, שקלים)

ניסוי	סה"כ	אשקלון	חדרה	מערב ירושלים	נצרת
T2	3,542	3,504	3,579	3,436	3,565
T0	2,889	2,798	2,655	3,230	2,983
הפרש	654	706	923	206	582
ביקורת					
T2	3,364	3,016	3,952	3,294	3,395
T0	2,736	2,360	3,006	2,460	2,970
הפרש	628	656	946	834	425

- בקרב המועסקים במשרה חלקית וגם בקרב המועסקים במשרה מלאה השכר הממוצע הוא בסביבות שכר המינימום, הן בקבוצת הניסוי והן בקבוצת הביקורת. אין לתכנית השפעה על השכר הממוצע בקרב אלו שעובדים במשרה מלאה. נמצא הבדל בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת בגובה השכר הממוצע של המועסקים במשרה חלקית, הבדל זה ניתן ליחס לשיעור הרחבה גבוה יותר בקבוצת הניסוי כפי שצוין בלוח 13.

3.4.3 שביעות רצון מעבודה

בסעיף זה אנו מתייחסים לשביעות רצון כללית מעבודה. בדוח המשך נתעמק בשביעות רצון ממרכיבים השונים של העבודה. בלוח 21 אנו מציגים את שביעות הרצון הכללית מעבודה ב-T2 בקרב אוכלוסיית הניסוי והביקורת.

לוח 21: שביעות רצון כללית מעבודה בניסוי ובביקורת ב-T2

ניסוי	מרוצה מאוד	מרוצה	לא כל כך מרוצה	בכלל לא מרוצה
T2	22	43	22	13
ביקורת				
T2	18	49	23	10

כפי שניתן לראות, שביעות רצון מעבודה דומה מאוד בניסוי ובביקורת. כ-65 אחוז מאוכלוסיית המלאי שעבדה ב-T2 מרוצה מאוד או מרוצה מעבודה, וכ-13 אחוז אינם מרוצים כלל.

3.5 מספר חודשי תעסוקה ב-15 החודשים הראשונים

בלוחות הבאים מוצגים נתונים המתייחסים לתעסוקה של הפרטים במהלך 15 החודשים הראשונים של התכנית. כל פרט מסר נתונים על התקופות בהן היה מועסק כך שניתן לדעת מה היה מצבו התעסוקתי בכל חודש מתחילת הניסוי ועד נובמבר 2006.

לוחות 22-23 מתייחסים למספר החודשים בהם היה מועסק כל פרט במהלך 15 החודשים הנ"ל: לוח 22 לגבי כל המשתתפים ולוח 23 לגבי אלו שנכנסו לעבודה במהלך התכנית.

לוח 22: השפעת התכנית על ממוצע מספר חודשי תעסוקה בקרב כל הפרטים במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים, חודשים)

ניסוי	סה"כ	אשקלון	חדרה	מערב ירושלים	נצרת
ניסוי	4.6	5.6	4.4	5.0	3.7
ביקורת	3.6	5.1	3.3	3.5	2.6
השפעה	*1.0	0.5	*1.1	*1.5	*1.1

* t-test for paired samples $p < 0.05$ של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- מספר חודשי התעסוקה הממוצע בקבוצת הניסוי היה 4.6 לעומת 3.6 חודשים בקבוצת הביקורת. כלומר, כל פרט בקבוצת הניסוי עבד חודש אחד נוסף לעומת פרט בקבוצת הביקורת, וזאת בממוצע על פני כלל אוכלוסיית המחקר (15,764 פרטים).
- ההשפעה הגדולה ביותר על מספר חודשי התעסוקה נמצאה במערב ירושלים (חודש וחצי נוספים), בחדרה ובנצרת נמצאה השפעה של כחודש וההשפעה הקטנה ביותר נמצאה באשקלון (כשבועיים).

לוח 23: ממוצע מספר חודשי התעסוקה בקרב פרטים במלאי שהשתלבו בעבודה במהלך חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (פרטים, חודשים)

ניסוי	סה"כ	אשקלון	חדרה	מערב ירושלים	נצרת
ניסוי	8.3	7.9	8.5	8.9	7.8
ביקורת	7.1	6.2	7.8	6.5	8.6

- לוח 23 מתייחס רק לפרטים שלא היו מועסקים בתחילת התכנית, אולם השתלבו בתעסוקה במהלך 15 החודשים הראשונים של התכנית.
- המשתתפים בתכנית השתלבו בעבודה בשיעורים דומים בכל אחד מ-15 חודשי התכנית גם בניסוי וגם בביקורת (יש מגמת עליה לינארית ברורה בשיעורי התעסוקה בכל חודש, מאוגוסט 2005 ועד נובמבר 2006). ממוצע מספר חודשי העבודה (8-7 חודשים)

עומד על כמחצית תקופת המחקר (15 חודשים). מנתונים אלו, ניתן להסיק כי מרבית הפרטים שהשתלבו בתעסוקה החזיקו במקום עבודתם עד נובמבר 2006, הן בקבוצת הניסוי והן בקבוצת הביקורת, דבר שמצביע על יציבות תעסוקתית.

פרק 4 זכאות לגמלת הבטחת הכנסה בקרב המלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית

בפרק זה אנו מנתחים את שיעור המשפחות שלא היו זכאיות לגמלה להבטחת הכנסה, ואת מקורות ההכנסה שלהן בנובמבר 2006, 15 חודשים לאחר התחלת התכנית. הניתוח בפרק זה הוא ברמת המשפחה מאחר והזכאות לגמלה נקבעת למשפחה לפי הכנסותיה ולפי השתתפות בני הזוג בעבודה. כדי לעמוד על השפעת התכנית נשווה את ההבדלים בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת. חשוב לזכור שכל הנתונים על זכאות מבוססים על הדיווחים העצמיים של המשפחות ולא על הנתונים המנהליים של ביטוח לאומי. באופן כללי הנתונים דומים לנתונים המנהליים על שיעורי זכאות של המוסד לביטוח לאומי בנובמבר 2006

בפרק מוצגות גם השוואות של המאפיינים הדמוגרפיים ומצבם התעסוקתי של הפרטים הזכאים והלא זכאים לגמלת הבטחת הכנסה בנובמבר 2006, בקבוצות הניסוי והביקורת.

4.1 שיעורי הזכאות

לוח 1: זכאות לגמלה להבטחת הכנסה בקרב המלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית על פי דיווח עצמי, לפי מרכז (אחוזים)

נצרת*	מערב ירושלים*	חדרה*	אשקלון*	סה"כ	
3,050	2,180	3,060	3,297	11,587	סה"כ (N)
					ניסוי
54	60	43	57	53	זכאים
46	40	57	43	47	לא זכאים
					ביקורת
79	83	75	84	80	זכאים
21	17	25	16	20	לא זכאים
25	23	32	27	27	הפרש בשיעור הלא זכאים

* χ^2 test $p < 0.05$ של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- כ-53% מהמשפחות שהופנו לתכנית, לעומת כ-80% מקבוצת הביקורת, היו זכאיות לגמלה להבטחת הכנסה בנובמבר 2006. כלומר, 47% מהמשפחות בקבוצת הניסוי שהיו זכאיות באוגוסט 2005, לא היו זכאיות לגמלה להבטחת הכנסה בנובמבר 2006, ו-20% בקבוצת הביקורת. מכאן, ששיעור המשפחות הלא זכאיות לגמלה בנובמבר היה גבוה יותר בקבוצת הניסוי לעומת בקבוצת הביקורת ב-27 נקודות אחוז.

- בקבוצת הניסוי שיעור המשפחות הלא זכאיות בנובמבר 2006 היה הגבוה ביותר בחדרה - 57%. באשקלון, ירושלים ונצרת השיעורים היו דומים מאוד - 40%-46%. יש לזכור שהנתונים בירושלים מתייחסים לירושלים המערבית, מאחר ולירושלים המזרחית לא היתה קבוצת ביקורת.
- ההפרש בין קבוצת הניסוי לקבוצת ביקורת בשיעור המשפחות הלא זכאיות הוא הגבוה ביותר בחדרה - 32 נקודות אחוז, והנמוך ביותר בירושלים - 23 נקודות אחוז.

4.2 מקורות הכנסה מעבודה ומגמלאות של המוסד לביטוח לאומי של המשפחות במלאי שלא היו זכאיות לגמלה להבטחת הכנסה לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית

בסעיף זה נציג את מקורות ההכנסה של כלל המשפחות (לוח 2) ולאחר מכן, את מקורות ההכנסה בקרב המשפחות הלא זכאיות (לוח 3).

בלוח 2 אנו מציגים את שיעור המשפחות הלא זכאיות לגמלה להבטחת הכנסה בנובמבר 2006, שהיו להן הכנסות מעבודה או מגמלאות אחרות מהמוסד לביטוח לאומי, מתוך כלל המשפחות שהיו זכאיות לגמלה ביולי 2007. בלוח 3 אנו מציגים את המידע מתוך כלל המשפחות הלא זכאיות לגמלה בנובמבר 2006. לוח 4 מתייחס למקורות הכנסה אחרים שהמשפחות הלא זכאיות דיווחו עליהן.

לוח 2: מקורות הכנסה מעבודה ומגמלאות מהמוסד לביטוח לאומי של המשפחות במלאי הלא זכאיות לגמלת הבטחת הכנסה לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (לפי דיווח עצמי), לפי מרכז (אחוזים מתוך כלל המשפחות)¹

סה"כ משפחות (N)	סה"כ* אשקלון*	חדרה*	מערב ירושלים*	נצרת*
11,587	3,297	3,060	2,180	3,050
ניסוי				
אחוז המשפחות הלא זכאיות				
47	43	57	40	46
יש הכנסה מעבודה				
26	29	26	20	27
יש הכנסה מגמלה אחרת של ביטוח לאומי ² ולא מעבודה				
8	7	9	9	6
ללא הכנסה מעבודה או מגמלאות של ביטוח לאומי ²				
13	7	22	11	13
ביקורת				
אחוז המשפחות הלא זכאיות				
20	16	25	17	21
יש הכנסה מעבודה				
11	11	16	8	7
יש הכנסה מגמלה אחרת של ביטוח לאומי ² ולא מעבודה				
4	(2)	(3)	6	5
ללא הכנסה מעבודה או מגמלאות של ביטוח לאומי ²				
5	(3)	6	(3)	9

¹ כל משפחה נספרת פעם אחת בלבד גם אם היו לה הכנסות מיותר ממקור אחד. כל משפחה שדיווחה על הכנסה מעבודה (בין אם יש לה מקור הכנסה נוסף ובין אם לאו) מופיעה תחת הכותרת של "הכנסה מעבודה".

² לא כולל קצבת ילדים.

* χ^2 test $p < 0.05$ של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- עשרים ושישה אחוזים מכלל המשפחות בניסוי שהופנו לתכנית לא היו זכאיות לגמלה בנובמבר ועבדו, 8% לא היו זכאיות ולא עבדו אבל קיבלו גמלה אחרת, כלומר 34% בסך-הכל מכלל המשפחות המופנות לא היו זכאיות בנובמבר והייתה להן הכנסה מעבודה או מגמלאות אחרות. בקבוצת הביקורת השיעור המקביל הוא כ-14%.
- הפער בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת בשיעור המשפחות שהייתה להן הכנסה רק מגמלה אחרת של הביטוח הלאומי (8 לעומת 4), מבטא את המעבר המוגבר מהבטחת הכנסה לנכות כללית בקרב קבוצת הניסוי.
- כ-13% בקבוצת הניסוי, לעומת 5% בקרב הביקורת, דיווחו שלא קיבלו גמלה להבטחת הכנסה בנובמבר 2006 וגם לא הייתה להן הכנסה מעבודה או מגמלאות אחרות. ההפרש הוא של 8 נקודות האחוז.
- בחדרה ישנו השיעור הגבוה ביותר של משפחות שדיווחו שאין להן הכנסות מעבודה או מגמלאות של המוסד לביטוח לאומי וכן הפער הגדול ביותר בין ניסוי לביקורת בשיעור המדווחים שאין להם הכנסות.

לוח 3: מקורות הכנסה מעבודה ומגמלאות מהמוסד לביטוח לאומי של המשפחות הלא זכאיות לגמלת הבטחת הכנסה בנובמבר 2006 (לפי דיווח עצמי), לפי מרכז (באחוזים מתוך המשפחות הלא זכאיות)¹

ניסוי	סה"כ	אשקלון	חדרה	מערב ירושלים	נצרת*
סה"כ משפחות לא זכאיות (N)	5,420	1,415	1,742	875	1,388
אחוז המשפחות הלא זכאיות	100	100	100	100	100
יש הכנסה מעבודה	56	66	46	51	60
יש הכנסה מגמלה אחרת של ביטוח לאומי ² ולא מעבודה	16	17	16	23	12
ללא הכנסה מעבודה או מגמלאות של ביטוח לאומי ²	28	17	38	26	28
ביקורת					
סה"כ משפחות לא זכאיות (N)	2,308	524	771	370	643
אחוז המשפחות הלא זכאיות	100	100	100	100	100
יש הכנסה מעבודה	54	70	66	48	31
יש הכנסה מגמלה אחרת של ביטוח לאומי ² ולא מעבודה	19	(10)	(11)	38	25
ללא הכנסה מעבודה או מגמלאות של ביטוח לאומי ²	27	20	23	(14)	44

¹ כל משפחה נספרת פעם אחת בלבד גם אם היו לה הכנסות מיותר ממקור אחד. כל משפחה שדיווחה על הכנסה מעבודה (בין אם יש ובין אם אין לה מקור הכנסה נוסף) מופיעה תחת הכותרת של "הכנסה מעבודה".

² לא כולל קצבת ילדים

לוח 3 מציג את מקורות ההכנסה בקרב הלא-זכאים בלבד. ניתן לראות שבסך-הכל הדפוסים זהים בין קבוצות הניסוי והביקורת.

- לפחות אחד מבני הזוג היה מועסק בכ-56% מהמשפחות הלא זכאיות להבטחת הכנסה בקבוצת הניסוי ו-54% בביקורת. שיעור זה נע בין 46%-ל-66% בין המרכזים בניסוי ובין 31%-ל-70% בביקורת.
- בכ-16% מהמשפחות הלא זכאיות בקבוצת הניסוי, וכ-19% בקבוצת הביקורת, אף אחד מבני הזוג לא היה מועסק והן קיבלו גמלה אחרת מביטוח לאומי. יותר ממחצית מקבלי גמלה אחרת קיבלו גמלת נכות, השאר קבלו קצבת זקנה, קצבת ילד נכה או קצבאות אחרות.
- 28% מהמשפחות הלא זכאיות בקבוצת הניסוי, ו-27% בקבוצת הביקורת, דיווחו שלא היו להן הכנסות מעבודה או מגמלאות.
- באוכלוסיית הניסוי, אשקלון בולטת בשיעור המשפחות הנמוך יחסית שלא היו זכאיות לגמלה ושלא היו להן הכנסות מעבודה ומגמלאות. בחדרה היה השיעור הגבוה ביותר - 17% לעומת 38% בשאר המרכזים בהם השיעור הוא בין 26%-28%.
- יש הבדלים לפי האזורים בהשוואה בין קבוצת הניסוי לביקורת. בנצרת שיעור המשפחות ללא הכנסה מעבודה ומגמלה נמוך יותר בקבוצת הניסוי מאשר בביקורת,

ואילו בחדרה ובמערב ירושלים השיעור גבוה יותר בקבוצת הניסוי. באשקלון השיעורים דומים בקבוצות הניסוי והביקורת.

- יש לציין שעד כה דיווחנו על הכנסות מעבודה או מגמלאות של המוסד לביטוח לאומי. קיימות הכנסות ממקורות אחרים כגון פנסיה, השכרת דירה, עזרה קבועה מהמשפחה ועוד. שיעור נמוך מאוד דיווחו על הכנסות נוספות (בין 1%-2%) למעט תמיכה כספית קבועה מבן משפחה. כרבע מהמשפחות, הן בקבוצת הניסוי והן בקבוצת הביקורת דיווחו על תמיכה כספית קבועה. יש לציין שאחוז משמעותי מבין אלו ללא הכנסה מתעסוקה וגמלאות, גר יחד עם מבוגרים אחרים, דבר שגם יכול לסייע להם, לפחות בחלק מהמקרים.

כפי שציינו אין קבוצת ביקורת למשפחות ערביות ממזרח ירושלים. לכן, לוח 4 מציג את שיעור הזכאות של המשפחות האלה בהשוואה לשאר האוכלוסייה בניסוי, ללא השוואה לקבוצת ביקורת. בנוסף על כך, הלוח מציג את מקורות ההכנסה של המשפחות שלא היו זכאיות לגמלה להבטחת הכנסה בנובמבר 2006.

לוח 4: זכאות לגמלה להבטחת הכנסה בקרב המלאי במזרח ירושלים לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית על פי דיווח עצמי, לפי מרכז (אחוזים)

סה"כ	ערבים ממזרח ירושלים	שאר הפרטים במלאי
12,731	880	11,851
סה"כ משפחות (N)		
54	50	54
סה"כ זכאיות (%)		
46	50	46
סה"כ לא זכאיות (%)		
25	21	25
יש הכנסה מעבודה		
8	9	8
יש הכנסה מגמלה אחרת של ביטוח לאומי ² ולא מעבודה		
12	20	12
אין הכנסה מעבודה או מגמלאות של ביטוח לאומי ²		

¹ כל משפחה נספרת פעם אחת בלבד גם אם היו לה הכנסות מיותר ממקור אחד. כל משפחה שדיווחה על הכנסה מעבודה (בין אם יש לה מקור הכנסה נוסף ובין אם לאו) מופיעה תחת הכותרת של "הכנסה מעבודה".

² לא כולל הכנסות מקצבת ילדים

- שיעור אי הזכאות של משפחות ערביות ממזרח ירושלים היה קצת יותר גבוה – 50% לעומת כלל האוכלוסייה – 46%.
- בקרב משפחות אלו, שיעור המשפחות ללא הכנסה מעבודה או מגמלאות של ביטוח לאומי היה הגבוה ביותר - 20% לעומת 12% בשאר האוכלוסייה.

4.3 השוואה של מאפייני הזכאים למאפייני הלא זכאים לגמלה להבטחת הכנסה במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית

בסעיף זה אנו בוחנים באיזו מידה ישנם הבדלים במאפיינים של הפרטים שלא היו זכאים לגמלת הבטחת הכנסה בנובמבר 2006, לעומת הזכאים.

לוחות 5 ו-6 מציגים את המאפיינים הדמוגרפיים של הפרטים מקבוצת הניסוי שהיו זכאים לגמלת הבטחת הכנסה בנובמבר 2006, ומשווים אותם לכלל הלא-זכאים ולשתי תת-קבוצות של הלא-זכאים: לא זכאים שקיבלו הכנסות מעבודה או מגמלה אחרת של ביטוח לאומי, לעומת לא זכאים ללא הכנסות מעבודה או מגמלה אחרת.

לוח 5. מאפיינים של הפרטים הזכאים והלא זכאים לקבלת גמלה להבטחת הכנסה במלאי בקבוצת הניסוי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (אחוזים)

לא זכאים מקבוצת הניסוי		סה"כ זכאים			סה"כ ניסוי	סה"כ (N)
ללא הכנסות מעבודה או מגמלה אחרת	עבדו או קיבלו גמלה אחרת	סה"כ	לגמלה להבטחת הכנסה מקבוצת הניסוי	ללא הכנסות מעבודה או מגמלה אחרת		
1,696	5,665	7,361	8,145	15,506		
63	60	61	70	66	נשים	
					מצב משפחתי	
55	30	36	35	36	יחידים	
6	14	12	19	16	חד-הוריות	
9	15	13	18	15	זוגות בלי ילדים	
30	41	39	28	33	זוגות עם ילדים	
					קבוצת אוכלוסייה	
47	36	39	33	36	ערבים	
16	30	27	40	34	עולים מ-1990	
					גיל	
36	26	29	16	22	18-35	
32	40	38	35	37	36-49	
32	34	33	49	41	50+	
					יש ניסיון בתעסוקה	
41	61	56	47	51	ב-5 שנים האחרונות	
					שנות השכלה	
24	21	22	31	26	0-8	
23	21	22	22	22	9-11	
30	27	27	17	22	12	
23	31	29	30	30	13+	
					סיכון גבוה לבעיות	
44	33	36	52	44	רגשיות לפי ה-GHQ12 (מעל 6) מוגבלות גופנית ביכולת לעבוד בשלושה תחומים (סוג, היקף השעות ותקופות) מוגבלות נפשית ביכולת לעבוד בשלושה תחומים (סוג, היקף השעות ותקופות)	
49	40	42	62	52		
23	16	17	34	26		

נפתח בהשוואה בין הזכאים ללא-זכאים.

- קבוצת הזכאים מורכבת משיעור גבוה של עולים (40% לעומת 27%) ומבוגרים בני 50 ומעלה (49% לעומת 33%).
- השיעור של זוגות עם ילדים בקבוצת הזכאים נמוך יותר (28% לעומת 39%).

- הסיכוי לבעיות רגשיות (לפי ה-GHQ) גבוה יותר בקבוצת הזכאים (52% לעומת 36%). גבוה יותר גם שיעור המדווחים על מוגבלות גופנית ביכולת לעבוד בשלושה תחומים (62% לעומת 42%) וכן שיעור המדווחים על מוגבלות נפשית ביכולת לעבוד בשלושה תחומים (34% לעומת 17%).
- השיעור של אלה עם נסיון תעסוקתי בחמש השנים האחרונות נמוך יותר בקבוצת הזכאים (47% לעומת 56%). במקביל גבוה יותר חלקם של בעלי השכלה נמוכה עד 8 שנות לימוד (31% לעומת 22%).
- לסיכום, קבוצת הלא זכאים חזקה יותר בהרבה מובנים מהקבוצה שעדיין היתה זכאית בנובמבר 2006.

אוכלוסיית הלא-זכאים מורכבת משתי תת-קבוצות שהן בעלות מאפיינים שונים: אלה שיש להם הכנסה מעבודה או מגמלה, ואלה שאין להם הכנסה ממקורות אלה. כעת נשווה בין שתי האוכלוסיות הללו.

- אוכלוסיית הלא-זכאים ללא הכנסה מונה שיעור גבוה יותר של יחידים (55% לעומת 30%), שיעור גבוה יותר של צעירים בגילאי 18-35 (36% לעומת 26%), שיעור גבוה יותר של ערבים (47% לעומת 36%) ושיעור נמוך יותר של משפחות חד-הוריות (6% לעומת 14%) ושל עולים (16% לעומת 30%).
- הלא זכאים ללא הכנסה מעבודה או מגמלאות, הם הקבוצה החלשה ביותר במאפייני ההשכלה והנסיון התעסוקתי ובמוגבלות נפשית – וזאת בהשוואה ללא זכאים עם הכנסה, יש בקרבם:
 - שיעור נמוך יותר של בעלי נסיון תעסוקתי (41% לעומת 61%).
 - שיעור נמוך יותר של בעלי 13 ומעלה שנות לימוד (23% לעומת 31%).
 - שיעור גבוה יותר של אנשים להם מוגבלות ביכולת לעבוד מסיבות נפשיות בשלושה תחומים (23% לעומת 16%).
 - סיכון גבוה יותר לבעיות רגשיות (44% לעומת 33%).
- בהשוואה של הלא זכאים ללא הכנסה מעבודה ומגמלה לזכאים נמצאו הבדלים במאפיינים הדמוגרפיים: שיעור גבוה יותר של יחידים, של ערבים ושל צעירים. לא נמצאו הבדלים משמעותיים בחסמים ובמשאבים אחרים לעבודה. שתי הקבוצות יותר חלשות מהלא זכאים עם הכנסה מעבודה או מגמלה.

לוח 6: מאפיינים של הפרטים הזכאים והלא זכאים לקבלת גמלה להבטחת הכנסה במלאי בקבוצת הביקורת לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (אחוזים)

לא זכאים מקבוצת הביקורת		סה"כ זכאים			סה"כ (N)
ללא הכנסות מעבודה או מגמלה אחרת	עבדו או קיבלו גמלה אחרת	סה"כ	לגמלה להבטחת הכנסה מקבוצת הביקורת	סה"כ ביקורת	
669	2,074	2,743	12,762	15,506	סה"כ (N)
73	62	65	66	66	נשים
					מצב משפחתי
59	33	40	35	36	יחידים
11	19	17	15	15	חד-הוריות
9	9	9	16	15	זוגות בלי ילדים
21	39	34	34	34	זוגות עם ילדים
					קבוצת אוכלוסייה
50	28	33	36	36	ערבים
23	32	30	35	34	עולים מ-1990
					גיל
52	29	35	16	20	18-35
25	41	37	39	38	36-49
23	30	28	45	42	50+
					יש ניסיון בתעסוקה ב-5 שנים האחרונות
37	69	61	44	47	שנות השכלה
					8-0
27	16	19	29	28	9-11
20	18	18	23	22	12
25	31	29	22	23	13+
29	35	34	26	27	
					סיכוי גבוה לבעיות רגשיות לפי ה-GHQ12 (מעל 6)
37	24	27	41	39	מוגבלות גופנית ביכולת לעבוד בשלושה תחומים (סוג, היקף השעות ותקופות) מוגבלות נפשית ביכולת לעבוד בשלושה תחומים (סוג, היקף השעות ותקופות)
34	31	48	54	50	
					מוגבלות גופנית ביכולת לעבוד בשלושה תחומים (סוג, היקף השעות ותקופות)
17	15	15	23	22	

- ההשוואה בין הזכאים ללא-זכאים בקבוצת הביקורת מצביעה על אותן מגמות שמצאנו בקבוצת הניסוי. כלומר הלא-זכאים צעירים יותר, משכילים יותר ומוגבלים פחות מבחינה פיזית או נפשית.

- בהשוואה של הלא-זכאים בקבוצת הניסוי ללא-זכאים בקבוצת הביקורת נמצא ששיעור הערבים הלא-זכאים בביקורת נמוך משיעורם בקבוצת הניסוי, ושיעור הזוגות עם ילדים בקרב הלא-זכאים גבוה יותר בניסוי.
- לבסוף נבדקו ההבדלים בין הלא-זכאים ללא הכנסה מעבודה או גמלה בניסוי ובביקורת. נבדק עד כמה התכנית הביאה לשינוי במאפייני הקבוצה של הלא-זכאים ללא הכנסות, והאם אוכלוסייה זו בעלת מאפיינים חלשים יותר בניסוי.
- לא נמצאו הבדלים משמעותיים המצביעים על מגמה שונה.

4.4 זכאות לגמלה בחודש לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית ושינוי במצב תעסוקתי

כזכור, הזכאות לגמלה נקבעת ברמת המשפחה (בני-הזוג) ולפיכך הזיקה שבין השינוי במצב התעסוקה לבין הזכאות לגמלה תיבחן גם היא ברמת המשפחה. לצורך זה, נגדיר שינוי במצב התעסוקה ברמת המשפחה באופן הבא:

שינוי חיובי כאשר לפחות לאחד מבני הזוג נמצא שינוי חיובי בתעסוקה כפי שהוגדר ברמת הפרט.

ללא שינוי כאשר לא חל שינוי במצב התעסוקה של אף אחד מבני הזוג.

שינוי שלילי כאשר חל שינוי שלילי לפחות אצל אחד מבני הזוג ולא חל שינוי חיובי אצל השני.

לוח 7: שינוי במצב תעסוקתי בקרב כלל המשפחות במלאי המופנות והמשפחות הלא זכאיות לגמלה לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (אחוזים)

שיעור מתוך כלל המשפחות המופנות	שיעור מתוך המשפחות הלא זכאיות	
		ניסוי
47	100	סה"כ שהפסיקו לקבל גמלה
27	57	שינוי שלילי או ללא שינוי
20	43	שינוי חיובי
		ביקורת
20	100	סה"כ שהפסיקו לקבל גמלה
12	61	שינוי שלילי או ללא שינוי
8	39	שינוי חיובי

- כ-27% מהמשפחות בקבוצת הניסוי לא קיבלו גמלה בנובמבר 2006, על-אף שלא חל שינוי במצב התעסוקה שלהן או חל שינוי שלילי בתעסוקה. זאת לעומת כ-12% מהמשפחות בקבוצת הביקורת. חלק מהן עברו לגמלאות אחרות וחלק עבדו בתחילת התכנית ולא חל שינוי חיובי במצבן התעסוקתי.
- השינוי החיובי במצב התעסוקה יכול להסביר, לכל היותר, 43% משיעור הירידה במספר המשפחות שלא היו זכאיות לגמלה בקבוצת הניסוי. זאת לעומת 40% בקבוצת הביקורת. בהנחה שהשינוי החיובי הוא שהוביל ליציאה ממערכת הבטחת הכנסה, 43% מהווה גבול עליון לתרומה של השינוי במצב התעסוקה.

פרק 5 השפעת התכנית על הכנסות המשפחה

בפרק זה נציג נתונים המתייחסים להשפעת התכנית על הכנסות המשפחה. לצורך זה כללנו בחישוב ההכנסה במשפחה ארבעה מרכיבים :

הכנסות של בני-הזוג מעבודה, כאשר במשפחה של יחיד מחושבת הכנסתו בלבד (לוחות 1-2) : הסכום של השכר מעבודה של שני בני הזוג כולל השכר מעבודות זמניות, בניכוי השינוי בהוצאות הנלוות ליציאה לעבודה—תחבורה למקום העבודה וטיפול בילדים. לוח 1 מוסר פרטים על חישוב ההכנסות בנובמבר 2006, בקבוצת הניסוי ובקבוצת הביקורת ואילו לוח 2 מתייחס להשפעת התכנית על ההכנסה מעבודה.

הכנסות של המשפחה מגמלת הבטחת הכנסה (לוח 3) : הזכאות לגמלה וסכום הגמלה נקבעים ברמת המשפחה. יש לציין כי הנתונים על סכום הגמלה בתחילת התכנית (T0) הם מנהליים בעוד שהנתונים על סכום הגמלה בנובמבר 2006 (T2) מבוססים על דיווח עצמי של המרוויינים.

הכנסה של בני-הזוג מקצבת נכות (לוח 4) : כפי שעולה מהממצאים שהוצגו בפרק 6, שיעור מסוים (לא זניח) של פרטים שהשתתפו בניסוי עברו לקבל קצבאות אחרות. עוד עולה כי המעבר השכיח ביותר הוא לקצבת נכות. בהתאם לזאת, מצאנו לנכון לכלול בחישוב ההשפעה של התכנית על הכנסות המשפחה את ההכנסה מקצבת נכות.

הכנסה מסיוע בשכר-דירה (לוח 5) : השתלבות בעבודה המלווה בעליה בהכנסות מעבודה עשויה להשפיע על זכאות להטבות למשפחות, בעיקר סיוע בשכר-דירה והנחה בארנונה. נדווח על שינוי בגודל הסיוע בשכר-דירה מאחר ששיעור זניח דיווח על שינוי בגובה הנחה בארנונה.

כמובן, ארבעת המרכיבים, שצוינו אינם המרכיבים היחידים בהכנסתה של משפחה באוכלוסיית המחקר. קיימות הכנסות מקצבאות אחרות (ילדים, זקנה, מזונות, שארים, קצבת ילד נכה ועוד) וכן הכנסות ממקורות אחרים (כמו פנסיה, שכ"ד, ועוד), שלא כללנו בחישוב ההשפעה של התכנית. הסיבה לכך היא שהשיעור של אלה עם הכנסות אחרות כמו מפנסיה, מקצבאות אחרות שאינן הבטחת הכנסה או נכות או עם הכנסה ממקור אחר כלשהו, נמוך מאוד (לעיתים אף מספר בודד של תצפיות). לפיכך, לאמידת השפעת התכנית – לפחות בשלב זה – בחרנו להציג את ההכנסה מארבע מקורות : עבודה, גמלה להבטחת הכנסה, קצבת נכות וסיוע בשכר-דירה. אלו הם המקורות המרכזיים המושפעים מעצם הפעלת התכנית.

נציג אומדן של השפעת התכנית ביחס לכל אחד מהמרכיבים לחוד ולאחר בכך נציג אומדן של השפעת התכנית על הסכום של ארבעתם, שמהווה מדד להכנסות המשפחה בפרק זה. חשוב לציין כי החישוב נעשה באותו האופן בקבוצת הניסוי ובקבוצת הביקורת, על-מנת להבטיח את תקפות ההשוואה.

5.1 הכנסות מעבודה

תחילת נציג ממצאים על הכנסות מעבודה. לוח 1 כולל נתונים על הכנסות מעבודה בחודש נובמבר 2006, 15 חודשים מתחילת התכנית.

לוח 1: ממוצע ההכנסה מעבודה של בני-הזוג בניכוי הוצאות נלוות להשתלבות בתעסוקה (תחבורה וטיפול בילדים) לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית, בקרב כלל המשפחות במלאי, לפי מרכז (שקלים)

נצרת	מערב ירושלים	חדרה	אשקלון	סה"כ	
3,027	2,036	3,044	3,252	11,359	N
					ניסוי
1,183	927	1,067	1,303	1,140	הכנסה מעבודה
15	23	16	9	15	הוצאות נלוות להשתלבות בעבודה
1,168	905	1,051	1,294	1,125	הכנסה מעבודה נטו
					ביקורת
451	525	620	778	603	הכנסה מעבודה
3	7	22	10	11	הוצאות נלוות להשתלבות בעבודה
448	518	599	768	593	הכנסה מעבודה נטו

- בחישוב ההוצאות הנלוות להשתלבות בעבודה נכללו הוצאות על תחבורה למקום העבודה והוצאות נוספות על טיפול בילדים בגין היציאה לעבודה. ההוצאות הנלוות מחושבות רק עבור פרטים שלא היו מועסקים באוגוסט 2005 אך השתלבו בעבודה והיו מועסקים בנובמבר 2006
- מהלוח עולה כי ההוצאות הנלוות ליציאה לעבודה זניחות.

לוח 2: השפעת התכנית על הכנסה ממוצעת מעבודה של בני-הזוג בקרב כלל המשפחות במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית, לפי מרכז (שקלים)

סה"כ	אשקלון	חדרה	מערב ירושלים	נצרת	
11,359	3,252	3,044	2,036	3,027	N
1,125	1,294	1,051	905	1,168	ניסוי T2
541	580	580	330	603	T0
584	714	471	575	564	הפרש ביקורת
593	768	599	518	448	T2
424	518	445	248	421	T0
169	250	154	270	27	הפרש
*416	*464	*317	305	*537	השפעה

* p<0.05 (t-test for paired samples) בין הניסוי לביקורת

- בקבוצת הניסוי חלה עלייה של 584 ₪ בהכנסות מעבודה של בני הזוג לעומת עלייה של 169 ₪ בקבוצת הביקורת. השפעת התכנית על הכנסה מעבודה נאמדת ב-416 ₪.
- שיעור הגידול בהכנסה של משפחה בניסוי הוא כ-77% (השפעת התכנית מתוך ההכנסה בתחילת התכנית, $416/541=0.768$).
- ההשפעה הגדולה ביותר נמצאה בנצרת (537 ₪) ובאשקלון (464 ₪). בחדרה נמצאה השפעה של כ-317 ₪. ההשפעה הקטנה ביותר נמצאה במערב ירושלים (305 ₪) וממצא זה איננו מובהק.

5.2 הכנסות מגמלת הבטחת הכנסה

להלן נציג ממצאים לגבי ההכנסות מגמלת הבטחת הכנסה.

לוח 3: השפעת התכנית על הכנסה ממוצעת מגמלת הבטחת הכנסה בקרב כלל המשפחות במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית, לפי מרכז (שקלים)

סה"כ	אשקלון	חדרה	מערב ירושלים	נצרת	
11,359	3,252	3,044	2,036	3,027	N
786	906	616	798	819	ניסוי T2
1,653	1,655	1,645	1,676	1,645	T0
-868	-749	-1029	-878	-825	הפרש ביקורת T2
1,175	1,153	1,175	1,179	1,196	T0
1,673	1,674	1,677	1,654	1,681	הפרש ביקורת T0
-498	-521	-502	-475	-485	הפרש ביקורת T0
*-370	*-228	*-528	*-404	*-340	השפעה

* p<0.05 (t-test for paired samples) בין הניסוי לביקורת

- בקבוצת הניסוי חלה ירידה של 868 ₪ בהכנסות מגמלת הבטחת הכנסה לעומת ירידה של 498 ₪ בקבוצת הביקורת. השפעת התכנית על הכנסה מגמלת הבטחת הכנסה נאמדת ב- 370- ₪.
- שיעור הירידה בהכנסה של המשפחה מגמלת הבטחת הכנסה הוא כ-22% (השפעת התכנית מתוך סכום הגמלה הממוצע בקבוצת הניסוי בתחילת התכנית, $370/1,653=0.223$).
- הירידה בהכנסה מגמלת הבטחת הכנסה דומה מאד באזורים השונים בקבוצת הביקורת. אולם ישנם הבדלים משמעותיים בירידה בהכנסה מגמלת הבטחת הכנסה באזורים השונים בקבוצת הניסוי.
- ההשפעה הגדולה ביותר נמצאה בחדרה (528- ₪). במערב ירושלים נמצאה השפעה של כ-404- ₪. בנצרת נמצאה השפעה של כ-340- ₪. ההשפעה הקטנה ביותר נמצאה באשקלון (228- ₪).

5.3 הכנסות מקצבת נכות

להלן נציג ממצאים לגבי ההכנסות מקצבת נכות.

לוח 4: השפעת התכנית על הכנסה ממוצעת מקצבת נכות בקרב כלל המשפחות במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית, לפי מרכז (שקלים)

סה"כ	אשקלון	חדרה	מערב ירושלים	נצרת	
11,359	3,252	3,044	2,036	3,027	N
159	190	154	149	136	ניסוי T2
59	73	46	20	82	T0
100	117	108	129	54	הפרש ביקורת
122	98	162	136	97	T2
66	35	70	80	86	T0
56	64	92	56	11	הפרש
44	54	16	73	42	השפעה

* $p < 0.05$ (t-test for paired samples) בין הניסוי לביקורת

- לא נמצאה השפעה מובהקת של התכנית על השינוי בהכנסה מקצבת נכות.
- בקבוצת הניסוי חלה עלייה של 100 ₪ בהכנסות מקצבת נכות לעומת עלייה של 56 ₪ בקבוצת הביקורת. השפעת התכנית על הכנסה מקצבת נכות היא קטנה (כ-44 ₪) ואיננה מובהקת. זאת למרות שפרטים רבים ביקשו למצות את זכויותיהם ביחס לקצבאות אחרות בתגובה לדרישות המחייבות של התכנית כתנאי לקבלת גמלת הבטחת הכנסה. בפרט, הפרטים באזורי הניסוי פנו לקבלת קצבת נכות בשיעור גבוה יותר מאשר באזורי הביקורת. יחד עם זאת נציין כי ההשפעה של מעברים אלו, מקצבת ה"ה לקצבת נכות, כמרכיב הכנסה של כלל המשפחות קטנה.
- שיעור העלייה בהכנסה של המשפחה מקצבת נכות בקבוצת הניסוי הוא כ-75% (השפעת התכנית מתוך סכום הגמלה הממוצע בקבוצת הניסוי בתחילת התכנית, $44/59=0.745$).

5.4 סיוע בשכר דירה

בסעיף זה אנו בוחנים את השינוי בקבלת הטבות והשפעתה על ההכנסה המשפחתית. התמקדנו רק בסיוע בשכר דירה מאחר שרק שיעור זניח דיווח על שינויים בהנחות לארנונה. לוח 5 מציג את השינויים שחלו בממוצע על כלל האוכלוסייה בסיוע חודשי בשכר דירה.

לוח 5: השפעת התכנית על סיוע חודשי בשכר דירה, בקרב כלל המשפחות במלאי, לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (שקלים)

נצרת	מערב ירושלים	חדרה	אשקלון	סה"כ	
3,027	2,036	3,044	3,252	11,359	N
29	40	41	125	62	ניסוי T2
61	101	72	123	89	T0
-31	-61	-31	2	-27	הפרש ביקורת
83	145	138	133	123	T2
62	139	152	137	121	T0
21	6	-15	-4	2	הפרש
*-52	*-68	-16	6	-29	השפעה

* t-test for paired samples $p < 0.05$ של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- לתכנית אין השפעה מובהקת על לשינוי בסכום הסיוע בשכר דירה על כלל האוכלוסייה, זאת בגלל ששיעור קטן כ-6% מהאוכלוסייה הפסיקו לקבל את הסיוע בהשוואה לביקורת. אולם נמצאה השפעה מובהקת של התכנית במערב ירושלים ובנצרת, ירידה של 68 ₪ ו-52 ₪ בהתאמה.

5.6 השפעת התכנית על הכנסות המשפחה

הלוח הבא מסכם את מרכיבי ההכנסה שהובאו בלוחות 2-5 למדד אינטגרטיבי של ההכנסה במשפחה לצורך אומדן ההשפעה של התכנית: הכנסה מעבודה (בניכוי הוצאות הקשורות ליציאה לעבודה), הכנסות מגמלאות הבטחת הכנסה ונכות וסיוע בשכר דירה.

לוח 6: השפעת התכנית על הכנסה ממוצעת מעבודה, גמלת הבטחת הכנסה ונכות ועזרה בשכר-דירה בניכוי ההוצאות הקשורות ליציאה לעבודה בקרב כלל המשפחות במלאי, לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית לפי מרכז (שקלים)

נצרת	מערב ירושלים	חדרה	אשקלון	סה"כ	
3,027	2,036	3,044	3,252	11,359	N
					ניסוי
2,152	1,892	1,862	2,516	2,132	T2
2,391	2,128	2,343	2,431	2,342	T0
-238	-236	-481	85	-210	הפרש
					ביקורת
1,824	1,979	2,074	2,152	2,013	T2
2,249	2,121	2,344	2,363	2,284	T0
-426	-142	-270	-211	-272	הפרש
187	-94	-210	*296	61	השפעה

* p<0.05 (t-test for paired samples) בין הניסוי לביקורת

- בקבוצת הניסוי חלה ירידה של 210 ₪ בהכנסות בני הזוג לעומת ירידה של 272 ₪ בקבוצת הביקורת. לא נמצאה השפעה מובהקת של התכנית על הכנסות המשפחה.
- על אף הירידה החדה בזכאות לגמלת הבטחת הכנסה בקבוצת הניסוי בהשוואה לקבוצת הביקורת, לא חל שינוי בהכנסות המשפחה. זאת, בממוצע על פני כלל המשפחות באוכלוסיית הניסוי וכי יתכן שקיימים הבדלים בין תתי-קבוצות שונות באוכלוסייה. למשל, נמצאה השפעה חיובית על הכנסות בקרב משפחות של יחידים. לגבי הרכבים אחרים של משפחות לא נמצאה השפעה.
- כפי שניתן לראות, קיימים הבדלים משמעותיים בין האזורים: השפעה חיובית ומובהקת נמצאה באשקלון (296 ₪). בשאר האזורים לא נמצאה השפעה מובהקת של התכנית.

5.6 השינוי בהכנסה בזיקה לשינוי במצב התעסוקה

הלוחות הבאים מציגים את השינוי בהכנסות המשפחה (מעבודה, גמלה להבטחת הכנסה וקצבת נכות) לפי השינוי שחל במצב התעסוקה של בני הזוג בין אוגוסט 2005 וחמישה-עשר חודשים לאחר תחילת התכנית. לוח 7 מתייחס למשפחות בהן חל שינוי חיובי במצב התעסוקה של לפחות אחד מבני הזוג. ולוח 8 מתייחס למשפחות בהן לא חל שינוי חיובי במצב התעסוקה של אף אחד מבני הזוג.

לוח 7: השינוי בהכנסה הממוצעת מעבודה, גמלה להבטחת הכנסה וקצבת נכות בקרב המשפחות במלאי בהן חל שינוי חיובי במצב תעסוקתי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית

	מערב	ירושלים	נצרת	אשקלון	חדרה	סה"כ	
ניסוי	638	818	917	1,469	3,841		
T2	3,062	3,520	3,006	3,214	3,204		
T0	2,660	2,377	2,660	2,471	2,494		
הפרש	402	1,143	346	742	711		
ביקורת	304	389	520	837	2,051		
T2	2,833	2,771	2,998	2,869	2,878		
T0	2,298	2,522	2,403	2,447	2,428		
הפרש	535	250	595	422	450		

- הן ביחס בקבוצת הניסוי והן בקבוצת הביקורת, ההכנסה של משפחות בהן חל שינוי חיובי במצב התעסוקה עלתה באופן משמעותי בין אוגוסט 2005 ונובמבר 2006. בקבוצת הניסוי חלה עלייה של 711 ₪ ובקבוצת הביקורת עלייה של 450 ₪, הפרש של כ-261 ₪. יש לציין שהפרש זה אינו משקף את השפעת התכנית מכיוון שבקבוצת הניסוי יותר משפחות הן בעלי שינוי חיובי במצב התעסוקתי ולכן ייתכן שהמאפיינים של המשפחות בהן חל שינוי חיובי בניסוי שונים מהמאפיינים של המשפחות שבהן חל שינוי חיובי בביקורת.

לוח 8: השינוי בהכנסה הממוצעת מעבודה, גמלה להבטחת הכנסה וקצבת נכות בקרב המשפחות במלאי בהן לא חל שינוי או חל שינוי שלילי במצב תעסוקתי, לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית

	מערב	ירושלים	נצרת	אשקלון	חדרה	סה"כ	
ניסוי	1,389	2,209	2,127	1,783	7,508		
T2	1,359	1,646	1,369	1,940	1,584		
T0	2,206	2,396	2,206	2,398	2,266		
הפרש	847-	750-	837-	457-	682-		
ביקורת	1,728	2,633	2,501	2,408	9,271		
T2	1,830	1,683	1,880	1,904	1,821		
T0	2,092	2,210	2,337	2,338	2,255		
הפרש	262-	526-	458-	434-	435-		

- הן ביחס בקבוצת הניסוי והן בקבוצת הביקורת, ההכנסה הממוצעת של משפחות בהן לא חל שינוי חיובי במצב התעסוקה ירדה באופן משמעותי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (בין אוגוסט 2005 ונובמבר 2006). בקבוצת הניסוי חלה ירידה של 682 ₪ ובקבוצת הביקורת ירידה של 435 ₪, הפרש של כ-247 ₪.

מעבר להסתכלות על ממוצעים בחנו באיזה אחוז מהאוכלוסייה חל שינוי חיובי או שלילי בהכנסות; ובאיזה אחוז מהאוכלוסייה לא חל שינוי בכלל. ביחס להגדלה או הקטנה של יותר מ-10% בהכנסות.

לוח 9: שיעור המשפחות במלאי שהגדילו או הקטינו את ההכנסה הפנויה ב-10% או יותר לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית

נצרת	מערב ירושלים	חדרה	אשקלון	סה"כ	
3,027	2,036	3,044	3,252	11,359	
ניסוי					
47	47	51	34	44	שינוי שלילי בהכנסות (מעל 10%-)
26	25	24	29	26	ללא שינוי בהכנסות (10%- עד 10%)
30	28	25	38	30	שינוי חיובי בהכנסות (מ 10%)
ביקורת					
48	36	43	38	42	שינוי שלילי בהכנסות (מעל 10%-)
29	39	31	35	33	ללא שינוי בהכנסות (10%- עד 10%)
23	24	25	26	25	שינוי חיובי בהכנסות (מ 10%)

- שיעור המשפחות שהגדיל את ההכנסות ביותר מ-10% גדול יותר בקבוצת הניסוי מאשר בקבוצת הביקורת (30% לעומת 25%). אך שיעור המשפחות שהקטינו את הכנסותיהם ביותר מ-10% גבוה במעט בקבוצת הניסוי (44% לעומת 42%).
- בכל האזורים השינוי החיובי גדול יותר בניסוי מאשר באזורי הביקורת. במיוחד באשקלון ובנצרת. כמו כן, באשקלון ובנצרת יש פחות שינויים שליליים לעומת הביקורת. בחדרה ובירושלים השינוי השלילי גדול יותר בניסוי מאשר בביקורת.

פרק 6 קבלת שירותים במרכז והערכת התכנית

פרק זה עוסק באוכלוסייה שהמשיכה לבקר במרכזים לאחר שבעת החודשים הראשונים של הפעלת התכנית. כפי שתואר בדוח מסי' 2, אוכלוסיית המחקר מונה 15,197 פרטים. 12,048 מתוכם בקרו במרכז במהלך שבעת החודשים הראשונים; היתר לא הגיעו למרכזים או לא היו מחויבים להשתתף בפעילות במרכז. 7,132 (61% מאוכלוסיית המחקר) המשיכו לבקר במרכז גם במהלך 8 החודשים הבאים. בפרק זה יוצגו נתונים לגבי השתתפות בפעילויות מטעם המרכז וכן לגבי הערכה סובייקטיבית באשר לתרומת התכנית. בהצגת הנתונים נשווה בין קבלת השירותים והערכות המשתתפים לאחר שבעת החודשים הראשונים של הפעלת התכנית (התקופה הראשונה). לבין קבלת השירותים וההערכות לאחר 15 חודשי הפעלה של המשתתפים שהמשיכו בפעולתם במרכז גם במהלך שמונת החודשים הבאים (התקופה השנייה), אם כי לא בהכרח במהלך כל התקופה. יש להדגיש ששתי האוכלוסיות הללו הן בעלות מאפיינים שונים. האוכלוסייה שהמשיכה לבקר במרכז כוללת בעלי חסמים קשים יותר שהמרכז לא הצליח לשלבם בעבודה, למשל בקרב אלה שהמשיכו להשתתף לאחר שמונה חודשים יש שיעור גבוה יותר של נשים, של משפחות חד-הוריות, של אנשים מבוגרים ושיעור נמוך יותר של אנשים עובדים.

6.1 קבלת שירותים במרכז

בסעיף זה נציג נתונים על ההשתתפות של משתתפי תכנית מהלייב בפעילויות מקדמות תעסוקה מטעם המרכזים. בהצגת הנתונים נתייחס לכל תקופת המחקר (15 חודשים) אך גם נבחין בין שתי תקופות: האחת – שבעת החודשים הראשונים להפעלת התכנית; השנייה – שמונת החודשים הבאים. כמו כן נבחין בין שתי קבוצות: לוח 1 מתייחס לכל המשתתפים אשר הופיעו במרכזים בתחילת התכנית יותר מפעם אחת ומציג נתונים על השתתפותם בפעילויות בתקופה הראשונה ובמהלך 15 החודשים הראשונים להפעלת התכנית (יש לציין שחלקם הפסיקו להופיע במהלך הזמן); לוח 2 מתייחס לתת קבוצה מתוך הקבוצה הראשונה, אשר כוללת רק את אלה שהלכו למרכז או השתתפו בפעילות מטעמו מחוץ למרכז גם בתקופה הראשונה וגם בתקופה השנייה. לגבי קבוצה זו בקשנו ללמוד האם בתקופה השנייה היא קבלה שירותים שונים מאלה שקבלה בתקופה הראשונה או אותם סוגי השירותים.

לוח 1: השתתפות בפעילויות מטעם המרכז במהלך 15 חודשים ע"י המשתתפים בתכנית מתוך המלאי שבקרו במרכז בזמן כלשהו במהלך 15 החודשים¹ (באחוזים) (N=11,727)

במהלך 15 החודשים הראשונים					בתקופה הראשונה ²	
נצרת	חדרה	ירושלים	אשקלון	סה"כ	סה"כ	
7	8	5	8	7	2	אבחון מקצועי/תעסוקתי
34	43	48	57	46	40	כישורי חיים ו/או מיומנויות חיפוש עבודה*
45	49	48	61	51	50	חיפוש עבודה עצמאי*
37	50	21	13	29	24	שירות בקהילה*
25	35	18	45	31	20	קורס עיוני*
21	15	15	33	22	13	קורס ללימוד מקצוע*

¹ המשתתפים בתכנית = כל מי שהופיעו במרכזים יותר מפעם אחת בתחילת התכנית. ה-N שונה מ-12,048

בשל הבדלים בשקלול בין T1 ל-T2

² נתוני דוח מס. 2, בהתייחס ל-7 החודשים הראשונים של הפעלת התכנית

* χ^2 test p<0.05 של ההבדלים בין שתי התקופות

- בלוח 1 ניתן לראות כי הפעילויות העיקריות בהן השתתפו משתתפי התכנית במהלך 15 החודשים מאז התחלתה הן: חיפוש עבודה עצמאי (51%) ולימוד כישורי חיים ומיומנויות חיפוש עבודה (46%).
- 29% השתתפו בשירות בקהילה, 31% למדו בקורס עיוני – בעיקר עברית וקורא וכתוב בערבית, אך לא השכלת יסוד מלאה ו- 22% השתתפו בקורס מקצועי.
- במרכז באשקלון, שיעור גבוה יחסית, השתתפו בתוכניות ההכשרה והלימודים וכן בחיפוש עבודה עצמאי. בניגוד לכך, שיעור המופנים לשירות בקהילה היה נמוך יותר. אחוז המשתתפים בקורסים, מקצועיים ועיוניים, היה גבוה יותר באשקלון מאשר בשאר המרכזים.
- בחדרה שיעור המופנים לשירות בקהילה היה הגבוה ביותר.
- בהשוואה לנתונים שפורסמו בדוח מס. 2 (לוחות 102-100), המתייחס לששה עד תשעת החודשים הראשונים, נראית עלייה בשיעור המופנים לשירות בקהילה (מ-24% ל-29%) ולסדנאות כישורי חיים ומיומנויות חיפוש עבודה (מ-40% ל-46%). גידול גדול יותר היה בשיעור המשתתפים שלמדו בקורס מקצועי (מ-13% ל-22%) ובקורס עיוני (מ-20% ל-31%). למרות המספרים הקטנים, ניתן לציין גידול משמעותי בשיעור המשתתפים שעברו אבחון תעסוקתי (מ-2% ל-7%). יתכן שנתונים אלה משקפים התחלה של שינוי הדגשים בשירותי המרכז. הם עשויים גם לשקף תהליך של גיוון הפעילויות בתכנית האישית למשתתפים שלא הצליחו לשלבם בעבודה בתקופה הראשונה.

לוח 2: השתתפות בפעילויות מטעם המרכז של משתתפים במלאי שהופיעו במרכזים בשתי התקופות (באחוזים) (N=7,132)

רק בתקופה הראשונה ¹	רק בתקופה השנייה ²	גם בתקופה הראשונה וגם בשנייה	לפחות באחת התקופות	רק בתקופה השנייה, מתוך אלה שקבלו לפחות באחת מהתקופות
2	8	0	10	77
24	12	22	57	21
24	13	24	61	21
12	11	17	39	28
10	18	15	43	42
10	13	6	29	47

1 7 החודשים הראשונים להפעלת התכנית
2 8 החודשים הבאים

לוח 3: משתתפים במלאי שבקרו במרכזים בשתי התקופות ולא השתתפו בפעילויות (באחוזים) (N=7,132)

מדדי אי השתתפות	אחוזים
לא השתתפו באף תכנית לימודים/הכשרה ¹	26
לא השתתפו באף פעילות	14

¹ לא השתתפו באף אחת מ-3 הפעילויות הבאות: סדנה להקניית כישורי חיים ו/או מיומנויות חיפוש עבודה, קורס מקצועי, קורס עיוני

ענה נעבור לניתוח של אלו שהשתתפו גם בתקופה הראשונה וגם במהלך התקופה השנייה, אשר מוצגים בלוחות 2-3.

- כ-60% מכלל אלה שבקרו במרכזים בתחילת התכנית בקרו גם בתקופה השנייה.
- בקרב המשתתפים שהמשיכו ללכת למרכז במהלך התקופה השנייה חל גידול בשיעור הפרטים שהופנו ללימודים עיוניים וללימודי מקצוע, בצד ירידה בשיעור המופנים לחיפוש עבודה עצמאי ולסדנאות של כישורי חיים ו/או מיומנויות חיפוש עבודה.
- בקבוצה שהמשיכה ללכת למרכז בתקופה השנייה, 80% מאלה שקבלו אבחון תעסוקתי/מקצועי קבלו אותו רק בתקופה השנייה (8% מתוך 10%); 45% מאלה שלמדו בקורס ללימוד מקצוע עשו זאת רק בתקופה השנייה (13% מתוך 29%); 42% מאלה שלמדו בקורס עיוני, ו-28% מאלה שהשתתפו בשירות בקהילה עשו זאת רק בתקופה השנייה (10% מתוך 43% ו-12% מתוך 39%, בהתאמה).
- 6% דיווחו כי השתתפו רק בחיפוש עבודה עצמאי במהלך שתי התקופות או לא השתתפו באף פעילות באחת התקופות, ובאחרת השתתפו רק בחיפוש עבודה (לא בלוח).

- בלוח 3 ניתן לראות כי 26% מהמשתתפים שבקרו במרכזים במהלך שתי התקופות לא השתתפו בשום פעילות של הכשרה או לימודים, עפ"י דיווחם.
- 14% לא השתתפו בשום פעילות, לדבריהם, להוציא פגישות עם מתכנן היעדים. כ-40% מהם עבדו בעת הריאיון וכנראה באו למרכז רק כדי למסור תלושי שכר.

6.2 הערכת תרומת התכנית

בסעיף זה נתייחס להערכת המשתתפים לגבי הבטים שונים של תרומת התכנית לשיפור יכולתם להשתלב בתעסוקה. לוח 4 משווה את ההערכות של המשתתפים בין שתי תקופות. התקופה הראשונה כוללת את כל האנשים שהשתתפו במהלך 7 החודשים הראשונים, והתקופה השנייה – את כל מי שהשתתף גם בתקופה השנייה, כלומר, מדובר בקבוצה קטנה יותר.

לוח 4: שיעור המשתתפים במלאי שהעריכו שהתכנית תרמה ליכולתם להשתלב בעבודה לפי מרכז ולפי תקופת ראיון¹¹

נצרת		ירושלים		חדרה		אשקלון		סה"כ		
תק' שנייה	תק' ראשונה	תק' שנייה	תק' ראשונה	תק' שנייה	תק' ראשונה	תק' שנייה	תק' ראשונה	תק' שנייה ²	תק' ראשונה ¹	
תחומים בהם עזרה התכנית										
7	17	15	20	13	15	8	12	11	16	הגבירה את הרצון לעבוד * עזרה לדעת למה לצפות בתחום התעסוקה
7	10	10	15	9	7	7	6	8	9	לימודה איך לחפש עבודה בצורה יעילה
6	10	11	16	10	7	10	11	9	11	הגבירה את הביטחון העצמי ביכולת למצוא עבודה * נתנה ידע וכישורים שיכולים לעזור להצליח בעבודה
7	13	14	20	12	9	7	8	10	13	מספר התחומים בהם עזרה התכנית*
5	7	9	10	10	6	5	7	7	8	אף תחום
88	75	74	67	77	79	83	80	80	75	תחום אחד שניים עד חמישה תחומים*
6	10	9	12	11	11	10	9	9	11	
6	15	17	21	12	10	7	11	11	14	

1 הנתונים על התקופה הראשונה לקוחים מדוח מס. 2 לוח 136, 7 החודשים הראשונים מהפעלת התכנית לגבי 8% אין מידע, 8 החודשים הבאים

* χ^2 test $p < 0.05$ של ההבדלים בין שתי התקופות

- מהלוח עולה ככלל ששיעור נמוך מאד, 7% ל-11% מכלל המשתתפים בתקופה השנייה, העריכו לגבי כל אחד מהתחומים שהתכנית תרמה ליכולתם להשתלב בעבודה.
- בשתי התקופות ההערכה היתה נמוכה, ולא נמצאו הבדלים משמעותיים ביניהן.
- אחוז המשתתפים שדיווחו שהתכנית עזרה להם לפחות באחד מהתחומים ירד מ-25% בתקופה הראשונה ל-20% בתקופה השנייה, ירידה של 5 נקודות האחוז.
- השינוי יכול לשקף שינוי בהערכות של המשתתפים לאורך זמן או את העובדה שהאוכלוסייה שנשארה בתכנית היא סלקטיבית.

לוח 5 מתייחס למשתתפים אשר בקרו במרכז במהלך התקופה הראשונה והמשיכו לבוא גם במהלך התקופה השנייה. הוא בודק האם הם שינו את הערכתם לגבי תרומת התכנית. שינוי חיובי הוא שינוי שבו משתתף שינה את הערכתו לתכנית בהבט מסוים מ"לא כל כך עזרה" או "לא עזרה כלל" בתקופה הראשונה ל"עזרה" או "עזרה מאד" בתקופה השנייה. שינוי שלילי הוא שינוי שבו משתתף שינה את הערכתו לתכנית מ"עזרה" או "עזרה מאד" ל"לא כל כך עזרה" או "לא עזרה כלל".

לוח 5: שיעור המשתתפים במלאי שהשתתפו בשתי התקופות ואשר שינו את הערכתם לגבי התכנית או התמידו בה, לפי תחום וכיוון השינוי (באחוזים)

שינוי לשלילה	שינוי לחיוב	ללא שינוי- עמדה שלילית	ללא שינוי- עמדה חיובית	תחומים בהם עזרה התכנית
13	6	76	5	הגבירה את הרצון לעבוד *
7	5	85	3	עזרה לדעת למה לצפות בתחום התעסוקה*
9	5	82	4	לימדה איך לחפש עבודה בצורה יעילה *
10	5	80	5	הגבירה את הביטחון העצמי ביכולת למצוא עבודה *
7	4	85	3	נתנה ידע וכישורים שיכולים לעזור להצליח בעבודה *

* $P < 0.05$ במבחן Z לבדיקת הבדלים בין פרופורציות של שיעור המשתתפים שעשו שינוי חיובי בעמדותיהם לעומת משתתפים שעשו שינוי שלילי.

- רוב המשתתפים (82%-90%) בשתי תקופות לא שינו את דעתם לחיוב או לשלילה לגבי כל אחד מהתחומים.

- בכל התחומים שיעור גבוה יותר מבין המשתתפים שינו דעתם מהערכה חיובית של התכנית להערכה שלילית שלה. התחום שבו יותר אנשים שינו דעתם לשלילה הוא בהגברת הרצון לעבוד. יתכן שהדבר קשור לעובדה שהמאמצים שלהם ושל המרכז במשך חודשים רבים לא נשאו פרי.

לוח 6: הערכת תרומת השרות בקהילה ע"י משתתפים שהשתתפו בפעילות זו בתקופה השנייה בהשוואה לאלו שהשתתפו בה בתקופה הראשונה¹

תקופה שנייה ³	תקופה ראשונה ²	
N=1,256	N=2,933	
20.4	36.1	עזר לבניית סדר יום של אדם עובד*
11.3	13.4	עזר ללימוד כישורים מקצועיים
20.3	26.7	עזר לרכישת ניסיון בעבודה*
18.0	21.8	עזר להכיר אנשים שימליצו בעתיד*
31.0	37.1	הגביר את הרצון לעבוד בשכר*
44.5	51.9	עזר ליצירת קשרים חברתיים*
42.3	65.4	תרומה אחת או יותר*

¹ התשובות האפשריות היו: עזר/לא עזר
² 7 החודשים הראשונים להפעלת התכנית
³ 8 החודשים הבאים

* $P < 0.05$ במבחן Z לבדיקת הבדלים בין פרופורציות בין שתי התקופות

- בקרב המשתתפים שהמשיכו לבקר במרכז בתקופה השנייה ואשר השתתפו בשירות בקהילה בתקופה זו, השיעור הגבוה ביותר שהעריכו שפעילות זו תרמה להם היה בהבט של יצירת קשרים חברתיים (45%). לגבי כל אחד מההבטים האחרים העריכו 11%-31% שהשירות בקהילה עזר להם.
- ככלל, בתקופה השנייה המשתתפים העריכו את תרומת השרות בקהילה לרכישת כישורים שיכולים לעזור להשתלב בשוק העבודה פחות מאשר בתקופה הראשונה.
- תרומת השרות בקהילה ללימוד כישורים מקצועיים הוערכה על ידי המשתתפים באופן דומה בשתי התקופות.

6.3 הערכת היבטים נבחרים ביחס ובתפקוד של מתכנן היעדים התעסוקתיים ושל המרכז

לוח 7 מציג נתונים על הערכת המשתתפים את מנהל היעדים התעסוקתיים. לוח 8 מציג נתונים לגבי הערכתם את המרכז. שני הלוחות מציגים מימד אחד של יחס - "רוצה לעזור" לגבי מנהל היעדים; "אכפת להם ממך" לגבי המרכז; ו-2-3 מימדים של תפקוד אינסטרומנטלי - הצעת קורסים שיכולים לעזור והצעות עבודה (מנהל היעדים) או עזרה בחיפוש עבודה (המרכז). לגבי המרכז ישנו מימד נוסף - דחיפה לקבל עבודה, אשר לא נבדק בתקופה הראשונה.

לוח 7: שיעור המשיבים בחיוב על היחס של מתכנן היעדים ועל תפקודו, לפי מרכז – השוואה בין כלל האוכלוסייה שהשתתפה בתקופה הראשונה לבין האוכלוסייה שהשתתפה בתקופה השנייה¹

בתקופה השנייה ³					בתקופה הראשונה ²	
נצרת	ירושלים	חדרה	אשקלון	סה"כ	סה"כ	
34	53	46	37	43	63	מרגיש שמתכנן היעדים רוצה לעזור ² *
11	25	23	18	19	29	מציע קורסים שיכולים לעזור ולהשתלב בעבודה ² *
20	27	32	26	26	40	מציע הצעות עבודה ² *

¹ כ-10% מהמשתתפים טענו שאין להם מנהל יעדים קבוע ולכן לא ענו על שאלות אלה ולא כלולים בהתפלגות המוצגת. בנוסף, לגבי 5%-8% אין מידע.
² התשובות נוסחו כ"כן"/"לא", 7 החודשים הראשונים להפעלת התכנית
³ 8 החודשים הבאים

* $P < 0.05$ במבחן Z לבדיקת הבדלים בין פרופורציות בין התקופה הראשונה לשנייה מבחינת הסה"כ. לא נבדקה מובהקות ההבדלים בין שתי התקופות ברמת המרכזים.

לוח 8: שיעור המשיבים בחיוב על תפקודו המקצועי של המרכז ועל היחס שניתן בו, לפי מרכז¹

בתקופה השנייה					בתקופה הראשונה ²	
נצרת	ירושלים	חדרה	אשקלון	סה"כ	סה"כ	
16	22	14	14	17	22	הרגשת שאיכות להם במידה רבה/רבה מאד*
5	6	5	4	5	7	הציעו הרבה/הרבה מאד קורסים וסדנאות מתאימים*
5	9	10	9	9	10	עזרו לך בחיפוש עבודה במידה רבה/רבה מאד הרגשת שצוות המרכז דחף אותך במידה רבה/רבה מאד לקבל עבודה כלשהי לפני שנמצאה עבודה מתאימה
15	24	40	32	28	לא נבדק	

¹ כ-8% מהמשתתפים לא ענו על שאלות אלה.

² לקוח מדוח מס. 2

* $p < 0.05$ test χ^2 של ההבדלים בין שתי התקופות

- מלוחות 7 ו-8 עולה שההערכה החיובית למנהל היעדים נמוכה יותר בכל התחומים בהשוואה להערכת המשתתפים בתקופה הראשונה. לגבי המרכז ההערכה היתה נמוכה מאשר ההערכה למנהל היעדים התעסוקתי בשתי התקופות ואין שינוי משמעותי.
- נמצא שכ-43% מבין המשתתפים בתכנית הרגישו שמתכנן היעדים התעסוקתי רוצה לעזור להם. בחדרה ובירושלים למשתתפים היתה הערכה חיובית יותר לגבי היחס של מתכנן היעדים מאשר באשקלון ובנצרת.

- כ-17% בלבד מבין המשתתפים הרגישו שלמרכז "איכפת" מהם במידה רבה או רבה מאוד. בירושלים ובנצרת התחושה הייתה מעט חיובית יותר (22%-ו-16% בהתאמה) ובאשקלון וירושלים מעט שלילית יותר (14%).
- התרומה של המרכז לקידום הכניסה של המשתתף לשוק העבודה זכתה להערכה נמוכה יותר מאשר היחס שלו כלפי המשתתף: רק כ-9% ענו שהמרכז עזר במידה רבה או במידה רבה מאוד בחיפוש עבודה; רק 5% ענו שהמרכז הציע להם במידה רבה או רבה מאוד קורסים וסדנאות מתאימים. 28% דיווחו כי הם הרגישו שצוות המרכז "דחף" אותם לקבל עבודה הגם שאיננה מתאימה במידה רבה או רבה מאוד.
- כפי שראינו, כמעט בכל התחומים ישנה הבדלים משמעותיים בין הערכת המרכז להערכת מתכנן היעדים. לדוגמה, בעוד שרק 5% ענו שהמרכז הציע להם קורסים וסדנאות הרי ש-19% השיבו שמתכנן היעדים הציע להם קורסים שיכולים לעזור בהשתלבות בעבודה. סיבה אפשרית לכך היא ההבדל בסולם התשובות: בעוד שבשאלות על מנהל היעדים סולם התשובות כלל רק 2 דרגות ותשובה חיובית היתה רק "כן", הרי שבשאלות על המרכז הוא כלל 4 דרגות ותשובה חיובית היתה "במידה רבה מאד" או במידה רבה". כלומר ההבדלים משקפים את ההבדלים בין תשובה לשאלה האם המרכז הציע לך עבודות לבין האם המרכז הציע לך במידה רבה עבודות. ייתכנו שני הסברים נוספים: הסבר אחד הוא שמאחר שהשאלות לגבי המרכז הופיעו בריאיון לאחר השאלות לגבי מתכנן היעדים, יתכן שהמשתתפים לא הביאו בחשבון בתשובתם את הטיפול של מתכנן היעדים והתייחסו רק לשאר עובדי המרכז. הסבר אפשרי אחר הוא שבתשובותיהם לגבי מנהל היעדים הם התייחסו לאדם ספציפי שכלפיו יש להם יחס אישי, ואילו בתשובותיהם לגבי המרכז הם ענו מתוך הסתכלות כוללת המושפעת משאר השאלות על המרכז ואולי גם מהתדמית הציבורית שלו.

פרק 7 רווחת הילדים ותפקודם במערכת החינוך

חובת האמהות להשתתף בפעילויות מקדמות תעסוקה מטעם המרכזים בהיקף של עד 30 שעות בשבוע עוררה חשש שמא יפגע הדבר ביכולתן לטפל בילדיהן ולפקח עליהם ויביא לתוצאות שליליות לגבי הילדים במובן של השארת ילדים קטנים לבד, ירידה בלימודים של ילדים בגיל ביה"ס והגברת התנהגות בלתי נורמטיבית בקרב בני נוער. חובת המרכזים לספק סידור לילדים במסגרת שירותים תומכי עבודה אמורה לצמצם את האפשרות להשפעה השלילית הזו. מאידך, יציאת ההורים לעבודה עשויה לשפר את מצבה הכלכלי של המשפחה ובתוך כך גם את רווחתם החומרית של הילדים. כמו-כן הצפייה היא שהורים העובדים יהיו מודל להזדהות ולחיקוי שישפיע באופן חיובי על הילדים. מחקרים שונים בארה"ב מצאו דפוסים שונים של השפעת השתתפות האמהות בתוכניות "מרווחה לעבודה" ויציאתן לעבודה על רווחתם ותפקודם של ילדים בהתאם לגיל הילדים. על רקע זה הוחלט לבדוק האם חלו שינויים במצבם של ילדים במשפחות שהופנו לתכנית מהל"ב כעבור 15 חודשים בהשוואה למצבם ערב תחילת התכנית וכן בהשוואה לילדים בקבוצת הביקורת.

דגימת הילדים

מתוך המשפחות עם ילדים (דו הוריות וחד הוריות) נדגם בצורה אקראית ילד אחד מכל משפחה. מספר הילדים במדגם שוקלל במספר הילדים בכל משפחה על מנת לייצג את אוכלוסיית הילדים עד גיל 18 במשפחות מקבלות הבטחת הכנסה שהופנו לתכנית באוגוסט 2005. תהליך זה נעשה בקבוצת הביקורת. מאחר שרק המשפחות בקבוצת הביקורת זווגו עם המשפחות בקבוצת הניסוי אך לא הילדים¹², בדיקת ההבדלים בין קבוצת הניסוי והביקורת נעשתה ע"י השוואת הממוצעים של שתי הקבוצות ולא ע"י השוואה של כל פרט בניסוי עם המקביל לו בביקורת.¹³ המידע אודות הילד שעלה במדגם התקבל באמצעות ריאיון האם.

תחומי הבדיקה

בחירת תחומי הבדיקה הוגבלה לנושאים שבהם ניתן באופן פוטנציאלי לצפות לשינוי במצב הילדים בעקבות השתתפות האם, או שני ההורים בתכנית, ובעקבות שינוי במצבם התעסוקתי. המדדים הספציפיים בתחומים הרלבנטיים הותאמו לגיל הילד ולהשלכות הימצאותו בביה"ס. התחומים שנבדקו הם:

¹² אם כי יש לציין שבתהליך זיווג המשפחות נעשתה הבחנה בין משפחות עם ילדים לבין משפחות ללא ילדים וגם גיל הילד הצעיר הובא בחשבון.

¹³ מבחן המובהקות במקרה זה הוא t-test for independent groups ולא t-test for pairs

1. תיפקוד הילדים במערכת החינוך
2. השתתפות הילדים בפעילויות פנאי מחוץ למערכת החינוך
3. דאגה/הזנחה ופיקוח על הילדים
4. רווחה חומרית של הילדים
5. התנהגות בלתי נורמטיבית של הילדים

7.1 תפקוד ילדים במערכת החינוך

ההתייחסות לתפקוד הילדים בביה"ס כללה שני תחומים: הישגים לימודיים והתנהגות לימודית. בנוסף נבדקה השתתפות הילדים בפעילויות תרבות וחברה מטעם ביה"ס.

לוח 1: השפעת התכנית על תפקוד לימודי והישגים לימודיים של ילדים במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (באחוזים)

השפעה	ביקורת		ניסוי		המדד		
	הפרש	T0	T2	הפרש		T0	T2
					הישגים לימודיים		
*8	-11	80	69	-3	76	73	ממוצע ציונים "טוב"/"טוב מאוד"
*15	-7	83	76	8	71	79	לא נכשלו ב-2 מקצועות או יותר
							התנהגות לימודית
*17	-16	89	73	1	70	71	הכינו שיעורים כל יום בשבוע האחרון
*-9	2	83	85	-7	90	83	לא נעדרו במשך ימים שלמים בחודש האחרון
7	-3	86	83	4	81	85	לא היו להם בעיות משמעת בביה"ס בחודש האחרון
3	-2	93	91	1	94	95	לא הושעו מביה"ס בשנת הלימודים האחרונה
3	-5.7	97.6	91.9	-2.7	88.0	85.3	גילאי 15-17 שנמצאים במערכת החינוך ¹
							ספרי לימוד
4	1	80	81	5	75	80	ילדים שיש בידם כל ספרי הלימוד
							השתתפות בפעילות תרבותית מטעם ביה"ס
0	-12	66	54	-12	65	53	ילדים שהשתתפו בכל הפעילויות בחצי השנה האחרונה

* t-test for independent samples p<0.05 של ההבדלים בין ניסוי וביקורת
1 גילאי 17 שסיימו את לימודיהם אינם נכללים בחישוב

- בשני המדדים של הישגים לימודיים ישנם הפרשים מובהקים לטובת קבוצת הניסוי, כלומר ישנה השפעה חיובית של התכנית. בקבוצת הניסוי חל שיפור משמעותי בהשוואה לביקורת מבחינת עליית שיעור הילדים שלא קבלו ציון "נכשל" בשני מקצועות או יותר – מ-71% ל-79%, בעוד שבביקורת חלה ירידה – מ-83% ל-76%. במדד של ממוצע ציונים "טוב"/"טוב מאוד" ההפרש לטובת קבוצת הניסוי נובע מכך שבקבוצת הביקורת חלה הרעה גדולה יותר בין שתי התקופות – שיעור הילדים בעלי ממוצע ציונים גבוה ירד מ-80% ל-69%. יש לזכור כי ב-T2 הילדים לומדים בכיתה גבוהה יותר בהשוואה ל-T0, ובאופן טבעי עשויה לחול ירידה בממוצע הציונים. הממצאים יכולים להעיד כי התכנית אינה פוגעת בהישגים הלימודיים של ילדים שהוריהם משתתפים בה, ואולי אפילו תורמת לשיפורם.
- בתחום ההתנהגות הלימודית נמצאה השפעה חיובית של התכנית במדד אחד והשפעה שלילית במדד אחר. לתכנית ישנה השפעה חיובית על שיעור הילדים המכינים את שיעורי הבית בצורה סדירה (כל יום). בקבוצת הניסוי אין שינוי בין T0 ל-T2 בעוד שבקבוצת הביקורת ישנה ירידה של 16 נקודות אחוז. יתכן שממצא זה מתקשר עם הגברת הפיקוח של האמהות בקבוצת הניסוי על שיעורי הבית של ילדיהן (ראה לוח 3). בנושא ההיעדרות מלימודים חלה הרעה בקבוצת הניסוי בהשוואה לביקורת – שיעור הילדים שלא נעדרו במשך ימים שלמים בחודש האחרון ירד ב-7 נקודות אחוז, בעוד שבביקורת הוא עלה ב-2 נקודות אחוז. בשאר המדדים לא נמצאו הבדלים מובהקים.

7.2 השתתפות ילדים ובני נוער בפעילות פנאי מחוץ למסגרת ביה"ס

סעיף זה עוסק בפעילות פנאי של גילאי 6-17 מחוץ למסגרת בית הספר.

לוח 2: השפעת התכנית על השתתפות בפעילות פנאי של ילדים בגילאי +6 במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (באחוזים)

השפעה	ביקורת		ניסוי		המדד		
	הפרש	T0	T2	הפרש		T0	T2
-1	8	28	36	7	27	34	ילדים שהשתתפו בחצי השנה האחרונה באופן קבוע בפעילות פנאי מאורגנת מחוץ לשעות הלימודים
0	4	30	34	4	28	32	ילדים שבחצי השנה האחרונה היו בקולנוע או במופע בידור שלא במסגרת בית הספר לפחות פעם אחת

לא נמצאה השפעה של התכנית על השתתפות הילדים בפעילויות פנאי שונות מחוץ למסגרת ביה"ס.

7.3 טיפול ופיקוח על הילדים

- התחומים וקבוצות הגיל שלגביהם נבדקו הבטים שונים של טיפול ופיקוח מצד האם הם:
- השארית ילד מתחת לגיל ביי"ס בבית לבד יותר מחצי שעה.
 - דאגה/פיקוח על כך שילד מתחת לגיל 10 יאכל ארוחת צהריים וערב מדי יום, יתרחץ כל יום וילך לישון בשעה קבועה לפחות ברוב הלילות (האם יתקיים בפועל).
 - ידיעת האם מה ילד בגיל 6-17 עושה כאשר הוא אינו נמצא בבית, עם מי הוא נמצא והיכרות עם חבריו.
 - פיקוח על כך שהילד הלומד בביה"ס מכין את שיעוריו.

לוח 3: השפעת התכנית על דאגה ופיקוח הורי על ילדים במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית (באחוזים)

השפעה	ביקורת		ניסוי		המדד		
	הפרש	T0	T2	הפרש		T0	T2
9	-4	95	90	5	89	94	ילדים מתחת לגיל ביי"ס ילדים שלא נשארו בבית לבד אף פעם
5	-7	60	53	-2	55	53	ילדים מתחת לגיל 10 ילדים שאכלו ארוחת צהריים וערב כל יום, התרחצו כל יום והלכו לישון בשעה קבועה כל יום או ברוב הלילות
2	6	73	79	8	70	78	ילדים בגיל 6-17 ילדים שאמם יודעת תמיד מה הם עושים כשאינם בבית, עם מי הם נמצאים ומכירה את כל חבריהם
*10	-3	35	32	-13	29	42	ילדים הלומדים בביה"ס ילדים שאמם מפקחת לפחות פעם בשבוע על כך שהכינו שיעורי בית

* $p < 0.05$ t-test for independent samples של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

באף אחד ממדדי הטיפול בילדים והפיקוח עליהם אין הבדלים מובהקים בין קבוצת הניסוי והביקורת מבחינת השינויים שחלו בין שתי נקודות הזמן, להוציא פיקוח האם על כך שהילדים הכינו את שיעורי הבית. כלומר, השתתפות האם בתכנית לא פגעה בשגרת הטיפול בילדים הצעירים בתחום הארוחות, הרחצה והשינה. בקבוצת הניסוי גדל שיעור הילדים שאמס מפקחת עליהם שיכינו את שיעורי הבית ב-13 נקודות אחוז בעוד שבקבוצת הביקורת פחת שיעורם ב-3 נקודות אחוז. כלומר לתכנית הייתה השפעה חיובית של 10 נקודות אחוז.

7.4 רווחה חומרית של הילדים

בסעיף זה כללנו רק מספר פריטי ציוד חומרי המשמשים את הילדים ולא פריטי ציוד של משק הבית אשר יכולים להגביר את הרווחה החומרית של כל בני המשפחה והילדים בכללם.

לוח 4: השפעת התכנית על רווחה חומרית של ילדים במלאי לאחר חמישה-עשר חודשים מתחילת התכנית, לפי גיל (באחוזים)

השפעה	ביקורת		ניסוי			המדד	
	הפרש	T0	T2	הפרש	T0		T2
-8	19	58	77	11	77	88	ילדים עד גיל 5 יש להם לפחות ספר אחד או משחק אחד
*4	8	58	66	12	51	63	ילדים בני 6-17 יש להם בבית מחשב תקין
0	4	56	60	4	58	62	יש להם בבית משחקים אחרים

* $p < 0.05$ t-test for independent samples של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- ישנה השפעה חיובית קטנה של התכנית על שיעור הילדים שבביתם קיים מחשב תקין. בקבוצת הניסוי חל גידול של 12 נקודות האחוז בהשוואה לגידול של 8 נקודות האחוז בקבוצת הביקורת.

7.5 התנהגות בלתי נורמטיבית של ילדים גילאי 12-17

סעיף זה עוסק בהתנהגות בלתי נורמטיבית של ילדים בגילאי 12-17.

לוח 5: השפעת התכנית על התנהגות בלתי נורמטיבית של ילדים במלאי לאחר חמישה- עשר חודשים מתחילת התכנית (באחוזים)

השפעה	ביקורת			ניסוי			המדד
	הפרש	T0	T2	הפרש	T0	T2	
-7	2	11	13	-5	11	6	ילדים שהיו מעורבים בתגרה פיזית בחצי השנה האחרונה
2	1	1	2	3	1	4	ילדים שנעצרו בחצי השנה האחרונה בידי המשטרה

לא נמצאה השפעה של התכנית על התנהגות בלתי נורמטיבית של הילדים גילאי 12-17 בין T0 ל-T2. באופן כללי ניתן לומר כי השתתפות האם בתכנית לא השפיעה לרעה על רווחת הילדים ותפקודם. בעתיד ננסה לקשר בין השינויים שחלו במצב הילדים בהבטים השונים לבין שינויים שחלו במצב המשפחה מאז הפנייתה לתכנית, למשל, יציאת האם לעבודה, הגדלת היקף התעסוקה שלה, גידול בהכנסה המשפחתית.

פרק 8 השפעת התכנית על הפונים החדשים (זרם)

8.1 סוגי השפעות של התכנית על הזרם

פרק זה יעסוק בהשפעות התכנית על הפונים החדשים (הזרם) לגמלת הבטחת הכנסה. באופן עקרוני ניתן להבחין בשלושה סוגים של השפעת התכנית על ה"זרם": (א) השפעה על דפוסי הפנייה למערכת הבטחת הכנסה (ב) השפעה על שיעורי דחייה או קביעת זכאות לגמלה בקרב הפונים. (ג) השפעה של התכנית ושל הטיפול על הפונים והזכאים. בסיס הנתונים שעמד לרשות המחקר אינו מאפשר לאמוד את ההשפעה על דפוסי הפנייה מאחר והמחקר חוקר רק את הפונים החדשים ואין מידע לגבי מי היה פונה אלמלא התכנית. לפיכך, פרק זה מציג רק את השפעת התכנית לאחר הפנייה. יש לזכור שהפונים החדשים אשר מהווים בסיס לניתוח בפרק זה הם התובעים החדשים בתקופה שבין תחילת פברואר 2006 ועד אמצע יולי 2006, כלומר, הפרק מתייחס למי שפנה לאחר 7 עד 13 חודשים ממועד תחילת הפעלת התכנית (באוגוסט 2005) ולא היה במערכת מאז מאי 2005 ועד סוף ינואר 2006 (ראה פרק 2 - המתודולוגיה).

בניתוח השפעת התכנית על הזרם עלו מספר בעיות שעם חלקן נוכל להתמודד יותר לעומק בדוח המסכם:

מספר המרואיינים בזרם קטן יחסית, בעיקר מספר המרואיינים בקבוצת הניסוי שיש להם ביקורת. זאת בשל שתי סיבות: האחת - לחלק מהמקרים באוכלוסיית הניסוי לא נמצאה אוכלוסייה בעלת מאפיינים דומים באזורי הביקורת, השנייה - לא הצלחנו לאתר חלק מהפונים באזורי הביקורת. לכן יש להתייחס לממצאי הניתוחים על תת-קבוצות בזהירות.

קבוצת הניסוי בזרם רואיינה בפעם הראשונה קרוב לזמן התביעה ובפעם השנייה - 6 עד 8 חודשים לאחר התביעה. לעומת זאת, שיעור גדול בקבוצת הביקורת רואיינו רק בתקופה השנייה ולא רואיינו קרוב לזמן התביעה. משום כך יש קושי להשוות את הממצאים לגבי שתי הקבוצות בנושא הרחבת היקף התעסוקה ואיננו מדווחים על ממצאים אלה.

לבסוף, ייתכן שישנם הבדלים בהגדרת התובעים בין אזורי הניסוי לבין אזורי הביקורת משום שעם הפעלת התכנית, תהליך התביעה בניסוי מתבצע דרך המרכזים ואילו באזורי הביקורת הוא מתבצע דרך סניפי המוסד לביטוח לאומי.

בסעיף 8.2 אנו משווים בין המאפיינים של התובעים החדשים והמלאי באוכלוסיית הניסוי.

בסעיף 8.3 אנו מציגים את השפעת התכנית על התובעים בקבוצת הניסוי שיש להם זיווג

בביקורת. סעיף 8.4 מתייחס לזכאים לגמלה וסעיף 8.5 מתמקד בתובעים החדשים בקבוצת הניסוי אשר בקרו במרכזים יותר מפעם אחת.

8.2 השוואת המאפיינים של הזרם והמלאי

תחילה נתאר את המאפיינים של הפונים החדשים (הזרם) בזמן התביעה בהשוואה לאנשים שהיו זכאים בתחילת התכנית (המלאי) באוגוסט 2005. אחת השאלות המעניינות היא באיזו מידה הפונים החדשים הם בעלי מאפיינים שונים מאלה של אנשים שכבר היו במערכת הבטחת הכנסה, לעיתים שנים רבות. לוחות מס' 1, 2 ו-3 מציגים את המאפיינים של הזרם והמלאי באזורי הניסוי. חלקנו את הזרם לשתי קבוצות: כלל הפונים החדשים (התובעים) ואלה מתוכם שנקבעה להם זכאות לקבלת גמלה על ידי המוסד לביטוח לאומי (הזכאים). ההגדרות מבוססות על תשובות המרואיינים בשאלון.

- ההשוואה בין התובעים למלאי מראה שבקרב התובעים יש שיעור גבוה יותר של גברים (47% לעומת 34%), של צעירים (52% לעומת 31%) ושל משפחות עם ילדים (48% לעומת 31%).
 - התובעים החדשים הם בעלי משאבים תעסוקתיים רבים יותר: שיעור מעט יותר גבוה בקרבם הם בעלי +12 שנות לימוד (57% לעומת 51%), שיעור גדול בהרבה יודעים עברית (67% לעומת 54%), הם בעלי כישורי מחשב (39% לעומת 23%), לא דיווחו על מוגבלות ביכולת תעסוקתית (49% לעומת 22%) ואינם בסיכון לבעיות רגשיות (41% לעומת 27%).
 - לתובעים יש יותר נסיון תעסוקתי: 64% עבדו בעבודות רציפות ב-5 השנים האחרונות לעומת 46% במלאי, ורק ל-14% אין נסיון תעסוקתי לעומת 26% במלאי.
 - בקרב התובעים יש שיעור גבוה יותר של אנשים שעבדו בזמן הפנייה - 34% לעומת כ-26% במלאי שעבדו בתחילת התכנית. גם השיעור בקרב העובדים שעבדו במשרה מלאה גבוה בהרבה (58% לעומת 20%).
 - יש לציין שלא נמצאו הבדלים משמעותיים בין התובעים לבין אלה מתוכם שהפכו להיות זכאים לגמלת הבטחת הכנסה בעקבות הפנייה.
- המשמעות הכללית של ההשוואה היא שמבחינת הסיכוי לתעסוקה מאפייני הזרם חזקים ממאפייני המלאי.

לוח 1: מאפיינים דמוגרפיים של הזרם בזמן התביעה בהשוואה למלאי באוגוסט 2005, בקרב קבוצת הניסוי (אחוזים)

מלאי	זרם		
	תובעים	זכאים	
34	47	47	גברים
66	53	53	נשים
			גיל
31	52	52	18-39
46	32	33	40-54
23	16	15	+55
			מצב משפחתי
38	25	30	יחיד
17	11	15	יחיד + ילדים
14	16	13	נשוי
31	48	42	נשוי + ילדים
			קבוצת אוכלוסייה
27	31	33	יהודים ותיקים
40	40	41	ערבים
33	29	25	עולים
			סטטוס עליה
67	73	73	ותיק
33	27	27	עולה

המלאי כולל רק את הפרטים החייבים במבחן תעסוקה בעוד שהזרם כולל גם בני זוג שייתכן שחלק מהם לא היו חייבים במבחן תעסוקה.

לוח 2: משאבים וחסמים בתחום התעסוקה של הזרם בזמן התביעה בהשוואה למלאי באוגוסט 2005, בקרב קבוצת הניסוי (אחוזים)

מלאי	זרם		
	תובעים	זכאים	
			שנות לימוד
28	24	25	0-8
21	19	16	9-11
21	27	31	12
30	30	28	+13
			ידיעת עברית
46	33	33	לא טובה
54	67	67	טובה
			כישורי מחשב
77	61	62	אין
23	39	38	יש
			רשיון נהיגה
64	56	60	אין
36	44	40	יש
			דווח על מוגבלות ביכולת תפקוד בתעסוקה (סוג, משך או תקופות)
22	49	46	לא דווחו על מוגבלויות
12	13	12	דווחו על מוגבלות אחת
15	9	9	דווחו על שתי מוגבלויות
51	30	33	דווחו על שלוש מוגבלויות
			מדד סיכון לבעיות רגשיות לפי ה-GHQ
27	41	36	0-3
25	24	24	4-6
48	35	46	+6
			נסיון תעסוקתי
26	14	14	אין נסיון תעסוקתי
6	5	7	נסיון בעבודות זמניות בלבד ב-5 השנים האחרונות
21	12	9	נסיון בעבודות רציפות לפני יותר מ-5 שנים
46	64	70	נסיון בעבודות רציפות ב-5 השנים האחרונות

לוח 3: מצב תעסוקתי של הזרם בזמן התביעה בהשוואה למלאי באוגוסט 2005, בקרב קבוצת הניסוי (אחוזים)

מלאי	זרם		
	תובעים	זכאים	
26	34	33	סה"כ מועסקים מתוכם:
20	58	50	במשרה מלאה
80	42	50	במשרה חלקית

8.3 השפעת התכנית על התעסוקה

כעת נבחן את השפעת התכנית על הזרם בתחום התעסוקה. בדומה לניתוח במלאי, נבחן את השינויים שחלו בקבוצת הניסוי בהשוואה לשינויים שחלו בקבוצת הביקורת הדומה לה בסדרה של מאפיינים.

בלוח 4 אנו בוחנים את השפעת התוכנית על שיעורי תעסוקה בזרם, בגילאים שונים, במדגם המזווג. גודל המדגם המזווג קטן מהמדגם הלא מזווג בשל שתי סיבות: האחת, הוא אינו כולל את התובעים ממזרח ירושלים; והשנייה, לא הצלחנו למצוא זיווג לכל התובעים בקבוצת הניסוי. שיעור המועסקים בזמן התביעה בקרב הניסוי שווה לשיעור המועסקים בביקורת, מאחר ועבודה בזמן התביעה היוותה אחד המשתנים לזיווג שתי הקבוצות. לכן, ההבדל בשיעורי תעסוקה ב-T1 משקף את השפעת התוכנית.

לוח 4: השפעת התוכנית על שיעורי תעסוקה בקרב התובעים החדשים לאחר שישה חודשים ממועד התביעה (אחוזים)

גיל	גיל	גיל	גיל	סה"כ	
+56	55-46	45-36	35-18		
58	70	81	176	385	ניסוי (N)
31	57	43	41	43	מועסקים ב-T1
62	63	71	189	385	ביקורת (N)
18	38	32	41	35	מועסקים ב-T1
*13	*19	11	0	*8	השפעה

* $p < 0.05$ t-test for independent samples של ההבדלים בין ניסוי וביקורת

- לאחר שישה חודשים נמצא, ששיעור המועסקים בקרב הפונים החדשים בקבוצת הניסוי גבוה מאשר בקבוצת הביקורת ב-8 נקודות אחוז, אשר משקפים את השפעת התכנית.
- נמצאו הבדלים בגודל השפעת התוכנית בין הגילאים השונים. השפעת התוכנית היא הגבוהה ביותר בגילאים 46-55 ונאמדת ב-19 נקודות אחוז.
- יש לציין שבבדיקה שערכנו לגבי השינוי שחל בתעסוקה בקרב כל התובעים בניסוי (לא רק המדגם המזווג) נמצא שיש גידול בשיעורי תעסוקה בכל הגילאים וגידול זה גבוה יותר בגילאים 46-55.

לבסוף בדקנו גם האם ניתן להסביר את ההבדלים בהשפעת התכנית על קבוצות גיל שונות באמצעות ההבדלים במאפיינים של קבוצות הגיל.

לוח 5 : מאפיינים נבחרים של התובעים בזרם, לפי גיל (אחוזים)

גיל	גיל	גיל	גיל	סה"כ	
+56	55-46	45-36	35-18	(%)	
58	70	81	176	385	מין
62	40	48	41	45	זכר
38	60	52	59	55	נקבה
					מצב משפחתי
19	32	13	39	30	יחיד
4	16	10	14	12	יחיד + ילדים
69	20	3	8	18	נשוי
8	32	74	39	40	נשוי + ילדים
					קבוצת אוכלוסייה
11	33	35	41	34	ותיקים
40	20	39	23	28	ערבים
49	47	26	36	38	עולים
					שנות השכלה
39	22	16	12	19	8-0
22	35	53	53	45	12-9
39	43	31	34	36	+13
					מוגבלות ביכולת לעבוד (סוג, היקף השעות ותקופות)
56	29	22	12	24	דווח על שלוש בעיות
					ציון במדד הסיכון לבעיות רגשיות
31	39	49	56	48	0-3
29	28	26	24	26	4-6
40	33	25	20	26	7-12
					נסיון בתעסוקה בחמש שנים האחרונות
66	85	82	78	78	יש נסיון

- ניתן לראות שבאופן כללי המאפיינים של קבוצת הגיל 46-55 שונים מקבוצות הגיל הצעירות יותר וגם מקבוצת הגיל המבוגרת יותר במספר היבטים. בהשוואה לקבוצה המבוגרת של בני +56, הם הרבה פחות מוגבלים ביכולת העבודה מסיבות גופניות ונפשיות ויש להם הרבה יותר נסיון תעסוקתי. בהשוואה לצעירים, יש ביניהם יותר עולים ויותר משכילים אבל במאפיינים אחרים הם דומים לקבוצה של בני 36-45, אם כי הם קצת יותר מוגבלים.

8.4 שינוי בזכאות לגמלה

כפי שציינו בהתחלה, לא כל התובעים הופכים לזכאים לגמלה; התביעה של חלק מהם נדחית. התביעה יכולה להידחות מסיבות הקשורות לתנאי זכאות של הביטוח לאומי כמו לימודים, גובה הכנסה, בעלות על רכב וכדומה. התביעה יכולה להידחות גם אם הפונה לא

עומד במבחן תעסוקה. במקרה של אוכלוסיית הניסוי, המשמעות היא שאינו משתתף בפעילויות של המרכזים, כפי שנדרש. לכן, השפעת התכנית מתבטאת גם בשיעור השונה של תובעים שהופכים להיות זכאים בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת, וגם בשינוי בשיעור הזכאים לאורך זמן, כלומר, קצב היציאה מהזכאות. לוח 6 מציג את שיעור התובעים שהפכו להיות זכאים בתקופה כלשהי במהלך ששת החודשים ממועד התביעה ואת שיעור התובעים שהיו זכאים בתום 6 חודשים ממועד התביעה.

לוח 6: שיעור המשפחות המדווחות על קבלת גמלת הבטחת הכנסה 6 חודשים אחרי הגשת התביעה בקרב תובעים בניסוי שקיים עבורם זיווג תובעים מהביקורת (%)

	ניסוי	ביקורת
N סה"כ	289	289
זכאים בזמן כל שהוא במהלך 6 חודשים מהתביעה	49	69
זכאים בתום 6 חודשים	20	37

- שיעור נמוך יותר בקבוצת הניסוי הפכו להיות זכאים לאחר התביעה - 49% לעומת 69% בקבוצת הביקורת. ייתכן שפער זה נובע מהחלטה של חלק מהפונים לוותר על הפנייה למרכז והקושי של פונים אחרים לעמוד בדרישות התכנית. עם זאת, יש לציין בנוסף שהתובעים נדרשים להשתתף בפעילות המרכז מיד עם הגשת התביעה. ייתכן שחלק נעזרים במרכזים למציאת עבודה, מוצאים עבודה ולכן אינם זכאים לגמלה.
- גם שיעור היציאה מהגמלה גבוה יותר בקבוצת הניסוי, כך שבתום 6 חודשים, 80% מהניסוי לעומת 63% מהביקורת, אינם זכאים לגמלה.

8.5 קבלת שירותים במרכז

בלוח הבא אנו מציגים את השירותים השונים שקבלו התובעים שבקרו יותר מפעם אחת במרכז. קבוצה זו מהווה 55% מכלל התובעים. בקבוצה זו נכללים, כפי שהסברנו, גם אנשים שהפכו להיות זכאים לגמלה בשלב כלשהו וגם אלו שלא.

לוח 7: שירותים שונים שקיבלו במרכז תובעים שביקרו יותר מפעם אחת במרכז (אחוזים)

קיבלו:	כלל התובעים	תובעים זכאים	תובעים שאינם זכאים
N	467 ¹	279	157
פעילויות במרכזים			
אבחון תעסוקתי ו/או מקצועי	5	8	1
סדנא לחיפוש עבודה	20	26	11
חיפוש עבודה עצמאי	44	53	32
סדנאות הכנה לעבודה או כישורי חיים	13	19	6
שירות בקהילה	10	13	2
קורס מקצועי	13	20	4
קורס עיוני	14	20	4
שירותים תומכי עבודה²			
סיוע בתחבורה	62	71	48

¹ לגבי 31 תובעים אין מידע על זכאות.

² מספרי הנשים שהיו זקוקות לסידור לילדים בזמן השתתפותן במרכז ומספר המקבלות היו קטנים מאוד ולכן איננו מדווחים עליהם.

- כפי שניתן לראות בלוח 8, התובעים השתתפו במגוון פעילויות, בעיקר חיפוש עבודה עצמאי, וסדנא להקניית מיומנויות לחיפוש עבודה.
- שיעור התובעים שהשתתפו בקורסים מקצועיים ועיוניים ובסדנאות, או שעברו אבחון תעסוקתי נמוך.
- התובעים שהפכו להיות זכאים השתתפו ביותר פעילויות ואילו התובעים שאינם זכאים השתתפו כמעט רק בחיפוש עבודה עצמאי.
- שתי הקבוצות קיבלו סיוע בתחבורה.
- בנוסף השוונו בין השירותים שקבלו הזכאים בשמונת החודשים הראשונים לעומת השירותים שקבלו המשתתפים במלאי בתוך פרק זמן דומה. מצאנו שבאופן כללי שיעור הזכאים שקיבלו שירותים שונים דומה לזה של המלאי, למעט שיעור נמוך יותר בזרם שהופנה לשירות בקהילה, ושיעור גבוה יותר שקיבל קורסים מקצועיים. זה תואם את השינויים שהוכנסו בתכנית לגבי תוכן התכניות האישיות בשנת 2006.

פרק 9 השוואה עם נתוני המנהלת לגבי נובמבר

בפרק זה אנו משווים בין נתוני מנהלת מהל"ב ונתוני מחקר ההערכה לגבי אוכלוסיית המלאי בשתי נקודות זמן: תחילת התכנית - 1 באוגוסט 2005, ונובמבר 2006 כ-15 חודשים לאחר תחילת התכנית.

לוח 1: שיעור העובדים בתחילת התכנית (אוגוסט 2005) ולאחר 15 חודשים (נובמבר 2006) מתוך זכאי יולי 2005 על פי נתוני מנהלת מהל"ב

סה"כ	אשקלון	חדרה	ירושלים	נצרת	נתוני מנהלת מהל"ב
25	32	26	20	23	עבד בתחילת התכנית
35	46	37	31	28	עבד בנובמבר 2006

לוח 2: שיעור העובדים בתחילת התכנית (אוגוסט 2005) ולאחר 15 חודשים (נובמבר 2006) מתוך זכאי יולי 2005 על פי נתוני מחקר ההערכה

סה"כ	אשקלון	חדרה	ירושלים	נצרת	נתוני מנהלת מהל"ב
26	35	25	20	23	עבד בתחילת התכנית
37	48	36	34	32	עבד בנובמבר 2006

- כפי שניתן לראות בלוחות 1-2, הנתונים על שיעורי התעסוקה במדגם במחקר ההערכה כמעט שווים לאלו של המנהלת באוגוסט (25% ו-26% בהתאמה). סביר להניח שההבדל הקטן בין נתוני המנהלת לנתוני המחקר נובע מכך שבמנהלת לא קיים מידע לגבי הקבוצה שלא התייצבה במרכזים (וחלקם עבדו) ונתונים אלה קיימים במחקר ההערכה.
- הדמיון בין נתוני המנהלת לבין נתוני המחקר ביחס לתעסוקה בתחילת התכנית נכון לגבי כל המרכזים.
- גם הנתונים של המנהלת על תעסוקה בנובמבר דומים לאלה של מחקר ההערכה - 35% ו-37%, בהתאמה, אם כי ברוב המרכזים נתוני המחקר מצביעים על שיעור גבוה במקצת של מועסקים. ייתכן שההבדלים בין נתוני המנהלת לנתוני המחקר נובעים מכך שבמנהלת לא קיים מידע לגבי הקבוצה של הלא מתייצבים.
- בסה"כ ניתן לראות כי אין הבדלים משמעותיים מבחינת השינוי בתעסוקה בין שתי נקודות הזמן לפי נתוני המנהלת ולפי נתוני המחקר. לפי שני המקורות הייתה עלייה בשעור העובדים מכלל המופנים כאשר בנתוני המנהלת מדובר על עלייה של 10 נקודות האחוז ובנתוני המחקר נצפתה עלייה של 11 נקודות האחוז.

בדקנו גם נתונים על השמות שנמסרו על ידי המרכזים השונים. נמצאו הבדלים משמעותיים מאוד בין נתוני המחקר לנתוני המנהלת בכל המרכזים הנעים בין פער של 60% בנצרת ל-150% בחדרה. ייתכן מאוד שהבדלים אלה נובעים מהגדרות שונות של השמות, יש צורך לבחון את הנושא לעומק בהמשך.

אנו רוצים להדגיש שהנתונים המוצגים בסעיף זה הם שונים מהנתונים המופיעים בדוחות השוטפים של המנהלת מכיוון שבדוחות המנהלת התייחסות היא לאוכלוסייה מורחבת יותר מתוך אוכלוסיית המלאי (מופנים שלא היו זכאים ביולי) וגם מכיוון שנתוני המנהלת מתייחסים לאוכלוסיות המלאי והפונים החדשים במשולב.